

2005 / 3.

Ára: 500 Ft

folkMAGazin

XII. évfolyam

3. szám

Oldaltornác – Szék, Forrószeg, 1972.
Wagner Péter felvétele

A TARTALOMBÓL:

6. „Áldott szép pünkösdek...”
Kóka Rozália
10. Jubileumi találkozás
Kocsán László
11. Zene, vallás, identitás Moldvában
Pávai István
14. A muzsika szimbólumai
Tóth Ferenc „Vuk”
16. Fából faragott fohászok
„Erdély száz csodája”
19. Népzenei verseny Gödöllőn
Szabó Károly
20. Feneketlen a múltnak kútja
Wagner Péter
22. Öreg bor, fiatal vér
Nyulas Ferenc
23. A Táncháztalálkozó képekben
Kerekes Emőke - Kanyó Béla
28. Beszélgetés Kricskovics Antallal
Paluch Norbert
30. Börduda - bordó
Kozák József
31. Bornépek dalai - Felhívás
Kiss Ferenc
32. Megújult hagyomány
K. Tóth László
33. Beszélgetés Andy Irvine-nel
Abkarovits Endre
36. Pontozó a legényesversenyen
Fügedi János
40. Anyám élet(fény)képei
Széki Soós János
42. Kalotaszeg-monográfia
Balogh Balázs-Fülemile Ágnes
44. Karnevál a világ... I. rész
Szigetvári József
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

AHOL A GONDOK KEZDŐDNEK

A XXIV. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásárról

A népzene, néptánc, valamint a hozzá szorosan kötődő tárgyi és szellemi termékek szerelmeseinek igencsak nagy eseménynek számít az Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár. A szakma legkiválóbb képviselői, tudósai, neves zenekarok, együttesek, műkedvelők sokasága tiszteli meg jelenlétével e rendezvényt. Bizonyára mindahányuk érzi, hogy ott a helye, s az év 365 napjából kettőt fenn kell tartaniuk arra, hogy összegyűljenek, s az egy tőről fakadást, összetartozást megéljék, aktualizálják a széles publikum, a nagy nyilvánosság előtt. Már maga a helyszín is az ország egyik legtekintélyesebb, legtöbb érdeklődőt befogadni képes épülete. Nem csoda hát, hogy felmerül bennem is a kérdés, létezik-e a világban egyáltalán ehhez hasonló rendezvény, ahol ilyen közelségbe, szemtől-szembe kerülhetnénk az emberi érzés és izlésvilág, az önkifejezés jelenlegi kiforrott, valamint leendő mestereivel. De hát mielőtt e ritka termés cseppjeit szomjas ajkunkkal kóstolgathatnánk, rádöbbenünk a valóságra: hiába érett a gyümölcs, csordul ki az édes nedve, valami elzárja az útját, s nem kerül hasznosításra. És ez a szomjúságot sem oltja, de a gyümölcsfának sem válhat javára. Ebből adódóan veszem a bátorságot, tollat ragadok és közzéteszem észrevételeimet, kérdéseimet, javaslataimat, majd megvitatásra szánom, hogy az eljövendő esetek ne hasonlóképpen záruljanak.

Először is kezdeném a vendégfogadással. Biztosan sokunk meglelte már azt, hogy mily nagy különbség van aközött, ha bemegyünk egy étterembe, és ránk rohan a pincér, vagy ha kedves, nyugodt, figyelmes, illedelmes magatartással fogad és kérdez, mit, hogyan szeretnénk, majd felkínálja a lehetőségeket. Ezek a megnyilvánulások egyértelműen jelzik, hogy szívesen látott vendégek vagyunk, és hadd élvezzük vendégszeretetüket. Ellenkező esetben az élet árnyoldalaival, a tulajdonos és alkalmazottjainak nemtörődömségével, rosszkedvűségével, haszonleső magatartásával szembesülünk, amely hamarosan átüt és kibillenthet a meghittsége, kapcsolódásra vágyó hangulatunkból.

Valami hasonló érzés volt átélni a sportaréna biztonsági őrző-védő szolgálatának

szereplését, nem mintha az embereivel külön-külön lett volna a baj. Még ha néha igaz is a mondás, hogy aki nem tudott gyúrni az agyára, megtette a karjára, nem kívánám őket minősíteni, főleg mivel bizonyára akadnak jó páran, akik a saját szakmájuk iránti szeretetből vállalnak nekik illő feladatot, és végzik magas fokon.

Felmerül bennem az aggodalom: van-e egyáltalán házigazda, vendégfogadó? Vendégszeretet? Minket, közösségben felnőtt és viselkedni tudó embereket miért igazgatják bizonyos szolgáltatások áruházjába öltözött hatalmak? Kik ezek a hatalmak? Akik még a művészeti, kulturális életünket is egy dobozba zárva kívánják tartani? Honnan kapják a felhatalmazást? Ki kéri? Kérdem én, ki gondolta meg ennek a szükségességét, és milyen célból? Megtervezte-e ennek a lebo-

fotó: Kanyó Béla

Címlap: Dióshalmi fatemplom, Máramaros - Szilágyi Palkó Pál felvétele („Erdély száz csodája”, Totem Plusz Kiadó)

nyolítását, az adott közönségre és feladatra méretezve. Elégedett-e az eredménnyel? Számol-e ennek visszataszító következményeivel? Kívánja-e folytatni ilyen módon? Javaslom az érintett személyeknek, gondolkodjanak el ezeken (még ha természetesen megtették eddig is), és tisztelettel kérem (remélem sokunkat képviselve), fejezzék egyértelműen ki: szívesen látnak-e és úgy is fogadjanak, mert akkor bizonyára ott leszünk és élni fogunk vele. És meg is köszönjük majd, és hálásak is leszünk érte. És ha szükségét látják a biztonságunk védelmét, tegyék úgy, hogy annak hátrányait ne érezzük, tegyék láthatatlanná, profivá az intézkedéseiket, és azt is értékelni fogjuk, főleg az örömmünkkel, de az otthagytott pénzünkkel is.

Másodszor vegyük a programok minőségét. A különböző termek lehetőségeit véleményem szerint jól használták ki. Jó volt a küzdőteret látni a lelátókról, és a vásári hangulat is jól beleillett a képbe. Tanúsította, hogy a nép zenéje, tánca, beszéde, vise-

lete, szokása és kereskedelme együtt alkotja a földön való megnyilvánulásának egészét. Teljes képet kaphattunk erről, így a nagy lelátóról. Amennyiben közelebről szeretnénk volna megnézni, megélni, benne lenni, hozzátartozni az egészhez, megtehettük a kamaratermekben. Belekóstolhattunk sokféle vidék jellegzetes tánc- és zenevilágába. Különböző táncoktatók felfogásából, módszereiből kaphattunk ízelítőt, még ha nem is lehet ennyi idő alatt megérteni vagy nétni azonosulni. Más termekben ilyen témájú filmeket, előadásokat, koncerteket nézhettünk meg. Lavírozhattunk a felkínált lehetőségek között. És az volt bőven, hála a szervezőknek, alkotóknak, fellépőknek és a résztvevőknek.

Igen ám, de egy efféle egész napos rendezvényen, főleg ha ilyen aktivitást igényel, bizony megéhezik, megszomjazik az ember. Na kérem szépen, itt kezdődnek a gondok. Ahogyan az elején is említettem a szomjúságot, most veszem észre, hogy itt van a bi-

bi. Ha „kiürül” az ember, és táplálékra van szüksége. És ezt nemcsak a fizikai táplálékra értem, hanem a szellemiekre, lelkiekre is. Halkan mondom, hogy úgy látszik, erre sokan építenek, hiszen léteznek mindennapi szükségletek, amelyekkel az embereket lehet befolyásolni – megint csak halkan –, s esetleg visszaélni.

Tudni lehet már a programfüzetből is, hogy létezik a folk-kocsmá. Hát mi sem természetesebb, hogy odamegy az ember, hadd lássa el szükségletét. De mi is várja az e célra kijelölt helyen? Egy rideg betondzsungel, hosszú sorokkal, vagy választhatunk egy kicsit rövidebbet, de kint a szabadban, a csipős levegőn, szintén betonszágú környezetben, parkolóházi hangulatban. Ezt még valahogy viseljük, ismerjük e műfaj kedvelőinek felkínált lehetőségeket. De miután kiálljuk a sorunkat, ugyan meglepően kedves kiszolgálás mellett és a felsorakozott kevés kínálat ellenére is elcsábítanak az egymásra rakott kolbászok, hússzeletek

Táncháztalálkozó

Idén először a Papp László Budapest Sportarénában

Budapest, a kétmillió világváros furcsa módon a hagyományörzők nemzetközi központja is. Itt talált egymásra a Budapesti Tavaszi Fesztivál keretében immár huszonnegyedik alkalommal az anyaországi és határon túli magyar néptáncos, zenész, énekes, tárgyalkotó és a paraszti kultúra iránt érdeklődő közönség. Sok, egymástól távol élő középkorú és fiatal találkozhat egymással ilyenkor, immár a Papp László Sportszernak „arénájában”. A régi barátok örömteli beszélgetései, távoli országokba sodródott ismerősök önfelelt táncjai a rendszerváltás után is ugyanúgy folytatódnak, mint azelőtt: kiderült ugyanis, hogy a munkahelyek szorítása a nyári vakáción kívül csak néhány családi és egyházi ünnep idején (s a „hobby” legnagyobb összefogásán, a Táncháztalálkózón) enyhül valamelyest, így a találkozási alkalmak az adminisztratív akadályok elhárítása után sem bővültek jelentősen. Idén a találkozó a bőjt időszakon kívülre került (április 2-3.), így a katolikus gyimesi és moldvai csángóknak sem kellett néhány Miatyánkkal kiengesztelni a Jóistent, mint tavaly, amikor bőjt idején perdltek táncra...

A néptáncmozgalom az első budapesti táncház óta – amelyet 1972-ben, a Liszt Ferenc téri Könyvklubban tartottak a Bihari Táncgyűttes szervezésében, többek között Martin György, Novák Ferenc és Timár Sándor részvételével – olyan jelentős kulturális tényezővé nőtte ki magát, amely évente több tízezer embert megmozgató nemzetközi esemény megrendezésére is képes. Timár Sándor és felesége, Böske az idei Táncháztalálkózón is aktívan közreműködött: a Csillagszemű Táncgyűttes társágában sóvidéki táncokat tanított a kicsiknek. A vendégek több helyszínen gyönyörködhettek lemezbemutató koncertekben, a hangszerkiállítás remekműveiben, élvezhették az Ingyen Táncházban tanított virtuóz figurákat – köztük a Szamosújvár melletti Ördögösfüzes, a magyarországi románok táncgyógyományait őrző Elek vagy a Küküllő-menti Lörincréve táncrendjét – utóbbi a Pécelre költözött festőművésznek, a 85. évében járó Karsai Zsigmondnak köszönhetően.

Természetesen Kalotaszeg is bemutatkozott: a bogártelki csárdást Lajkó Levente tanította, a györgyfalvi legényes „titkaiba” pedig Zsuráfszki Zoltán avatta be a táncos lábúakat, bizonyítva, hogy a nép-

tánc könnyen képes örömteli „transzállapotba” hozni oktatót és táncot tanuló tömeget egyaránt. Nem esik messze az alma a fájától – ifjabb „Zsura” a vasvári verbunk tanításában működött közre, abban a táncban, amellyel a békéscsabai szőlőtánc-fesztiválon szerzett aranyarkantyús minősítést.

A szombati gála a Budapest Táncgyűttes „Szatmár” című műsorával indult, bizonyítva, hogy Bonchida és Kalotaszeg után az anyaországi gyűjtések anyagából is lehet szakmailag precíz, ugyanakkor a nagyközönség számára is élvezetes műsort összeállítani. Az adatközlők személyre lebontott figurái, az egyéni stílusjegyekre is odafigyelő fiatal táncosok ismét nagy sikert arattak.

Az este Diószegi László táncművészeti alkotásával, a „Balt Orient”-tel folytatódott, amely összeállítás az expresszvonat útját követve próbált képet adni többek között a közép- és kelet-európai közletről, táncgyógyományokról. A hosszú filmes bejátszások alatt ugyan sokan már az FMH-ban megrendezett Éjszakai Bálra koncentráltak, az erdélyi pályaudvarok hangulatát hitelesen felidéző színpadi alkotás az Európa nyugati részéből érkezetteknek és a magyar néptáncgyógyományokkal még csak ismerkedőknek sok érdekességet nyújtott.

A nyári táncotörök hangulatát idézte fel Kocsán László járszági, Kupec Mihály gömöri, Richtarcsik Mihály magyarbódi, Bodó-Bán János mezömehesi, Orza Călin örkői, Fitos Dezső gyimesközéploki, Kádár Ignác csikszentdomokosi, Sára Ferenc moldvai és Varga János vajdaszentiványi táncitanítása.

A Kóka Rozália által vezetett Érdi Bukovinai Székely Népdalkör, majd Petrás Mária – aki moldvai csángóként került a budapesti Iparművészeti Főiskolára, majd kitüntetéssel végezte el azt – különleges ízt és színt vitt a népi éneklés iránt érdeklődő közönség előtt bemutatott műsorába. A nemzetiségeket a szerbek, a galgagutai szlovákok, a méhkeréki és eleki románok táncai képviselték.

A lemezbemutatók közül érdemes megemlíteni a Küküllő-mentéről Debrecenbe települt Bárdosi Ildikó, a mátyusföldi Lakatos Róbert zenekara, a Rév (amely egy remek söröző neve is Rév-Komáromban), a Magyar Dudazenekar, Majorosi Marianna (aki női sorsokat mutatott be a Csik és a Bekecs zenekarok kíséretében), a Matokabinde és a felvidékiekkel „megerősített” Fonó zenekar koncertjét, valamint a klézsei Hodorog András és a Kárpátia zenekar műsorát.

/Záhó/

fotó: Kanyó Béla

a finoman olajos krumplival. Az árakkal is megszokott viszonyban állunk, úgyhogy jöhet az elem-élményfeltöltés. De már az első falatnál összeomlik a bennünk élő finom falatokról elraktározott emlékkép, s átváltunk a sajnos szokássá váló zabálásra. Ugyanis nincs itt kérem semmi olyan íz, ami elvárná tőlünk, hogy lassú, alapos majszolással facsarjuk, csalogassuk ki a táplálékdarabokból. Ami odafigyelésre készítetne, leállítaná az időt, hogy láss csodát, micsoda ízék. Ami feltöltene, hatalmas oxigéndús levegővétellel készítetne és lassú kifújásokra. Kellemes gőzcserejére. Inkább hát felgyorsít, eszünk már túl rajta, amíg meg nem fagy a termék, meg a tekintetünk is vele együtt.

Ebből a fagyott hangulatból kívánt kiemelni minket a palatkai vagy százcshívási adatközlő banda. Az ártatlanok odakerül-

tek, mintha tudat alatt érezték volna a szerevezők, hogy itt keményebb feladat vár a zenészekre, mint odabent, amivel csak ilyen szintű zenészek tudnak megbirkózni. Akik nem rognak össze vagy nem fordulnak el, ha fagyott arcokat látnak, hanem végzik a dolgukat. Lehelik a meleget, fújják az emberre, akire még csak lehet.

Nemes feladat ez. „Nem es fizetik”, jut eszembe a tragikomikum, és nem az árra gondolok, hanem az értékelésre, figyelmesre. A szeretetnyújtásra és a szeretet elfogadására. Hisz előbb-utóbb kidőlnek ők is, ha nem fogadjuk és nem adunk mi is belőle.

Felnöttek! Ez a mi felelősségünk. Mert mit tanul a minket követő generáció, a fagyott tekintetekből?

Gondoljátok meg! Mondjátok meg! Hisz lehet látni a mai valóságot: hatalmas erő a

média, a modernizáció. Mára már hány gyerekek hozzájuthat a különböző zenékhez, táncokhoz? És láthatjuk, hány lelket megfog, és zenélni kezdenek. És kisebb csoportokba verődve muzsikálnak. De kinek? Szomorúan láthattuk, hogy a Sportaréna külső falának, a sűrű „Kavicsnak”. Mindegy, hogy kinek. Csak úgy bele a nagyvilágba. Mert ezt kapták, ennyit adtunk, a fagyos tekintetüket. Mert nem használtuk ki a ránk fújt meleget. Mert nem fogadjuk a példaképek szeretetét. A „Neti” Sanyi bácsi, a „Kodobák”, az „Árusék”, az „Icsánék” és a többiek lehetét. Csak a hangokat, a mozdulatoikat, a fizikai, akrobatikai elemeket. És ezeket már mi tálaljuk odabent. A nagy színpadon, a rivaldafényekben. Figyelem, emberek! Ezért muzsikálnak a csemeték a „Kavicsnak”.

Felnőtt zenészek, táncoktatók, Szervezők, Tulajdonosok! Ébredjétek!

Vegyétek a kezetekbe eszközeiteket, és örvendeztesétek meg a publikumot. Fújjátok és engedjétek fújni a meleget, amíg még jelent valamit számunkra. A publikum számára. Ne legyetek kicsinyesek, sértődékenyek, hanem legyetek felnöttek, felelősségvállalók és tegyétek a dolgokat a helyére! Mert nektek vannak meg ehhez a szükséges eszközeitek. Így hozta a sors. És éljétek vele! Teremtsétek meg az otthont mindahányunk számára! Legyetek jó házigazdák és vendégszeretők! És akkor mi ünnepelni, magunkat jól érezni, a mi és környezetünk egészségére megyünk, legyen az a világ bármely pontján, nemhogy a saját országunkban, a saját kultúránkban.

Szeretettel állok rendelkezésre.

Szász József

fotó: Kanyó Béla

„Áldott szép pünkösdsnek gyönyörű ideje...”

Félmillió zarándok Csíksomlyón, magyar iskolaalapítás Moldvában

Olvasgatva az Ószövetség lapjait, gyakran akadhatunk olyasféle történetekre, hogy Isten megszánya sokat szenvedett, hitehagyott, önmagával is meghasonlott, önnön testvérei ellen fordult, kétségbeesetten bukácsoló népét. Profétákat támaszt és üzen általuk, jeleket küld, hogy reményt adjon, vezéreket támaszt közülük, hogy megszabadítsa őket a rabságból, máskor csodákat tesz, hogy megmeneküljenek a biztos pusztulástól. Nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy most, 2005 pünkösdjén olyan események történtek Csíksomlyón, Gyimesben, Moldvában, amelyeket joggal tekinthetünk mi is JELEK-nek. A Kis-Somlyó nyergében végigtekintve a megszentelt zászlók alatt, ünnepi ruhában és ünnepi szívvel a világból összesereglett sokaságon, éreztem, Isten most ránk mosolyog. Egybeölel minket, szétszórt magyarokat, szívünket betölti, az öröm és a remény.

Ez volt a négyszázharmincnyolcadik csíksomlyói búcsú. IV. Jenő pápa 1444-ben kiadott bullájában már búcsújáráhelyként említi, de a kegyhely tisztelete sokkal korábbi.

„Az első magyar századokban a Kis- és Nagysomlyó hegye istenasszonyuknak, égi édesanyjuknak áldozatot bemutató Napot, Holdat tisztelő magyarok szent helye volt. A pogánykori kultuszt, Közép-Európában szinte egyedülálló módon, ősi alapokra épülő Mária-kultusz váltotta fel... Csíksomlyó legfőbb nevezetessége a templom, legértékesebb ereklyéje a csíksomlyói Szűzanya kegyzsobra. A csodatévő Könnyező Madonna, a „Napbaöltözött Asszony” festett, közel fél évezredes hársfaszobra a XVI. század eleji egyházművészet remeke reneszánsz stílusban készült. Alkotója ismeretlen. A hársfából faragott, gipsszel borított, többször átfestett Madonna a világon ismert kegyzsobrok közül a legnagyobb, magassága 2,27 méter. A zarándokok, miután a kegyzsobor előtt Máriához, Isten Anyjához könyörögtek, „érintőznek” vagy megsimogatják a kegyzsobor lábát, hozzáérintik ruhájukat és kegytárgyaikat, így óhajtják kiesdeni a maguk számára az Istenanya áldását. A századok folyamán a kegyzsoborral sok csoda történt, sok ima meghallgatásra talált.” (Cs. Varga István)

Az ötvenes években a búcsúk megtartását betiltották, s csak az 1989-es romániai változások után tarthatták meg újra. Azóta évről évre többen, vallási hovatartozástól függetlenül százazatok zarándokolnak ide pünkösöd szombatján. Miként évszázadok óta, most is, gyalogosan, templomi zászlók alatt, „keresztaljakban” jönnek a moldvai csángómagyarok, a gyimesiek, s a régi rend szerint, felvonnul a székelyföldi falvak népe.

Az idén, sok kötöttségtől megnyűgözve, azt gondoltam, hogy semmiképpen nem juthatok el Csíksomlyóra. Áprilisban aztán megkaptam Böjte Csaba, dévai ferences atya levelét, s akkor engem már semmivel sem lehetett volna visszatartani. „Szeretettel várunk Moldova földjére, erre a földre, mely a kisebbségi lét ezernyi nehézsége, gondja ellenére is megtartotta gyermekeit, áldott, termékeny lankáin. Arra szeretnék bízni, hogy ne csillogást, kényelmet, drága dolgokat keresve gyertek Rekecsény község határában lévő telkünkre, melyre iskolát álmodunk, hanem alázattal és akkora szeretettel, mellyel az itt lakó, sok-sok megalázáson, nehézségen keresztülment emberek várnak benneteket. A moldvai csángók és az erdélyi székelyek közti kapcsolatot a csíksomlyói Szűzanya jelentette, jeleníti meg, hiszen a pünkösdi búcsú az egyetlen alkalom, ahol tömegesen visszatérő szabályszerűséggel találkozhatunk. Arra gondoltunk, hogy ez év pünkösöd napján hazakisérnénk Moldvába csángó testvéreinket. Ahogyan évszázadokon keresztül a moldvai csángók, mi is utunkat megszakíthatnánk a Gyimesi szorosban, s délelőtt 10 órától egy szentmisét mutatnánk be Gyimesfelsőlokon, a Berszán Lajos atya által épített iskola udvarán. A Szentlélek által beragyogott, Napbaöltözött Anyánkat, Máriát kérnénk, hogy segítsen, Rekecsin határában ne csak egy iskola épüljön fel, hanem találjunk egymásra a szeretetben, mi határoktól szétszabdalt magyarok.”

Éjszakai vonattal indultam Csíkba, hogy reggel csatlakozzam a barátaimhoz, akik egy mikrobusszal már a hét közepén elutaztak. Hajnalban kedves székely köszöntésre ébredtünk. Székely népviseletes lányok, legények „istenhoztával”, pálinkával és kicsi kürtöskalácsokkal kopogtattak be a fülkébe. Így érkeztünk Csík-szeredába.

Boldog felkiáltások, zsvaj, s aztán sorra felberregtek az autóbuszok, mikrobuszok, autók, elszórt a tömeg. Én is megtaláltam a barátaimat.

A Jakabos Ödön Házhöz hajtattunk, reggeliztünk, majd kísértéltem a kegytemplomhoz. Megálltam egy pár percre Domokos Pál Péter szobra előtt. Már több, mint egy évtizede elment, s mégis, mintha velünk lenne. Még mindig nem barátkoztam meg a gondolattal, hogy ő, akit oly jól ismertem, sokszor láttam életében, most merev szoborként magasodik fel előttem. A csángómagyarok évtizedeken át egyetlen szószólója vajon mit szólna a mostani eseményekhez?

Csíksomlyó, 2005.
(foró: Thaler Tamás)

Csiksomlyó, 2005.
(fotó: Thaler Tamás)

A kegytemplom előtt nagy sürgés-forgás volt. Sátrakat állítottak a könyvárusok, a búcsúra külön gazdag, színes képekkel illusztrált kiadvány készült a kegyhely történetével, az ünnepi események programjával. Fiatalka harisnyás legények zöldágakkal díszítették a kerítést. A templom már kora reggel zsúfolásig tele volt. A szentély jobb oldalán sorban vonultak a zarándokok a kegyszoborhoz. Megfáradt öregek, szépreményű fiatalok, családapák karjukon kisgyermekkel, tolókosiban ülők haladtak átszellemült arccal, szemüket a segítő Szűzanyára emelve. Két népviseletes kislány az általuk hozott zsebkendőket, ruhadarabokat, játékokat a Mária szobor lábához érintette, majd visszaadta. A megszentelt tárgyakat magukhoz öelve, komolyan lépkedtek le a lépcsőkön. Csak az Isten tudja, mennyi bánatot, fájdalmat, kérést helyeztek a Segítő Mária lábai elé. Közben szakadatlanul zengett az ének.

Tizenegy óra tájban sorra érkeztek a „keresztalják”. Sokan énekelve jöttek, mások csendesen beszélgetve vonultak. A menetek élén táblák a felirattal, hogy honnan jöttek. Az erdélyi menetek élén a csengettyűsök szakadatlanul rázták fényes hangú csengőiket, a több százéves, mélyvörös, nehézselyem templomi zászlóikat lobogtatta a szél. Magyarországi települések zarándokai csatlakoztak hozzájuk. Lengtek a magyar zászlók. Az érkezőket hangosbmondón köszöntötték, bmondták, hogy honnan és hányan jöttek. Boldog felkiáltások. Ki-kiugrott valaki a menetből, s átölelt valakit, akit talán nagyon régen nem látott.

Több száz udvarias rendőr ügyelte a rendet, de ez nem volt bántó. Rendbontás sem volt, pedig déltájban már többszázezren vonultak énekelve, imádkozva, méltóságteljesen a Kissomlyón felállított hármashalom alakú oltár felé. Lassan megteltek a dombok. A mérhetetlen tömegben is kitűntek a népviseletes gyimesiek és a moldvai csángó keresztalják. Közeledett a szentmise ideje. Az oltár előtti díszemlényre felvonultak a rangos vendégek, a lovagrendek küldöttei, a papság, végül megérkezett a „kordon” a miséző papokkal.

A szentmise főmisézője Hajdó István főesperes, gyergyószentmiklósi plébános volt. Az aprócska termetű, székely tájszólásban beszélő pap megrázó, irodalmi idézetekkel, bibliai példázatokkal, a mai életből vett példákkal átszótt prédikációja – szinte fizikai erővel – megrázta a lelkünket. Így kérte a Szűzanyát: „Segíts, Napbaöltözött Asszony, hogy nemzetünk ébredjen és a megoldott kérést, amíg nem késő, együtt gyűjtsük össze.”

Akárhogy kerülgetem a dolgot, ki kell mondanom, hogy az egész csodálatos ünnep felett ott lebegett a 2004. december 5-én zajlott népszavazás „NEM”-jének árnyéka és a dacé is, hogy IGEN! Az esperes felidézte a sokat szenvedett Márton Áron püspök szavait: „Isten magyarnak teremtett, népemnek sorsa, sorsá-

nak alakulása iránt nem lehetek közömbös.” S így folytatta: „Nem adjuk fel! Az oldott kérést gyűjtjük össze, még akkor is, ha minden esztendőben megrendezik 2004. december 5-ét, amikor a nemzetet két részre szakították.”

Már a beszéde bevezetőjében felidézte a csángó magyarokkal való találkozásait, s a Szűzanya oltalmába ajánlotta haldokló anyanyelvüket. „A magyarság minden vezetőjének testvéri szeretettel mondom: Eljön az idő, amikor Isten előtt számot adunk. Miért kellett éppen egy finn asszonynak felemelnie a szavát az Európa Tanácsban a 250 000 csángó-magyar testvérünk jogaiért?”

Jakubinyi György, a gyulafehérvári Főegyházmegeye érseke kijelentette, hogy minden támogatást megad a tervezett moldvai magyar iskolaközpont létrehozásához. Majd felszentelte ifjú Farkas Titus, magyarországi harangöntő által a Béke Királynője Moldvai Csángómagyar Iskolaközpontnak adományozott harangját.

Estefelé, a Péter-Pál templom előtt csángó misére gyülekezünk. Csillogó szemű, hímes inges csángó fiúk, lányok várakoztak a templom udvarán. Sok magyarországi zarándok itt találkozott először „fogadott keresztgyermekével”, akit majd tanulmányában támogat egy szerény összeggel.

Kezdődött az immár hagyományos „csángó mise”. A moldvai magyarok napjainkban is csak ilyenkor hallgathatnak anyanyelvükön szentmisét. Itt elénekelhetik megindítóan gyönyörű Mária énekeiket magyarul. Begyúródtam az elképzelhetetlenül zsúfolt templomba. Nagy megrökönyödésemre a prédikáló pap, egy csángó származású, középkorú ember, a csángóföldi magyar oktatás és egyáltalán az iskolaközpont létrehozása ellen beszélt. Természetesen burkoltan. Beszédének lényege az volt, hogy jó a csángóságnak úgy, ahogy van, abban az „igénytelenségben”, amiben élnek, mert így maradhatnak meg jó kereszténynek. Az óvoda, az érettségi a nyugati romlottság beáramlásához vezet. Gyorsan, hadarva beszélt, az emberek figyelmét mintha elszongították volna szenvedélyes szavai. Néztek maguk elé, ahogy a templomban kell! A szavak értelme nem jutott el a tudatukig. Utólag se hallottam, hogy valakinek kifogása lett volna a prédikáció ellen.

Vasárnap délelőtt vagy ezren Gyimesfelsőlokra vonultunk. Itt tartották meg a rekecsini magyar iskola alapító szentmiséjét. Mint megtudtam, a rekecsini pap nem engedélyezte, hogy templomában magyar nyelvű szentmise hangozzék el, ezért kellett Gyimesben megtartani.

A ragyogó zöldben pompázó Gyimesi hegyek alján, az Árpádházi Szent Erzsébet Római Katolikus Gimnázium udvarán a mindössze tizenegy éve alapított intézmény növendékeinek énekeivel

Gyimesfelsőlók, 2005.
(fotó: Thaler Tamás)

*Bőjte Csaba atya
Gyimesfelsőlök, 2005.
(fotó: Csoma Gergely)*

kezdődött a szentmise. Tiszta hangú székely, moldvai csángó és gyimesi fiúk, lányok zengték a Mária-énekeket, előadták az Arany-miatyánkot, az egyik legszebb archaikus népi imádságunkat. A kórust Antal Tibor, ifjú tanár vezette, akit egy jászberényi Csángó Fesztiválon, mint csodálatos hangú kisfiút ismertem meg, később felfedezte őt Szörényi Levente is, és szerepeltette az Attila című rockoperájában.

A bevonuló papok sorában örömmel fedeztem fel Kállai Emil budapesti piarista atyát, akinek prédikációit oly lenyűgözve hallgattam egy évtizeden át a budapesti Szent Imre templomban. Ő olvasta fel az Apostolok cselekedeteiből az első pünkösd történeteit: „Mikor elérkezett pünkösd napja, mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen. Hirtelen, mintha csak heves szélvész közeledett volna, zaj támadt az égből, és egészen betöltötte a házat, ahol összegyűltek. Majd pedig szétoszló, tüzes nyelvek lobbantak föl előttük és leereszkedtek mindegyikükre. Valamennyien elteltek Szentlélekkel és különféle nyelveken kezdtek beszélni.” Majd P. Bőjte Csaba atya prédikált megindítóan, teljes hittel és szívvel. Az erdélyi árvák patrónusaként ismert szerzetes elbeszélte, hogyan született meg az iskola terve. „Január elején kaptam egy levelet a Csángó Szövetségtől, amiben azt írták, ők úgy érzik, Isten tőlük azt kéri, építsenek egy iskolát, s Csaba testvér, segíts ebben! Én mondtam, hogy ezt beszéljék meg többen, jobban, s összehívták a „csángó, nagygyűlést”, a népgyűlést. Bákóban kibéreltek egy kultúrházat, s minden faluból képviselőket hívtak, hogy szóljanak, hozza (így mondta, hozza!), együtt beszéljessenek. Több mint százötven ember összegyűlt, s megbeszélték a dolgokat. Úgy döntöttek, hogy tőlük Isten azt kéri, építsenek egy iskolát Rekecsinben. Ott legyen óvoda és iskola és kollégium! Igazából az én feladatom nem más, mint a mikrofoné, amelyik felerősíti ezt a hangot. Az ő nevükben elmentem én Budapestre, Győrbe, Szombathelyre, Kecskemétre, Esztergomba, Sopronba és érdeklődtem, hogy mit szólnak a testvérek. Olyan jó volt hallani, hogy mindenütt, mindenki Isten akaratának érezte ezt a vágyat, ami az ő szívében megfogant. Az, hogy ilyen sokan eljöttek, egyet bizonyít, hogy igenis a magyar nemzet magáénak érzi Isten akaratát, és úgy érzi, segítenünk kell csángó testvéreinket a megmaradásban.” Itt Csaba atya szava elakadt, a sírás folytogatta, valamennyien elrészényültünk. Sejtettük, sok mindenről tudtunk is, hogy ez a bátor, csodálatos pap, aki magát szerényen csak a mikrofonhoz hasonlította, micsoda küzdelmet folytatott azért, hogy ez az alapító szentmise, s a délutáni alapkövetétel megvalósulhasson.

Végezetül Berszán Lajos címzetes kanonok visszaemlékezett az ő iskolaépítésének nehézségeire itt, Erdély és Moldva határán. Az el-

ső harminc gyermeket egyre többen követték, ma már közel négyszáz tanulója van az iskolának. Továbbadta az áldást, melyet annak idején az ezeréves pannonhalmi bencés iskola képviselőjében jelenlévő apáttól kapott: érjen meg az építendő magyar iskola is ezer évet!

Csordultig telt szívvel, boldogan indultunk a százötven kilométernyire lévő Rekecsinbe, hogy részt vegyünk a Béke Királynője Csángómagyar Iskolaközpont alapkövetésén. Gyimesközéplakon megkértem útitársaimat, hogy ugorjunk be Antalok-patakára, itt van kétszáz méterre, s adjunk be egy csomagot régi kedves ismerőseimnek. Be is ugrottunk. Egyenesen a patak menti felázott talajra, ahol mindjárt tengelyig merültek mikrobuzsunk kerekei a sárban. Kétórányi kínlás után egy helyi traktoros fiú vontatott ki bennünket az útra. Útitársaim, néma szemrehányással tekintetükben, magukban kárhoztattak, amiért lemaradunk a nagy eseményről. Még Bilibók Berta néni ünnepi fánkjai és savanyú bora se tudta megvigasztalni őket.

Az ünnepség végére érkeztünk Rekecsinbe. Az út mentén végig elegáns rendőrök álldogáltak, az alapkövetés helyén meg egyenesen egy egész regement. Jelenlétüket természetesnek tartottam. Úgy gondoltam, hogy indokolt, ahol annyi magyarországi és romániai vezető politikus megjelent. Csak később tudtam meg, hogy egy kisebb, feldühödött csoport meg akarta zavarni az ünnepséget, de végül eltávolították őket. A tömegben megpillantom Németh Zsoltot, az Országgyűlés külügyi bizottságának elnökét, Dávid Ibolyát, az MDF elnökét, de jelen volt Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is. Itt volt Kallós Zoltán, aki annyit szenvedett a csángómagyarok felemeléséért. De megjelentek a magyarság más hazai és külföldi jelesei, írók, művészek, orvosok, néprajzosok is szép számmal.

A hivatalos ceremónia már lezajlott, az erdő aljában ácsolt hatalmas színpadon még folyt a műsor. A pusztinai óvónő, Nyisztor Ilona készítette fel a szereplőket a jeles alkalomra. Csaba atyát újságírók, tévériporterek hada vette körül. Petrás Marika perdült elem kerpásan, katrincásan és felszólított, hogy azonnal üljek át a kocsijába, mert haza kell mennie Diószénbe. Éppen csak egy pillantást vethettem a „Béke Királynője” című, 190 centiméter átmérőjű domborművére, amelyet erre az alkalomra készített. Még

*Mádl Dalma asszony ajándéka
Rekecsin, 2005. (fotó: Thaler Tamás)*

megpillantottam a csángó asszonyok karéjában Mádl Dalma asszonyt, szép hímes, ujjatlan csángó bundát, úgynevezett tyeptárt viselt, s aztán elhajtottunk a Szeret túlsó partjára. Hamarosan magas rangú vendégek jöttek a házhoz, akiket Mária szülei finom moldvai ételekkel, csorbával, csomboros galuskával, kaláccsal vendégeltek meg.

Estefelé kocsiba ültünk és visszatértünk az erdővel övezett zabláshoz, ahol néhány órája, a csángóság életében mindenképpen, a történelmi esemény lezajlott. Az alapkövet fakerettel körbevett földdarabra helyezték. Ott volt néhány száz kisebb, nagyobb kő, némelyik keskeny nemzetiszínű szalaggal átkötve, amelyeket a résztvevők hoztak lakóhelyükről. Hosszasan nézegettem őket, elolvastam a feliratokat, üzeneteket. Egy gyönyörű öreg építőkőre bukkantam, a feliratról kiderült, hogy a kő ezer éves és Mádl Dalma asszony jelképes ajándéka. Esztergomból hozta magával, a Szent István által alapított Szent Adalbert székesegyházból. Én is letettem a kövecskéimet a halomba. Egyet Érdről, s egyet az Olimposzról vittem.

Miközben a feliratokat böngésztem, Mária bőségesen kommentálta, olykor méltatlankodva elbeszélte az ünnepség lefolyását. Később aztán a hivatalos változatot is megismertem. Csaba atya elmondása szerint a rekecsini polgármester, Vasile Ichim az első pilanattól kezdve nagy lelkesedéssel támogatta az iskolaépítés gondolatát. Elsőként ő lépett színpadra, hogy házigazdaként köszöntse a megjelent rangos vendégeket. Beszédében, mint leendő szociális létesítményt tüntette fel a majd, magyarországi közadakozásból felépülő iskolát, amelyben szegény magyar és román gyerekek fognak tanulni. Gabriel Berca, Bákó megye prefektusa szerint, bár voltak és vannak ellenzői a csángóknak, románok és magyarok ugyanannak az Európai Uniónak lesznek a tagjai, ezért szemléle-

Petrás Mária az ünnepségen énekel Rekecsin, 2005. (fotó: Thaler Tamás)

Tytti Isohookana Asunmaa Lészped, 1999. (fotó: Csoma Gergely)

tet kellett váltaniuk. Végül, sokak megdöbbenésére, egy cifra fordulattal zárta beszédét: „Mindannyian románok vagyunk, függetlenül attól, hogy hol élünk és milyen kultúrában nőttünk fel.” Takács Csaba, az RMDSZ ügyvezető elnöke ironikusan megjegyezte, hogy tíz évvel ezelőtt kapával és vasvillával fogadták ezen a tájon, most polgármesteri és prefektusi köszöntővel, ami azt jelenti, hogy Románia sokat lépett előre. Mádl Dalma asszony meleg szavakkal szólt az egybegyűltekhez, s ígéretet tett, hogy szerető figyelemmel fogja kísérni a csángó iskola működését.

Az ünnepségen dr. Madaras Ágnes olvasta fel Tytti Isohookana-Asunmaa, egykori Európa Tanács képviselő üdvözlő levelét. Ő volt az a finn asszony, aki előterjesztette és elfogadtatta 2001-ben az Európa Tanácsban a csángókra vonatkozó 1521-es ajánlást. Tulajdonképpen neki köszönhető, hogy ma már a moldvai iskolákban közel ezer csángó gyermek tanulhat, heti egy-két órában magyar nyelven. A kezdeti hatalmas ellenállás talán lassan megörök, a fakultatív magyar órákon csűrők és udvarok helyett tantermekben is tarthatják majd az „önkéntes” magyar tanárok, akiknek szerény tiszteletdíját egy ideig a magyar állam fedezte. Amikor elfogyott az erre szánt összeg, akkor a Dévai Szent Ferenc Alapítvány vállalta ezeket a költségeket is, hogy a tanárok el ne széledjenek. Ahogy a csángók emlegetik, Tytti asszony nem jöhetett el az ünnepségre, de sorain átsütött a szeretet, amelyet a csángóság iránt érez.

„Hogy-hogy nem tudtunk mi Európában rólatok korábban? Ti kértetek és erőt adtatok ahhoz, hogy elkezdjem az Európa Tanácsban azt a munkát, aminek az eredményét szeretném most itt ünnepelni veletek. Ma már Európában mindenki tud a csángókról, mindenki ismeri a csángó kultúrájának legalább egy picit. Hallottak már népművészetekről, a táncaitokról, balladáitokról. És ti mindannyian tudjátok, hogy Európa odafigyel rátok. Ti, megérdemlitek ezt, azért a csodálatos munkáért, amivel őriztitek a mai napig kultúrátokat.”

Végezetül Bójte Csaba atya, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány elnöke szólt az összesereglett néphez. „Minden nap azért imádkozunk Istenhez a Miatyánkban, hogy jöjjön el az Ő országa. Hiszem, hogy ma ezen az úton sikerült egy lépést tennünk.”

Az ünnepség végén Bójte Csaba és Vladimír Peterca, a jászvásári püspök küldötte megszentelték a vendégek által hozott köveket, majd megszólalt a Csíksomlyón megszentelt 60 kilogrammos harang.

Diószénben töltöttük az éjszakát Petrás Marika szüleinél, kora reggel indultunk vissza Budapestre. Diószén poros utcáin mezítlás kisfiúk, kislányok terelgették az apró, soványka teheneket. A felduzzasztott Szeret folyó hídján lassan gördült át a kocsink. Nézem a szürke vizet. Itt-ott hatalmas beton műtárgyak meredeztek ki belőle. A folyó szinte halottnak tűnt. A partján nem volt sem egy fa, sem egy bokor, tán még egy szál fű sem nőtt, állítólag halak azért vannak benne. A kertekben virágpompában bólogtattak az almafák, hangosan csattogtak a madarak. Úgy mondta Petrás bácsi, hogy Moldvában mindig egy kicsit később tavaszodik.

Kóka Rozália

Jubileumi találkozás

XV. Csángó Fesztivál, Kisebbségek Folklórfesztiválja – Jászberény, 2005. augusztus 4-9.

„Tisztelt egybegyűlte! Erdély, Moldva, a Jászság valamennyi jelenlétét külön köszöntöm!” – mondta néhai Antall József miniszterelnök, 1991. augusztus 3-án. A Jászberény főterén összegyűlt érdeklődő tömeg a felvonulást követően kíváncsian várta a műsor kezdetét. Göncz Árpád köztársasági elnök a következőket fogalmazta meg a csángókról: „Ők őrizték meg múltunk kincséből a legtöbbet, legyünk hálásak nekik, legyünk büszkéek rájuk, szeressük őket hűségükért, mert a magyarság, mióta világ a világ, mindig vállalás kérdése volt, mindig nehézségek vállalása... Tisztelet illeti őket, szeretet illeti őket, mieink, öleljük őket keblünkre, és tanuljunk tőlük.”

Így kezdődött a nagy nyilvánosság, az érdeklődők számára az első Csángó Fesztivál. A Csángó Fesztivál gondolata Papp Imrének, a Jászság Népi Együttes akko-

Magyarfalu (Moldva)

Diószén (Moldva)

ri művészeti vezetőjének fejében született meg. 1990-ben már jártak Jászberényben moldvai csángók. Köztük volt a klézsei hagyományok legnagyobb ismerője, Lőrincz Györgyné Hodorog Luca. Nem tudta Klézsen az induláskor, hogy jöjjön vagy maradjon. Ott ültünk kicsi házában, a kiscsibék szaladgáltak körülöttünk, miközben Sára Feri próbálta meggyőzni az utazásról. Eddig még nem járt soha Magyarországon, de többször említette: „...bár egyszer lássam meg Magyarországot!”. Eljött, mindent elmondott, mindent megmutatott, mindenben segített, amiben pár nap alatt lehetett. Állapota még Jászberényben rosszra fordult, s minden emberileg megtehető segítség ellenére eltávozott az élők sorából. Jászberényben, a Fehértói Temetőben helyezték örök nyugalomra.

Visszagondolva a fesztiválok történetére, eszembe jut, hány szívemnek, szívünknek kedves ember varázsolt el minket táncával, muzsikálásával, egyéniségével, emberségével, akik már nincsenek közöttünk. Tán-

colt itt a magyarszentbenedeki Ferike bácsi, muzsikált Halmágyi Mihály, Kodoba, Netti Sanyi bácsi... És mennyien még!

No, ezzel nem rosszkedvet akartam kelteni, hanem azért emlékezem rájuk, mert öröm volt őket ismerni, tőlük tanulni, s ez a lehetőség a fesztiválnak is köszönhető.

Mondják, a tizenötödiket megérni egy évenkénti eseménnyel, már jelent valamit. Mi, szervezők is hiszünk benne, hogy ennek a jubileumnak a határon innen és túl élő barátokkal való megünneplése jelentős állomás, s erőt ad az eljövendő fesztiválok létrehozásához. Azon vagyunk, hogy az ünnep, a hangulat méltó legyen e jeles alkalomhoz. Vendégeink érkeznek Moldvából (Magyarfaluból, Diószénből, Klézseről), a Gyimesekből (Gyimesbükkről, Gyimesközépkölről, Gyimesfelsőlokról), Csíkből (Csíkborszóváról, Csíkszentdomokosról, Csíkszobotfalváról), a Küküllő-mentéről (Magyarszentbenedekről), a Mezőségről (Vajdaszentiványról, Magyarszovátról), Kalotaszegről (Méráról, Szucságról). Muzsikál majd nekünk a Szászcsávási Zenekar, Boban Marković, a Zurgó együttes és még sokan mások.

A fesztivált közvetlenül megelőzi a 2005. július 30. és augusztus 6. között zajló XXIV. Nemzetközi Táncházt és Zenésztábor. Már ekkor meg lehet kezdeni a barátkozást, az ismerkedést a táncokkal, zenékkal, kézműves foglalkozásokkal.

Bízom benne, hogy felkeltettem a Tisztelt Olvasók érdeklődését, s találkozunk fesztiválunkon a jászság fővárosában, Jászberényben!

Kocsán László

Csíkszentdomokos

fotó: Kocsán László

ZENE, VALLÁS, IDENTITÁS A MOLDVAI MAGYAR NÉPELETBEN

A Hagyományok Háza új kötete

Tamásfalva, 2002.
fotó: Pávai István

A moldvai magyarok hagyományai iránt gyűjtő-kutatói munkám kezdeteitől érdeklődöm. Körükben dallamokat, táncokat, zenével, táncsal kapcsolatos adatokat, szokásokat, hiedelmeket 1978 óta dokumentálok hang-, film- és fényképfelvételekkel. Mivel a kutatott téma kezdettől összefüggő hagyományrendszerként tünt elém, elkerülhetetlennek éreztem érdeklődési körömet fokozatosan kiterjesztenem a zene, a tánc és a szokások irányából az identitás és az interetnikus viszonyok vizsgálata felé. A csángó etnonim használata, a moldvai magyarok etnikai és vallási identitásának bonyolult szövevénye, a magyarságtudatuk megtörésére irányuló sok évszázados hatósági és egyházi törekvések olyan helyzetet teremtettek, hogy csak számos kulturális összetevő párhuzamos vizsgálatával, az eredmények egybevetésével közelíthetünk a moldvai magyar (és magyar származású) katolikus lakosság kultúrájának megismeréséhez. Ezt a célt kívánom szolgálni a jelen kötet számára válogatott írásaimmal, amelyek részben már közlésre kerültek, s amelyeket ezúttal kibővítve, átdolgozva, egymással összehangolva adok közre.

A Magyar identitástudat Moldvában című tanulmány több azonosítástudat-komponens vizsgálatával foglalkozik, adatközlői interjúk alapján. Előzményét képezi két, korábban már közölt írásom, amelyek itt egységes feldolgozásban, számos további adattal és témakörrel bővítve jelennek meg. A Zenés-táncos hiedelmek Moldvában című dolgozat elsősorban a hiedelemkutatás eredményeit gazdagítja. A következő két írás (Jajnáta-szerű dallamstrófák a moldvai magyar népzeneben; A magyar népzene moldvai dialektusa) már kifejezetten zenei témákat taglalnak. Ezeket követi a Seres Andrással készített interjú a kommunista rezsim idején végzett moldvai kutatások körülményeiről, illetve a Csángómagyar daloskönyv születéséről.

Kiegészítésképpen közreadok egy vázlatos történeti kronológiát, amelynek célja felvázolni az ebben a kérdésben kevésbé tájékozott olvasók számára a moldvai magyarok körében az előzőekben tárgyalt identitásproblémák jobb megértéséhez szükséges történelmi előzményeket. A célnak megfelelően olyan eseményeket válogattam össze, amelyek a magyarság moldvai megjelenéséről, arányszámának változásáról, az anyanyelvhasználat problémáiról, az asszimilációról adnak vázlatos tájékoztatást.

A Moldvai magyar folklór hangzó kiadványokon című, szintén kiegészítő jellegű (nem teljes) összeállítás nemcsak a gyűjtéseket közreadó hangzó kiadványokat sorjázza, hanem azokat is, amelyek a különböző revival mozgalmak eredményeként születtek, akár az eredeti folklórközpontok hiteles visszaadásával, akár azok feldolgozásaként. Ezzel szeretném jelezni azt a nem csekély társadalmi érdeklődést, amely a moldvai magyarság hagyományai iránt megmutatkozik, ugyanakkor forrásjegyzéket kívánok szolgáltatni majdani részletesebb revival-kutatások számára.

Pávai István

Néptáncosok kellékboltja

Már az interneten is!

Szeretettel várunk minden néptáncost,
táncvezetőt, táncpedagógust, oktatót!

Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap,
fejkendő, szalag, ruhazsák, harisnya, csat,
kozmetikum, szakkönyv, CD, gyöngy, táncpalack,
keszkenő és egyéb kiegészítők nagy választékban.

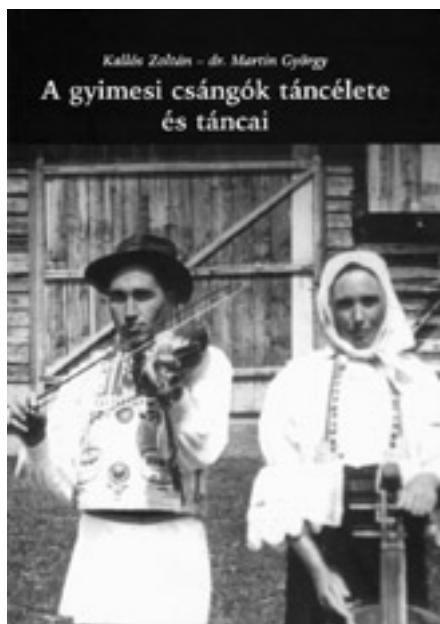
Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

Cím: Budapest, XIII. kerület,
Radnóti Miklós utca 27.

Tel.: 06-1/350-1216, 06-70/592-5955
E-mail: info@neptanckellek.hu
Honlap: www.neptanckellek.hu

Kallós Zoltán – dr. Martin György

A gyimesi csángók táncélete és táncai

A Keleti-Kárpátok vízválasztóján túl, de még a régi Csík megyében hatalmas területen él a gyimesi csángók régies kultúrájú népcsoportja (ma részben Harghita, részben Bacău megye). A csíki vízválasztótól Moldva felé haladva a Tatros (Trotuș) és a belé futó kis patakok szűk völgyeiben számtalan kisebb-nagyobb településük Gyimespalánkig (Palanca) húzódik. A leismertebb és legnépesebb három falu: Gyimesfelsőlok (Lunca de Sus), Gyimesközéplak (Lunca de Jos) és Gyimesbükk (Ghimeș Faget). A kevésbé ismert kisebb települések a Tatros

völgyén lefelé haladva a következők: Bükkloka, Komját-pataka (Comita), Bothavas-pataka, Sántatelek, Farkasok pataka, Urapataka (Valea Ugra), Görbe-patak (Valea Girbea), Gáborok-pataka, Timárok pataka, Setét-patak (Valea Intunecoasă), Borospatak (Valea Boros), Tarkó (Tarcáu), Antalok pataka (Valea lui Antaloc), Kápolnapatak (Valea Capelei), Csíki pataka, Sie-alja, Bodorszer, Hidegség-pataka (Valea Rece), Kovás-pataka, Szalamás-pataka, Jávárdipataka, Bükkhavas-pataka (Poiana Fagului), Barackos (Baratcos), Farkaspalló (Puntea Lupului), Háromkút, Rakottyás-patak (Răchitiș), Bálványos-pataka (Bolovăniș), Bilibókszer, Buha-pataka, Budáka, Áldomásalja, Tar-havas-pataka (Tărhausi), Kóstelek, Gyepece, Gyúrke, Csügés (Ciugheș) és még sok apró település. A több ezer lelkes római katolikus gyimesi csángóságot a székelység egyik jellegzetes etnikai csoportjaként tartják számon. Valószínűleg a csíki falvakból költöztek a XVIII-XIX. században a Tatros völgyébe s onnan terjeszkedtek tovább a havasokba. Népi kultúrájuk – a csíki székelységhez hasonló nyelvjárás, a viselet, a szokások, a zene és táncok stb. – a települések szétszórtsága ellenére is igen egységes. A táncok sokfélesége és a táncalkalmak bősége tekintetében kiemelkednek a magyar népcsoportok közül. Eddig a gyimesi csángóknál 35 féle táncalkalmat és mintegy 30 táncfajta tarthatunk számon.

A fotókkal, kottákkal és táncírásokkal gazdagon illusztrált kötetet archív felvételeket tartalmazó CD-melléklet egészíti ki.

A CD tartalma: Lassú és sebes magyaros; Féloláhos; Verbunk; Lassú és sebes magyaros; Lassú magyaros és sebes csárdás; Kettős jártatója és sirülője; Medvés; Héjsza; Korobjászka; Kerek; Tiszti héjsza; Legényes; Csúfos; Ruzska; Féloláhos héjsza (Alunelu); Hosszúhavas; Háromsirülő; Egytoppantós; Háromtoppantós; Héllépés; Balánkáé; Sánta németes és csoszogtatós; Talján porka; Talján porka sebes; Moldovai és a porkája; Sormagyar; Kettős jártatója és sirülője

Előadók: Antal Zoltán (primás); Halmágyi Mihály (primás); Halmágyi Mihályné Ádám Gizella (gardonos); Pulika János (primás); Pulika Péter (primás); Simon Erzsébet (gardonos); Simon Imre (primás); Zerkula György (gardonos); Zerkula János (primás); Zerkula Jánosné Fikó Regina (gardonos)

Gyűjtők: Andrásfalvi Bertalan (1962); Felföldi László (1990); Fügedi János (1990); Kallós Zoltán (1962, 1973, 1990); Martin György (1962); Németh István (1990); Pesovár Ferenc (1962); Sára Ferenc (1990); Szöllösi Mihály

Megrendelhető:

D'sing Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.;
2000 Szentendre, Szmolnyica sétány 11.;
e-mail: dsign2@dunakanyar.net;
tel.: 06-30-952-1942 (Kádár Péter)

Bemutatkozik a Magyar Pedagógiai Társaság Hagyományismereti Szakosztálya

A szakosztály 2003-ban jött létre az ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar gyermektáncoktató tanító és óvodapedagógus szakirányú továbbképzési szakjain végzett hallgatók kezdeményezésére. A megalakuláskor nyilvánított legfőbb célunk az volt, hogy a hagyományismeret és néptánc-oktatással foglalkozó szakemberek között elősegítsük a kapcsolatépítést és -tartást, a folyamatos továbbképzés lehetőségét, a hitelesség és szakmaiság őrzését. Az első két év fő célkitűzését sikerrel megvalósítottuk: kialakult a folyamatos műhelymunka, rendezvényeinket száznál többen látogatják az ország minden pontjáról.

Minden hónap utolsó péntek délutánján egy-egy tájegység zenejével, táncaival, ezek tanításának módszertani kérdéseivel foglalkozunk. A műhelyfoglalkozásokon a gyakorló pedagógusok bemutatkozhatnak egymás előtt, találkozhatnak a táncművészet, a népzene, a néprajz jeles képviselőivel, alkalom nyílik a folyamatos szakmai párbeszédre, vitára. Az elmúlt három évben vendégünk volt többek között Foltin Jolán, Timár Sándor, Neuwirth Annamária. Egész napos továbbképzésen foglalkoztunk a Bodrogszék és a palóc vidék (szűkebben Rimóc) táncaival, gyerekjátékaival, néprajzával – előbbiben Darmos István és Darmos Éva, utóbbiban pedig Gyebnár László és Dobos Bea volt segítségünkre.

A megalakulás óta eltelt két év során évente két nagy rendezvényhez kapcsolódtunk saját programmal. A *Művelődés hete – tanulás ünnepe* 2003. és 2004. évi központi budapesti rendezvényein nyílt szakmai napot tartottunk a népi játékok tanításának módszertani kérdéseiről és a népmese alkalmazásának lehetőségeiről. Hasonlóképp visszatérő és igen fontos eseménye volt a szakosztály életének, hogy a hagyományörzés legrangosabb szakmai rendezvényén, a 2004. és 2005. évi *Táncszínházalkotó* mindkét napján gyermekjátékokat tanítottunk.

A szakosztály megjelenteti a *Csepűposta* című hírlevelet, amely aktuális hírekről tájékoztat, valamint szakmai-módszertani anyagokat tartalmaz.

2005-ben új igényként fogalmazódott meg, hogy munkánkat terjesszük ki a határon túli területeken (Erdélyben, Felvidéken) élő pedagógusokra, tegyük lehetővé, hogy programjainkba bekapcsolódjanak, illetve dolgozzuk fel a határon túli néprajzi régiók hagyományait és táncait.

Rendezvényeink a Hagyományok Háza és az ELTE TOFK Továbbképző Intézete anyagi és szakmai támogatásával zajlanak. Programjaink minden érdeklődő számára nyitottak, bővebb információ a Hagyományok Háza honlapján és hírlevelében érhető el.

Sándor Ildikó, a szakosztály titkára
Kraiciné Szokoly Mária, a szakosztály elnöke

MEGJELENT

a „Népmesétár” sorozat új darabja,
Az aranyréce – Mesék Moldvából c. könyv és kazetta

A kazettán 13 moldvai népmese hallható, a könyvben a mese-szövegeket néprajzi és nyelvészeti bevezető és jegyzetek egészítik ki. A gyűjtő, Iancu Laura, maga is Magyarfaluból való. Az aranyréce-n hallhatók közismert meséknek a csángó nyelvjáráshoz, szókincshez, gondolatvilághoz alkalmazkodott változatai, de archaikus néphit-elemeket őrző különlegességek is, mint amilyen a címadó mese...

A „Népmesétár” eddigi kötetei:

A magyar mesemondás hagyománya – Raffai Judit szabadkai népmesekutató és múzeumpedagógus könyve.

Szócs Boldizsár meséi – Beszédes Valéria szabadkai népmesekutató gyűjtéséből és bevezető tanulmányával.

Békefi Antal

Munkaritmus – munkarigmus – munkadal: I. Állattartás

A posztumusz sorozat első darabja – ifj. Békefi Antal szerkesztésében – a folklór egy szinte ismeretlen területére irányítja figyelmünket. Hatalmas, főként a Dunántúlon végzett gyűjtés eredménye ez a könyv, mely az állattartó mesterségek körében méri föl a munkát segítő rigmusok, dalok, a jeladó füttyök, kiáltások, hangszeres szignálok világát.

A sorozatban várható még:

Növénytermesztés; Kismesterségek – Ipar

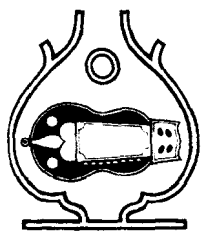

Lajtha László

Dunántúli táncok és dallamok II.

A hangszeres népzenei monográfia e posztumusz, második kötete 42 év után, Lajtha eredeti tervei alapján, Sebő Ferenc szerkesztésében jelent meg. A jegyzetanyagot Puskás Katalin állította össze. A Németh István szerkesztette, 2 db CD-lemezből álló hangzó melléklet Lajtha teljes dunántúli instrumentális gyűjtésének színe-javát, mind a már 1962-ben közreadott első, mind a most megjelenő második kötet hangzó anyagát tartalmazza.

A kiadványok megrendelhetők az interneten keresztül a Hagyományok Háza webáruházában (www.hagyomanyokhaza.hu), vagy megvásárolható személyesen: Hagyományok Háza, 1011 Budapest, Corvin tér 8. (06-1-) 2122883, 201 5017

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő mester, népi iparművész,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

HUNGAROFEST

NEMZETKÖZI BARTÓK
SZEMINÁRIUM ÉS FESZTIVÁL
Szombathely, 2005. július 9-24.

NÉPZENE KURZUS
2005. július 14-21.
HALMOS BÉLA (Hegedű), SEBŐ FERENC (Tekerőlant)
VENDÉG: ZERKULA JÁNOS PRÍMÁS

EGYÉB KURZUSOK:
Peskó Zoltán (Karmester), Johannes Schöhlhorn (Zeneszerzés),
Csalog Gábor (Zongora), Lakatos György (Fagott), Pauk György (Hegedű),
Csengery Adrienne, Jevgenyij Nyestyerenko (Ének)

KONCERTEK:
Szombathelyi Szimfonikus Zenekar, Perényi Miklós (gordonka),
Várjon Dénes (zongora), Csalog Gábor (zongora),
Dresch Quartett, Téka Együttes - táncszáz,
Multimédiás előadások, Kamarakonzertek

Információ:
Kádár Csilla és Széll Ágnes
Hungarofest Kft. H-1072 Budapest, Rákóczi út 20.
Tel: 266 1459, Fax: 266 5972
kadar.csilla@hungarofest.hu
www.hungarofest.hu, www.bartokfestival.hu

HANGOSÍTÁS

**FELVÉTEL
KÉSZÍTÉS**

Ifj. Vitányi Iván
(ex RECE-FICE)

0620/213-25-82
0630/380-52-77
Vitanyi@drotposta.hu

A muzsika szimbólumai

A 30 éves Vujicsics együttes ünnepi koncertje

A népzene, a délszláv folklór ismerőinek, kedvelőinek nem szükséges a Vujicsics együttest bemutatni. Az elmúlt három évtizedben a magyarországi népzenei mozgalom egyik meghatározó zenekarává vált, változatlan felállásban a délszláv népzene tolmácsolójaként számos elismerést érdemelt ki, és sikerek sorát vívta ki magának.

Az 1974-ben a Budapest környéki települések szerb népzenei hagyományának ápolására szövetkezett csapatot az 1977-es *Ki mit tud?* győzelem tette, szinte egy csapásra, országosan ismertté. Tevékenységük idővel a magyarországi, később pedig a határon túli délszlávok (szerbek, horvátok, makedónok stb.) népzenejének gyűjtésére és megszólaltatására is kiterjedt. Feldolgozásait a hagyomány iránti tisztelet, a népzene archaikus rétegeinek virtuóz, ugyanakkor revival megszólaltatása jellemzi. 1975-ben, Vujicsics Tihamér szellemi hagyatéka előtti főhajtásként vették fel a tragikus körülmények között elhunyt zeneszerző, népzenekutató nevét. Immáron „Vujicsics”-ként tudatosan követték azt az utat, amely a különböző kultúrák egymást gazdagító találkozásának hagyatékából rájuk öröklődött. Nevük szimbólum lett; a bartóki „tisza forrás”, s a mesteri hangszerjáték példájává, a politikai zűrzavarok dacára a délszláv népek harmonikus „egymás mellett élésének” hirtetőivé váltak.

Az új Nemzeti Hangversenyteremben megtartott áprilisi, teltház jubileumi koncertjük ennek az ars poeticának az ünnepe volt. Az együttesre oly jellemző szerénységgel, tisztelettel párosuló alázattal nem magukat emelték az est középpontjába, hanem a zenét, a tradíciót, a tiszteletre méltó elődöket, a muzsikustársakat és a közönséget. Őszinte főhajtás volt ez vendégeik előtt is. Sebestyén Mártával, Gyenis Katalinnal, Halmos Bélával, Juhász Zoltánnal, Versendi Kovács Józseffel, Szokolay „Dongó” Balázssal, Miguéu Montanarroval, Szabó Zoltánnal, a „Söndörgővel” nemcsak együtt zenéltek, hanem annak is bizonyosságát adták, hogy a több mint 30 évvel ezelőtt elindult népzenei mozgalom kiállta az idő próbáját, napjainkban is értéket hordozó, értéket adó, zenei élményt nyújtó, magas színvonalú kultúraként ágyazódott be művészeti életünkbe. Ennek megteremtésében nem kis szerep jutott a Vujicsics együttesnek.

A koncert előtt Petrovics Emil, Kossuth-díjas zeneszerző laudációja jutatta először eszünkbe, hogy egy születésnap a lassú el-

mulás ünnepe is. Látva-hallva, ismerve a fiúkat furcsán hangzott a sok múlt idő: teremtettek, alkottak, ránk hagyományoztak..., de éppen ezáltal vált munkásságuk „a soha el nem múló idő” részévé. Megható szimbolikus aktus volt, amikor Petrovics Emil Vujicsics Tihamértól származó, féltve őrzött ereklyéjét, „*A furulyát*” átnyújtotta Eredics Salamonnak, a Söndörgő együttes legifjabb tagjának. A Vujicsics együttes három évtizedes munkásságának öröksége, szelleme ezzel áthagyományozódott a következő nemzedékre. A pálya azonban – sokunk örömeire és szerencséjére – még nem zárult le, az alkotás azonban már a teljesség felé mutat.

A koncerten az együttes több évtizedes repertoárjának teljes keresztmetszetét nyújtotta. Szerb és horvát kólók, dalok mellett felcsendültek makedón, magyar dallamok, dudánóták is, és nem maradhatott el a Montanarroval közös „*Vent d'Est*” produkció sem. A muzsikustársakkal az örömezené csodáit élhettük át; amit a fül hallott, azt látta a szem is. A mester fokú hangszerjáték átlényegülése a zenében katartikus, ugyanakkor komplex színpadi élményt nyújtott a telt házas közönségnek. Szinte nem volt olyan produkció, amit a másik elébe/fölébe lehetne helyezni. A többszínűség az est erényévé vált, ritkán tapasztaljuk – különösen hazai színpadokon –, hogy a zenei eklektika félreértelmezhetetlenül műfaji egységgé alakul át. A zenei fegyelmezettség, pontosság, a műfaj iránti szeretet a befogadó számára ezen az estén is a könnyedség, a felszabadultság érzését adta.

Az elmondottak ellenére ki kell emelnem a Versendi Kovács – Vujicsics – Söndörgő produkciót. A gyors, virtuóz hangszerjátékra épülő „kólópárbaj”-ban kristályosodott ki, összegeződött a harmincéves pályafutás valamennyi állomása: a népi gyökerű zene elementáris ereje, a fiatalságra jellemző sodró lendület, a professzionális muzsikálás pontossága, a feldolgozás forrás-tisztasága, a művészi letisztulás.

A záró számként, az összes meghívott közreműködésével előadott – és a közönség kívánságára megismételt –, „Rákóczi-induló” revelációként hatott. Az archaikus dallam lassan, hatásosan, de hihetetlen stílusérzékkel csapott át Vujicsics Tihamér ismert „*Tenkes kapitánya*” nótájába, fergetegesen betöltve a hangversenyterem minden zugát. A zenészek a névadónak szóló tisztelet mellett ezen a ponton hajtottak fejet az őket szünni nem akaró tapssal ünneplő közönség előtt.

A majd' háromórás koncertet végig magas színvonalú produkciók jellemezték. A „mester”, Halmos Béla hegedűjátéka élmény-

fotó: Kreiss Gábor

számba ment, akárcsak „Dongó” dudajátéka. A tamburaprímás Kovács József muzsikálásának könnyedsége a hangszer és az ember „együtt születésének” csodáját nyújtotta. Miguéu Montanaro ismételtlen meggyőzte a hallgatóságot saját előadói képességeiről.

Az ünnepi pillanat jelentőségét és fontosságát a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma is megérezte. A kulturális miniszter dicsérő oklevelét Ács Tamás helyettes államtitkár nyújtotta át az együttes vezetőjének, Eredics Gábornak. Öröm az örömben: mi, akik több ezren ott ültünk a nézőtérén, mást vártunk. A harminc esztendő pályafutás, a hazai délszláv népzenei kultúra ápolásá-

nak, a küldetésnek méltóbb elismerését. Addig is, míg valakinek az eszébe nem jut, Vujicsics Sztoján szavai maradnak örökbecsű elismerésnek, mert a Vujicsics és tagjai visszavonhatatlanul a muzsika szimbólumai lettek: „Kultúrák, hagyományok, szellemi térségek között közvetít, de a népeket, nemzeteket, nemzetiségeket is közelebb hozza egymáshoz. A békés alkotó együttlét alappfeltétele bizonyára a kölcsönös megismerés, megismerkedés, ami talán a szűkebb és tágabb emberi közösség létrejöttének alapja is, s az emberi együvé tartozás felismeréséhez vezet.”

Tóth Ferenc „Vuk”

Fából faragott fohászok

Rejtőzködő értékek nyomában

A faépítéset páratlan európai példájára találunk Erdély északi peremvidékén, Máramarosban. Itt a fát alapvető építőanyagként használták: fából készültek a lakóházak, melléképületek és a templomok. A XVII–XVIII. században épült (vagy újjáépült) máramarosi fatemplomok egyedülálló példái a népi építéset nagyszerűségének. Mára már műemléki gyöngyszemmeként számon tartott fatemplomokat találunk Nagybánya, Bajfalu, Giródtótfalu, Dióshalom, Nyárfás, Desze, Budfalva, Szerfalva, Felsőkálnfalva, Dragomérfalva, Felsőszelistye, Jód, Csucs településeken, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Legtöbbjüket ma is szakrális célra használják. Az alapvetően egyházi funkció mellett a fatemplomok más fontos szerepet is betöltöttek, hiszen a települések legmagasabb épületeiként galériájukból jól áttekinthetővé vált a környék. Ezek az épületek a népi

építéset magas színvonalát bizonyítják: a nagy belső terek, az óriási kettős tetőfelületek összehatásukat tekintve lenyűgözőek, ugyanakkor statikai megoldásukban és belső térképezési módjukban bazilikás jelleget mutatnak.

A fatemplomok mind alaprajzaikban, mind tömegkompozíciós megoldásukban eltérőek és sokszínűek, ugyanakkor sok tekintetben hasonlóak. A településen elfoglalt helyük különböző lehet, így megközelítésük is változó. Közös vonásuk, hogy rendszerint magaslatokra épültek, és szinte minden esetben temetőkeretek veszik körül. Az alacsonyabban fekvő temetőkeretek egy részét körbevétték a lakóházak, ezáltal a település központjába kerültek. Amikor viszont a templom meredek oldalú magaslatra épült, ahol nem voltak megfelelő körülmények a lakóházak építésére, a település szerkezete másképp alakult, a templomok a falun kívül helyezkednek el. A temetőkert minden esetben körülkerített. A kerítéskapuk több helyen díszesen faragott faépítmények. A fatemplom közelében több méter magas faragott kereszt, helyenként különálló, egyszerű fa harangtorony is áll.

A fatemplomok szerkezeti kétféle részről állnak: egy szélesebb, a szentélyt is magába foglaló főtömegből és a bejárati rész fölé épített toronykompozícióból. A fatemplomok külső felületén festés nincsen, a szabadon hagyott fa elsötétedett, mélybarna vagy szürkés színű. A fatemplomok mindegyikére jellemző a nagy ereszkinyúlás, amelynek célja a falak csapadéktól való védelme, az eresznél lenyúló zsindelesor csipkeszerű árnyékhatása az épület esztétikai hatását is növeli. A toronycsúcsok a legtöbb helyen formagazdag kovácsoltvasból készült kereszt alakú csúcsvégződések. A belső falat és a mennyezetet egyes helye-

ken a templommal azonos időből származó bibliai és történelmi jeleneteket ábrázoló színes festések díszítik. A berendezések többnyire szerények, népies jellegűek. A belső teret üvegre festett ikonok, színes háziszőttek tarkítják.

Az 54 méteres toronymagasságú, monumentalitásában lenyűgöző dióshalmi templom a máramarosi fatemplom-építéset remekművének tekinthető. Egyediségét fokozza, hogy Európa legmagasabb tornyú fatemploma. Különlegessége, ami már meszsziről is szembetűnik, a tűvékonyságú toronysisak. Az egész épületegyüttes, a részek mérete és aránya, a részletek kidolgozottsága és egyszerűsége ritka építészeti alkotásban jut kifejezésre. A templom a település egyik magaslatán áll, meredek úton közelíthető meg. A templomot különleges felépítésű kettős tetőszerkezet fedi. A torony a bejárati rész felett emelkedik a magasba, galériájának deszkázatán pajzsformájú csipkezés látható. A tetőn és a toronycsúcsokon kovácsoltvas, kereszt alakú, díszes kialakítású elemek találhatók. Az épület belső terében színes bibliai jeleneteket és szenteket ábrázoló, 1873-ból származó freskók láthatók. A karzatra különleges, egyetlen fából kifaragott lépcső vezet, a szentélyt gazdag díszítésű ikonosztáz választja el a templom többi részétől.

Ugyancsak egyedi fatemplomokkal találkozhatunk Jód községben. A település érdekessége, hogy itt már 1364-ben is fatemplom állott. A kisebbik és egyben a régebbi (a XVIII. századból való) templom feltűnően jó állapotban van. Akárcsak a dióshalmi fatemplomnak, ennek is kettős tetőszerkezete van, amely a szentély felett simul egygyé. A bejárati ajtó egyszárnyú, az ablakok csúcsvívesek. A község belsejében áll a település másik, méreteiben lenyűgöző, monumentális hatású fatemploma. Impozáns jellegét főként a széles toronytörzs, valamint a nagy tetőfelületek adják. Az egész tető és torony felületét azonos típusú rasztert adó zsindeles fedeli. Különleges hatással bír a hajó és a szentély csatlakozásánál a hármas tetőfelület könyökszerű egybeformálása. Az ablakok itt a szokásosnál nagyobbak, az alsó tetősík felett külön bevilágító ablakokat is készítettek.

*Batiz Réka – Szász Péter Zsolt –
Szilágyi Palkó Pál – Tulics Helga:*

ERDÉLY SZÁZ CSODÁJA

*Fotók: Szilágyi Palkó Pál
Szerkesztette:*

*Dranics Erika, Sára Bernadett, Tulics Mónika
Felelős kiadó:*

*Totem Plusz Könyvkiadó Kft.
www.totemkiado.hu*

IX. MÉTA FESZTIVÁL

Balatonboglár, 2005. május 14-16.

Gyermek- és ifjúsági néptánc csoportok koreográfia versenye

Futóméta bajnokság

Pünkösdi király- és királynéválasztás

A „Helyiérték” Gondolkodók és Alkotók Regionális Egyesülete által szervezett versenyre húsz koreográfiával neveztek, vendégünk volt egy lengyel csoport, valamint a helyi Szelence versenyen kívül indult. Összesen 900-an szerepeltek a találkozón.

Az „A” korcsoportban (alsó tagozatosok) a dunaujvárosi Vasas és a Bocskai Táncgyűttes különdíjat kapott a Somogy Megyei Néptánc Szövetségtől. A „B” és „C” korcsoportban 60-50-40 ezer forintos díjakat ítelt oda a zsűri.

„B” korcsoport

1. Mosóczi Livia – Dudás Dániel: Kis szék kell a lábunk alá...!
Dunaújvárosi Vasas Táncgyűttes Utánpótlás Csoportja
(Balogh Edina és Halmi Zoltán)
2. Németh Ildikó: „Sajt, kenyér, öszöd azt!”
Apró Pillikék – Tordas (Németh Ildikó és Szabó Szilárd)
3. Szilágyi Mariann – Szugfill Zsolt: Alsóberecki táncok
Pityegő Csoport – Siófok (Szilágyi Mariann és Szugfill Zsolt)

„C” korcsoport

1. Tombor Bea – Hahn-Kakas István: Táncok Bodrogrközéből
Alba Regia Kisjunior Csoport – Székesfehérvár
(Hahn-Kakas István)
2. Keresztúry Gabriella – Sajószegi Gábor:
Táncok Külsőrekecsinből
Csodaköszörű Táncgyűttes – Sárospatak (Kocsán László)
3. Zóka Éva – Horváth Tibor: Mit viztek...?
Tótágas – Együd Árpád Művészeti Iskola, Kaposvár
(Horváth Tibor)

fotó: Simon Tamás

Szakmai zsűri:

Csurák Ildikó (Örökös Aranygyöngyös Táncos, néptánc-pedagógus, koreográfus), Juhász Erika (Népművészet Ifjú Mestere, etnográfus, népdalénekes), Halmos Béla (Hagyományok Háza Táncház Archivumának vezetője, a zenetudományok kandidátusa), Mihályi Gábor (Harangozó Gyula-díjas koreográfus, a Magyar Állami Népi Együttes művészeti vezetője)

Társadalmi zsűri:

Durcsán Zsuzsanna (a fonyódi Mátyás király gimnázium tanulója, néptáncos), Csákvári Antal (a fonyódi Mátyás király gimnázium tanulója, néptáncos), Horváth Győző (Szent László Szabadlovagjai Lovagkör Nagymestere)

A futóméta-bajnokok a *Boglári cserkészek* lettek, a *Mórocz Géza emlékerleget és a vele járó 15.000,- Ft-ot* nyerték el. A tordasi *Pillikék* vitték el a Pünkösdi király és királyné díját (*faragott kanászbort és bokréta, korona és somogyi hímzett kötény, valamint 20.000,- Ft*). A fesztivál zenekara, a *Méta együttes* különdíját a kaposvári *Tótágas* csoport nyerte meg.

PRO FOLK

HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS

Népzenei CD-k teljes választéka

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Egy meghitt este Bodza Klárával

Szép és hasznos ajándék egy tanár számára, ha lehetősége adódik végigkísérni egykori növendéke pályáját. Hogyan küzd meg az egymást követő életszakaszok változó feladataival? Képes-e felismerni a fordulópontokat? Hajlandó-e alkalmazkodni anélkül, hogy középpontjától eltérülne? Milyen irányban és mértékben bővíti, mélyíti repertoárját? Milyen kifejezési formákat, alkalmakat keres és talál? Hogyan formálódik, alakul át a megszólalás hangja, színe, íze?

Különös és megható élmény számomra, hogy ezúttal egykori tanárom életútja egyik fontos állomásánál lehettem jelen. Március 19-én, szombat este Tavaszai vallomások versben és dalban hangoztak el Bodza Klára előadásában, Csörsz Rumen István közreműködésével, a Vojnovich-Huszár villában.

A budafoki kúria régi szokást, a polgári hagyományt elevenít fel: a szalonok világát. Nem kihalt műemlék, hanem ben-

sőséges, bizalmat árasztó, élő tér. Előadások, irodalmi estek, koncertek helyszíne esténként.

Bodza Klárának vágya és tehetsége van az önkifejezésre. Előadóművészete gyakorlaton és jártasságon alapul. Művészi megújulása folytonos és tudatos kereséssel párosul. Hiány és veszteség, tapasztalatok és benyomások egyaránt táplálékul szolgáltak szakmai fejlődéséhez. A tanítás öröme, a közös munka számára élményforrás. Az esten felolvasott versei révén megoszthatóvá tette azt, ami a legszemélyesebb. Népdalok és versek őszinte és közvetlen vallomásaival bizalmába avatta vendégeit. Csörsz Rumen István, a Musica Historica együttes vezetője figyelmesen és szellemeesen kísérte, egészítette ki Klári érzékeny és igényes éneklését.

A közösen átélt meghittség élménye ünnepivé tette az idei virágvasárnap előestéjét. Köszönjük. Várjuk a folytatást.

Papp Ágnes

IV. Országos Népzenei Verseny Gödöllőn

A gödöllői Frédéric Chopin Zeneiskola 2005. április 22-24. között negyedik alkalommal adott otthont a Zeneiskolások Országos Népzenei Versenyének. A 12 évvel ezelőtt indult és háromévente megrendezett versenyen már a tanítványok tanítványai is szerepeltek. Az, hogy a hivatalos zeneiskolai oktatás programjában megjelenhetett a népzene, óriási eredmény. A gödöllői rendezvény – a számtalan verseny és találkozó mellett – az egyik legnagyobb szakmai megmérettetés, amelyen idén 40 iskola 381 diákja vett részt.

Ünnepeltek a népzene tanítók, a tanítványok, ünnepelt a gödöllői zeneiskola. A verseny hangulatát tekintve sokkal inkább egy fesztivált idézett, mint sem egy megmérettetést. Nem az volt a cél, hogy győzzön a jobb. Nem voltak legyőzöttek. Igaz, egy-egy elrontott produkció után némelyik fellépőnél eltörtött a mécses, de nekik sem lehetett okuk az elkeseredésre, mert mindenki nagyon értékesen, jól szerepelt, s amit a színpadról sugárzott a nézők felé, az maga volt a csoda.

Egy cikkben talán elfogulatlanabbnak kéne lenni, de nem tudok, mert annyira fel-emelő érzés volt három napon át töltekezni a népzenevel, hogy csak köszönni tudom a résztvevő előadóknak.

Az ifjú énekesek és muzikusok arcán megjelent a zene áhítata. Túlzás nélkül állíthatom (s a fotók is erről tanúskodnak), hogy az előadók megjelenésén, műsorszámain végig a szentség és a szeretet légköre érződött.

A verseny anyaga kizárólag autentikus népzeneből állt, feldolgozásokat nem fogadott el a zsűri. A következő kategóriákban lehetett indulni: szólóhangszer, szólóének, hangszeres együttes, énekegyüttes. A seregszemle célja a zenei anyanyelvünk megismertetésén keresztül a népzene tanulásának ösztönzése, tehetséges fiataloknak bemutatkozási lehetőség biztosítása.

Az érkező vendégeket dr. Nánási Éva, Gödöllő város főjegyzőasszonya köszöntötte, a versenyt dr. Szűcsné Hobaj Tünde, az Oktatási Minisztérium főtanácsosa nyitotta meg. A megnyitó műsorában közreműködött a Galga-menti dudazenekar Rónai Lajos vezetésével. Ezután rögtön kezdődött a megmérettetés az I. (12 éves korig), II. (12-16 évesek) és III. (16-22 évesek) korcsoport versenyével.

Az idei évtől a zeneművészeti szakközépiskolák sajnos már nem versenyezhetnek együtt a zeneiskolákkal, a szervezők azonban fontosnak tartották, hogy lássák a fiatalok, milyen szakokon tanulhatnak tovább népzeneesként, és talán kedvet is kaptak hozzá. Az esti programban így a nyíregyházi és váci zeneművészeti szakközépiskolások adtak bemutatkozó koncertet.

Amíg a zsűri értékelt, a tanárok és érdeklődők számára Kobzos Kiss Tamás vezetésével népzenei konferencia zajlott. Az éjszakába nyúló megbeszélésen igen fontos témákat érintettek. A művészeti iskolák finanszírozási nehézségei mellett a népzene életpálya lehetőségeiről esett több szó. A továbbtanulás mai lehetősége a szakközépiskolák által biztosított, ám hangszeres és énekes főiskolai, egyetemi szak még nincsen. Esetleg néprajz szakon vagy énekarvezetőként lehet magasabb végzettséget szerezni, ám egyik sem szakirányú. A jelen-

leg Nyíregyházán folyó képzés is csupán iskolai énektanári diplomát ad.

Szükségessé vált a felső szint akkreditációja, a főiskolai és egyetemi szakok elindítása, hiszen a hangszeres oktatás jelenlegi legmagasabb szintje a szakközépiskola, márpedig ezzel nem lehet hivatalosan tanítani. Volt olyan művészeti iskola, ahol éppen a szakmai irányú végzettség hiánya miatt kellett megszüntetni a népzene szakot, holott arra mind nagyobb igény mutatkozik.

A népzene kutatók, a tanárok képzése ma még megoldatlan. Szinte hihetetlen, hogy vannak, akik munkájuk során nap mint nap Kodály Zoltánra és Bartók Bélára hivatkoznak, mégsem támogatták a Zeneakadémián a népzene szak beindítását, holott tudvalevő, hogy Kodály tanár úr idejében létezett ilyen.

Javaslatként fogalmazódott meg, hogy a népzeneiskolák az Országos Táncszínházalkotó és Kirakodóvásáron, a nagyszínpadon is megjelenhessenek, így nagyobb nyilvánosságot kaphatnának a mesterek és tanítványaik. Az oktatásnak hangsúlyosabban kellene megjelennie, addig, amíg élnek, akiktől tanultunk, illetve hitelesen áthagyományozhatják ismereteiket azok, akik még személyesen találkozhattak az „adatközlő” mesterekkel.

A második napon a zsűri munkája már reggel megkezdődött. Fáradhatatlanul dolgoztak, figyeltek, értékelték. Látszott rajtuk a feszült figyelem, amelyet a gyerekek néha azért oldottak a produkciójukkal. Később, amíg a zsűri visszavonulva tanácskozott, az egész napos program egy kis kikapcsolódással zárult: a versenyen résztvevő zenekarok és a gödöllői Eszterna együttes táncházat tartottak a Petőfi Sándor Művelődési Központban. Mindenki meggyőződhetett arról, hogy a növendékek számára a népdaléneklés nem csupán órai feladat. A Gödöllő Táncegyüttes tagjaival közösen éjfélig tartott a mulatság. Ezalatt izgatottan vártuk a döntést, hogy kik játszhatnak a vasárnapi gálaműsorban.

A díjkiosztó műsor vasárnap 11 órakor kezdődött. A versenyt dr. Halmos Béla, a zsűri elnöke értékelt. Elmondása szerint nagyon sok megrendítő pillanatot köszönhetek a rendezvénynek, amikor az előadók emberi és művészi teljessége is megmutatkozott. Nagy része volt ebben a felkészítő tanároknak, akiket ezért külön köszönettel illett.

A teljes programról DVD- és fényképfelvétel készült, melyet a Frédéric Chopin Zeneiskolán keresztül lehet megrendelni (elérhetőség a *folkMAGazin* szerkesztőségében).

Szabó Károly

Feneketlen a múltnak kútja...

Szék népi építészetének dokumentumai

Szék, ez az akkoriban igencsak eldugott, nehezen megközelíthető mezőségi falu a magyarországi fiatalok körében a hatvanas, hetvenes évek fordulóján erőteljes, élő néphagyománya, viselete, zenéje és tánca okán vált ismertté. Szinte minden Erdély-járó magyar fiatalember megfordult itt, sokan közülük rendszeresen visszatértünk Székre.

Visszatértünk, mert itt megtaláltunk mindent, amire egy fiatal embernek szüksége van, kalandot, romantikát, bizonyos fajta egzotikumot, értékes és tartós emberi kapcsolatokat, vidámságot és kikapcsolódást, de megtaláltunk még valami, ezeknél sokkal fontosabb dolgot, a múltunkat, a gyökereinket, a szilárd alapokat, amelyekre egy egész élet, egy sokkal egészségesebb társadalom épületét fel lehet húzni.

És találkoztunk egy régen elvesztett, vagy inkább soha sem volt, mert odahaza nem lehetett dologgal: az identitásunkkal. Azzal, hogy magyarnak lenni jelent valamit, hogy valahová, és éppen a magyarsághoz tartozni igenis nagyon jó dolog.

Szék, ez a hagyományait szigorúan, pontosan és nagyon sokáig megőrző falu különösen alkalmas volt ezeknek a tapasztalatoknak a megszerzésére, és ezeknek az érzéseknek roppant intenzív módon való átélésére. Hiszen már Kolozsváron lehetett látni a leányokat a Telefonpalota mögött, a Malomárok mellett a kimenőnapjukon korzózni, énekelni és táncolni, szépséges, fekete-vörös viseletükben, fekete fejkendőjükkel, amelyben valahogyan mindnyájan kicsit öregebbnek látszottak, de méltóságteljes tartásukat és mozgásukat mindig ellensúlyozta a vidámságuk, hiszen fiatalok voltak ők is, akárcsak mi.

A legényekkel már inkább a táncban találkoztunk, ahol annak ellenére nagyon jól megértettük egymást, hogy a világaink között meglehetősen távolság létezett. Együtt ittunk, dohányoztunk, táncoltunk és beszélgettünk azokról a dolgokról, amelyek mindannyiunkat érdekeltek: lányokról, munkáról és a jövőről.

A viselet, a zene, az ének és a tánc mindegyikünk számára a legnagyobb vonzerőt képviselték, a tárgyi kultúra – talán a szövés és a hímzés kivételével – és az építkezés ezek mellett kissé hátrébe is szorultak. Mint a népi építészet iránt érdeklődő és igencsak fogékony építészhallgatót megragadott ennek a nem túl jellegzetes és szép, mívész részletekben korántsem bővelkedő falusi építkezésnek a sajátos szépsége.

Az a szépség, amely a funkcionális tisztaságban, a puritán megvalósításban és a formák sokszor spontán és elnagyolt, de mindig tiszta, karakteres, szigorú voltában nyilvánult meg. Az a szépség, amely bizony itt-ott a romantika, a rácsodálkozás, néha a szánni való, de mégis valahogyan büszke szegénység fővárosi szemünkre illesztett rózsaszínű szemüvegen át látszott csak szépségnek. És mégis...

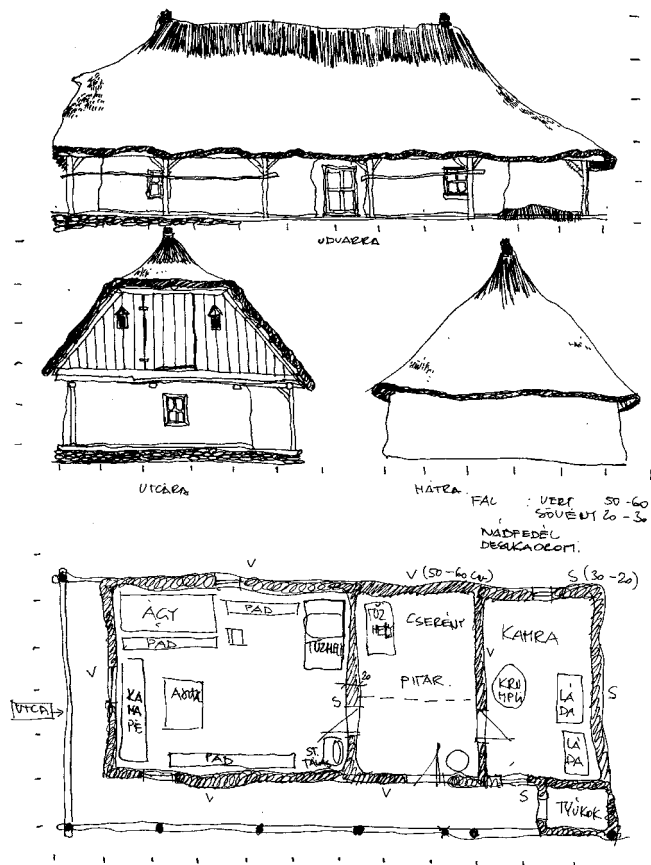
Ez a könyv nem más, mint a hetvenes évek első harmadában rögzített látélet, dokumentumsorozat egy falu építészeti arculatáról, eltűnőben lévő építészeti kultúrájáról, amely falu a külvilág számára elsősorban nem erről volt ismert, s nem is emiatt számított jelentősnek.

A kötetben huszonhárom épület felmérési rajzai találhatók, a hozzájuk tartozó fényképanyaggal együtt, ami az épületek megismeréséhez, állapotuk, karakterük rögzítéséhez, a rajzok értelmezéséhez feltétlenül szükséges. Mindezt további fotográfiák egészítik ki, a falu akkori képének, az utcáknak, az archaikus építési formáknak, jellemző épülettípusoknak a bemutatásával. A fekete-fehér fotográfiák nem csupán az épületeket dokumentálják, hanem az azokat létrehozó és a bennük élő emberek mindennapjaiba is bepillantást nyújtanak.

Nem véletlenül van ez így, hiszen az építés, az építészet mindig is a legalapvetőbb, legtermészetesebb emberi szükségletek, a lakás, az élet mindennapi kereteinek megteremtését szolgálja. Hatványozottan érvényes ez a falusi építészetre, ahol „idegen” beavatkozás nélkül, – harmadik személy, az „építész” kiiktatásával –, közvetlenül a felhasználó igényei szerint, az ő szellemi és fizikai képességei által valósul meg az építészeti alkotás. Ezek az épületek – mint természetesen valamennyi népi építészeti alkotás – a funkció, a forma és a szerkezet hármasságát valósítják meg a lehető legarchaikusabb, legegyszerűbb és ugyanakkor a legkövetkezősebb módon.

A könyvben szereplő felmérési rajzok kivétel nélkül 1972 nyarán készültek. A fényképek 1970 és 1973 között keletkeztek, legnagyobb részük a felméréseket kiegészítő 1972-ben.

A felmérések elkészítésének célja, noha akkor magam csak harmadéves építészhallgató voltam, minden bizonnyal egy későbbi feldolgozás és publikálás volt. Akkoriban (és talán ma sincs ez máshogyan) az erdélyi magyar népi építészetből elsősorban a sokkal látványosabb és kétségkívül mívesebb, gazdagabb kalotaszegi és székelyföldi építkezés volt ismert és sokrétűen dokumentált. Természetesen sok publikáció foglalkozott a máramarosi és Beszterce-Naszód vidéki román faépítkezéssel és a dél-erdélyi szász emlékanyaggal is. A Mezőségnek, ennek a sokkal szegényebb vidéknek lényegesen szerényebb, kevésbé látványos (ám legalább annyira jellegzetes) építkezéséről mintha megfeledkeztek volna a kutatók.

Céлом az volt, hogy a régies emlékművekből, a hagyományos paraszti építkezésből a legjellegzetesebbnek mondható, legrégebbi épületeket, közülük is sok esetben a legrosszabb állapotban lévőket dokumentáljam. Akkoriban az egyes épülettípusokból még számos ház állt, és noha az optimizmusra (már a pusztulás tekintetében) nem sok okunk volt, a felmérés és a dokumentálás nem szisztematikusan, a teljesség igényével, hanem csupán a fontosabbakra és elsősorban a típusokra koncentráltan történt.

Nagyobb alaposra egyrészt a rendelkezésre álló idő rövidege, másrészt az anyag nagysága, s valljuk be, a tapasztalat hiánya miatt nem volt mód, illetve képesség. A felméréseket egy lelkes amatőr segítőtárral végeztem, a méretek dokumentálásának hiányát a rajzok lépték helyessége pótolja. Ez is mutatja, hogy elsősorban a tipikus és nem az egyedi megőrkítése volt a célom. A felmérésekhez tartozó fényképek elsősorban „munkafotók”, azaz a későbbi feldolgozást segítő készületek, a korlátozott anyagi lehetőségek miatt sajnos nem túl nagy számban. A többi felvételek egy-egy jellegzetes, de felmérésre nem került épületet ábrázolnak.

A felmérések és a fényképek mellett számos rajz készült, amelyek ebben a kiadványban nem szerepelnek, mivel elsősorban az építkezés karakterét, egyszerű rusztikus szépségét ábrázolják, a szubjektumon átszűrve, sokkal inkább esztétikai, mint műszaki igényvel, avagy dokumentumszerű hűségre törekedve. Ez utóbbi tényért azért tartottam szükségesnek megemlíteni, mert az, hogy ezeket az épületeket több-kevesebb műszaki igényességgel dokumentáltam, nem csupán a tudományos érdeklődésnek köszönhető, hanem legalább annyira egy eltűnőben lévő világ iránti – valljuk be őszintén, sokszor romantikus – vonzalomnak, a gyökerek és a múlt cserepeinek megőrzésére való törekvésnek. S főként az épületekben rejlő építőművészeti aspektusok, a tiszta funkcionalizmusnak térben, tömegben és végtelenül egyszerű helyi anyagokban olyan „alkotók” által való hallatlanul erőteljes megjelenítésének, akik ennek a tettüknek nincsenek is tudatában. Nagyon röviden összefoglalva: egy pályára készülő építésznövendék minta-keresésének, nyugodtan mondhatjuk, szellemi és morális példakép iránti vágyának kifejeződései is ezek a rajzok és fényképek.

Most már, harminckét év elteltével, jó pár épülettel a hátam mögött, biztosan állíthatom, hogy bár soha sem használtam fel ezekben az épületeknek a formáiból semmit, építési tevékenységem szellemi vezérfonalát mégis ezek (és számtalan társuk) adták: a múlt, a hagyomány, az elődök szellemi és fizikai teljesítményének tiszteletét, a modern építészet alapjaként a funkció, a szerkezet és a forma hármas egységét, valamint az egyszerűség és az őszinteség erejébe vetett hitet.

Fentieket is számításba véve nyíltan beszélhetünk ezeknek a dokumentumoknak a hiányosságairól és az erőeiről egyaránt. A rajzok nincsenek pontosan beméretezve. A szerkezeti részletek sokszor hiányosak, vagy teljesen hiányoznak. Az épületek jó részéhez nem készült metszet. Ezek a hiányosságok összefüggésbe hozhatók a rövid időn belüli feldolgozás reményével (ez esetben még utána lehetett volna járni bizonyos részleteknek). A szerkezeti megoldások ugyanakkor nagyon egyszerűek, részletszegények, tipikusak és egyéb tájegységekről, részletesen dokumentált példákban jól ismertek.

Megbocsáthatatlan azonban, hogy a telkekről, amelyeken az egyes épületek álltak, nem készült legalább vázlatos helyszínrajz. Roppant sajnálatos, hogy a fényképek között igen kevés az utcakép, s hogy a falu jellegzetes fekvéséről, a lágyan hullámzó mezőségi dombok közé való szépségesen szerves beilleszkedéséről, a táj és építészet egységéről egyáltalán nem készült felvétel. Akkoriban sajnos mit sem tudtam még arról, hogy az épület és környezete közötti kapcsolat sokszor lényegesebb magánál az épületnél, de legalábbis egyenrangú vele.

Ugyanakkor rendkívül fontos, hogy ezek a rajzok és fényképek elkészültek, hiszen a dokumentált épületeknek csupán töredéke maradt fenn napjainkra, sőt hozzájuk hasonlók sem igen találhatók már. Nagyon jó, hogy az épületek berendezése mindenütt meglett örökölte, mert – noha belső felvételek, elsősorban technikai okokból, nem készültek – a belső terek milyenségére, térhatására, megjelenésének lényeges jellemzőire – megint csak az ismert, tipikus berendezési tárgyak segítségével – pontosan következtethetünk. Szerencsére a lakóházak legartisztikusabb, ugyanakkor egyik legjellemzőbb berendezési tárgyáról, a kályháról több felmérés is készült, és hogy a lakóépületek mellett gazdasági épületek, csűrök, ólak is szerepelnek a dokumentumok között. Ugyanis az utolsó régi madaras kályhát alighanem 2003-ban, az utolsó jármos csűrűt talán még a nyolcvanas években bontották le.

Ahol erre lehetőség volt, a képeken igyekeztem a tulajdonost is bemutatni, hiszen az építető és az épület közötti szoros kapcsolat a tradicionális falusi építészetben hatványozottan jelen van, az életforma és annak kerete között roppant erőteljes szellemi és fizikai megfelelés áll fenn.

Wagner Péter

(Szerzői előszó a nagyváradi Europrint Kiadónál 2005-ben megjelent kötethez.)

Öreg bor, fiatal vér

A Hargita Együttes új bemutatója

Ez akár mottója is lehetne a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes Vig a gazda, víg a vendég című új műsorának, amelynek bemutatójára május 9-én este került sor a Csík-szeredai Városi Művelődési Házban. Az előadás rendhagyó módon teljes egészében az együttes szólótáncosainak koreográfiáiból készült.

Hivatásos együtteseknél bevett szokás meghívott koreográfusokkal dolgozni. Olyan szakképzett emberekkel, akik személyükkel garantálják a sikert. A Hargita táncosainak hosszú évek alatt szerzett szakmai tapasztalatai kiérlelték annak lehetőségét, hogy a táncosok ne pusztán előadók, hanem alkotó művészekként is bemutatkozhassanak. Ez a körülmény azzal is kecsegtet, hogy az együttes táncosai idővel maguk is megbecsült koreográfussá válhatnak. A műsor alkotói elmondták, hogy számukra az ilyen és ehhez hasonló előadások létrehozása olyan kihívás, amelyet szívesen vállalnak, általuk képesek továbblépni egy magasabb tudásszintre a néptánc és népzene világában. Mint mondták, ezen alkalmak abban is segítik őket, hogy eredményesebb oktatókká válhassanak és a néptáncosok utánpótlásképzése folyamatában ne csak a tánclepipéket, hanem a táncok eredeti kontextusát és világát is átadhassák a gyerekeknek.

András Mihály, művészeti vezető és igazgató a következőképpen jellemezte e lehetőséget: *„Évek óta várjuk ezt a gyümölcsöt. A közelmúltban már saját termését hozta társulatunk, a Kelettől Nyugatig című produkcióval, és most a Vig a gazda, víg a vendég műsorunkkal léptünk a közönség elé. Nem a vezető- és művészképző intézményekből jött szakemberek adták a műsorhoz a rendezőt, szerkesztőt, koreográfust, hanem a mi műhelyünk, iskolánk szülte a tehetséges szakembereket, koreográfusokat. Ezt intézménystratégiánk vitathatatlan eredményének tekintem. Öröm és megtiszteltetés számomra alkotótársaként dolgozni munkatársaimmal.”*

A műsorszámok részletes elemzése előtt megemlíthetünk néhány, az előadás egészére jellemző vonást. Az ambiciózus műsor értékét az alkotó-táncosok egyéni teljesítményében lelhetjük fel. Mindegyik koreográfiáról elmondható, hogy meglepően ügyesen állították össze. A táncok szépen egymásba kapcsolódtak, a műsорт egész alkotássá téve, amelyből sem elvenni, sem hozzátenni nem lehet.

Ezúttal hat szólótáncos, Antal Zsolt, Elekes András, Gábos Endre, Kósa M. Gabriella, Péter László és Rigmányi Júlia Katalin összeállítását tekinthette meg a közönség.

Az előadás bizonyította, hogy sem a munkába fektetett idő, sem a vele járó lelkesedés nem volt hiábavaló. A közönségnek láthatóan tetszett a műsor. A változatos táncok és a táncosok színpadi teljesítménye meggyőzőek voltak. Péter László koreográfiai, a Dunántúli kanásztáncok, a Kalotaszegi táncok és a Gyimesi táncok egyaránt

nagy sikert arattak. A „kanászok” ügyessége éppoly lebilincselő látványban részesítette a nagyjérdeműt, mint a kalotaszegi koreográfia játékos értelmezéséből fakadó mókás jókedv – a lányok és fiúk táncbéli szerepének cseréivel – és a hagyományosan virtuóz tánctechnika. A Gyimesi táncok a maguk archaikus ritmus- és dallamvilágával szintén hozzájárultak az előadás sikeréhez.

E koreográfiák kapcsán az előadók művészi teljesítményéről is érdemes külön megemlékeznünk. A Péter László és Rigmányi Katalin által bemutatott táncot bizony nehéz lesz bárkinek megismételni. András Mihály művészeti vezető, aki régóta és jól ismeri az együttes táncosait, a következőképpen nyilatkozott a gyimesi produkció kapcsán: *„...az alkotó személyisége és az előadott darab jellege nagyon szerencsésen találkozott, a gesztusok részletekig menő kidolgozottsága meglepő könnyedséggel és természet-*

tességgel fonódott egybe a táncok iránti stílus-hűséggel. Amennyiben minden tájegység néptáncát ilyen színvonalon üznénk, akkor teljes joggal beszélhetnénk arról, hogy mi, hivatásos együttesek Hermészi feladatot látunk el a néphagyomány világában”. Valóban, még az „árgus tekintetű” szakma is kénytelen volt e táncok láttán elismerően bólogatni.

A leggyakoribb hiba, a túljátszás különben egyik műsorszámra sem volt jellemző. Mindegyik táncot a maga benső vérmérsékletének megfelelően adták elő, ráhangolva a közönséget az általuk sugárzott érzésekre. A Kósa M. Gabriella által színpadra állított Rábaközi táncokban különleges hangulatú fényjáték kísérete mellett mutatta be egy ügyes pár szerelmi-csalogató kettősét. Egyszerűen és pompásan.

Antal Zsolt összeállításában – a Galgamenti karikázóban és a Széki táncokban egyaránt – a táncval töltött hosszú évek tapasztalata tükröződött. A Galgamenti körtáncokban a lányok éneke és a színes szoknyák uralták a színpadot. Ezt követően a teljes széki táncrend megelevenedett a közönség előtt, a hajdani széki táncok hangulatát idézve.

A Küküllő-menti népdalcsokor, a Felső-Marosmenti táncok és a Sóvidéki táncok Gábos Endre munkáját dicsérik. A Balázstelkén gyűjtött dalok hangulatos előadása, a Vajdaszentiványi táncok forgatója és a színes sóvidéki összeállítás mind kitétek magukért és a közönség vígságáért.

Rigmányi Júlia Katalin moldvai koreográfiája energikus és vidám jelleggel aratott sikert. Egzotikus hangzásvilága, a táncok egyszerűsége és vérpezsdítő dinamikája lelkes fogadtatásra talált, s halálját a közönség viharos tapsal fejezte ki.

Az ifjú Elekes András Homoród-menti népdalcsokról is sok pozitívum mondható el. Az első alkalommal önálló produkcióval előállott fiatal táncos meglepően jól teljesített, ezzel színesebbé téve a mozaikműsor egészét.

Végül meg kell említenünk a zenekart, akik végig lelkesen, víg gazdához illően húzták a talpalávalót: Prezmer László, Antal Tibor, Bíró Imre, Gidró Zsolt, Ráduly Zoltán, Sepsí Dezső és a sepsiszentgyörgyi Folker együttes.

Mindent egybevetve tehát elmondható, hogy a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes valóban akkor a legvígabb, ha vendégei vannak.

Nyulas Ferenc

fotó: Kerekes Emőke

Táncháztalálkozó 2005.

fotó: Kanyó Béla

fotó: Kanyó Béla

XXIV. Országos Táncszünet és Kirakodóvásár

fotó: Kerekes Emőke

fotó: Kanyó Béla

2005. április 2-3., Papp László Budapest Sportaréna

fotó: Kerekes Emöke

fotó: Kanyó Béla

Táncháztalálkozó 2005.

fotó: Kanyó Béla

NYÁRI NÉPMŰVÉSZETI TÁBOROK

Az alábbiakban új tábori információkat közlünk. Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy előző számunkban még további aktuális táborozási lehetőségeket találnak.

Aranyosszéki tábor

2005. július 10-17.

Várfalva (Moldovenesti, Torda mellett)

Információ:

– Kolozsi Ernő, tel.: 0040-744-208-765,

ernokolozsi@yahoo.com

– Szalma Anca, szalmaanca@yahoo.hu

II. Hajdúböszörményi Népművészeti és Pásztortábor

2005. július 17-24.

Helyszín: hajdúböszörményi Fürdőkeri

Ifjúsági Szabadidőközpont

Szállás: sátorban

Programok: tánc- (nagyiváni, bonchidai, magyarbódi), dal- és mesetanulás, kézműves foglalkozások, népi-gyerekjátékok, találkozás hortobágyi pásztorkokkal, strandolási lehetőség, népi ételek készítése.

Részvételi díj:

Egész: 18.000- Ft, mely tartalmazza a programokon való részvételt, napi háromszori étkezés és a sátorhely díját.

Feles: 13.000- Ft, mely szerdától vasárnapig (júl. 20-24) tartalmazza a programokon való részvételt, napi háromszori étkezés és a sátorhely díját.

Napközis: 11.000.- Ft, mely a programokon való részvételt, illetve az ebéd és a vacsora díját tartalmazza.

Napos: 1.000- Ft/nap, mely a programokon való részvételt biztosítja.

Információ: Szücs János

4220 Hajdúböszörmény Bocskai tér 4.,

Tel.: 06/70-330-68-05

E-mail: bocskaineptanc@freemail.hu

XII. Töröksíp Nemzetközi

Népművészeti Tábor

Kunszentmiklós, július 17-24.

Az ÁMK József Attila Művelődési Ház programja gyermekeknek, diákoknak és felnőtteknek, egyéni és családi programokkal. Részvételi díj: 15.020,- Ft (teljes ellátás: szállás, napi 4 étkezés, foglalkozásokon és fakultatív programokon való részvételt); ebéddel: 8.820,- Ft/hét; ebéd nélkül: 6.000,- Ft/hét

Információ:

ÁMK József Attila Művelődési Központ

6090 Kunszentmiklós, Damjanich u. 7.

Tel.: 76/351-344, fax: 76/351-040

E-mail: jozsefamuvhaz@freemail.hu

Szépkenyerűszentmártoni Ifjúsági tábor

2005. július 24-31.

– Néptánc és népdaloktatás

– Népművészeti hagyományaink megismerése: szövés, fonás, varrás, gyöngyfűzés, nemezelés, fafaragás, agyagozás

– Beavatás a képzőművészetekbe: grafika, festészet, tűzzománc, szobrászat

– Bábkészítés, bábszínház, játszóház

– A hagyományos táplálkozás megismerése: hagyományos ételek, kenyér-, cipő-, lepény-, kalács-, kürtöskalács sütés, kukori-, málé-, sajt készítése, gyógyteák

– Gyógynövények és gombák megismerése

– Helytörténeti és környezetismereti előadások

– Lovaglás, lovasbemutatók, honfoglalás kori harcművészet

– Kirándulás Czegei Wass Albert szülőföldjére, illetve városlátogatás Szamosújváron, Rózsa Sándor sírjának megtekintése

– Minden este táborűz, táncház

– Muzsikálnak: Mihai Emil és bandája, Soós

János és barátai

– Július 30-án délután 16 órakor

záróünnepség. Bemutatják előadásukat a tábor táncosai és fellép a Hüppürcsös néptánc együttes.

Biztosítunk:

– Szállást a református templom melletti táborhely területén sátorban (akinek van, hozzon)

– Napi három főétkezést, tízórait és uszonnát

– Néprajzosok, táncoktatók, zeneoktatók,

népzenészek, adatközlők, bábszínészek,

pedagógusok által irányított foglalkozásokat

– Felnőttek részére, külön igény esetén

Szamosújváron szállodai elhelyezés biztosítható

Részvételi díj: 1.000.000.- Lei,

magyar állampolgároknak 15.000.- Ft

A helybeli gyerekeknek a részvétel ingyenes.

Szépkenyerűszentmárton Kolozs megyében,

Szamosújvártól Észak-Keletre 15 km-re.

A jelentkezőket július 24-én mikrobusz

szállítja a szamosújvári vasútállomásról de.

10 órai, illetve du. 13.30 órai indulással.

A magyarországi résztvevők szállítását

megszervezzük.

Információk: (0040) 724 -889 444;

(0040) 723 - 231 002; (0040) 742 - 496 348;

(0036) 30 - 222 46 28; (0036) 20 - 395 83 93

Jelentkezni július 17-ig ajánlatos!

Szépkenyerűszentmárton Mezőségi Alapítvány

A Marczibányi Téri Művelődési Központ nyári táborai

Köketánc gyermektáncoktatás tábor

Június 20-24-ig és június 27- július 1-ig, 9-13 óráig

Tel.: 06-70-579-7208

Kerámia tábor

Június 20-24-ig, naponta 9-16 óráig

8-12 éves gyerekeknek

Tel.: 06-20-597-7657, 06-70-335-6283

Kosárfonó tábor

Június 27. - július 1-ig, 9-15 óráig,

elsősorban felnőtteknek

Részvételi díj: 21 000 Ft anyagköltséggel

Tel.: 06-30-350-5588, 06-70-335-6283

Selyemfestő tábor

Június 27. - július 1-ig, és július 25-29-ig,

9-14 óráig, 9 éves kortól

Részvételi díj: 15.000,- + 10.000,- Ft

anyagköltség

Tel.: 06-70-335-6282

Tűzzománckészítő tábor

Július 4-8-ig, 9-16 óráig, 10-16 éves korig

Tel.: 06-30-433-6788

Ékszerkészítő tábor

Július 18-22-ig, 9-13 óráig, 10 éves kortól

Egyénre formált ékszerek készítése már

ismert és újszerű anyagokból

Tel.: 06-30-272-7022

További információk a Marczibányi

Téri Művelődési Központ titkárságán

hétköznapokon 9-15 óráig. Tel.: 212-2820,

212-4885, honlap: www.marci.hu

IX. „Lábad ide, ne oda”

kézműves és néptánc-tábor

2005. július 31. - augusztus 7.

Túrterebes (Turulung), Románia, Szatmár m.

– Szatmári táncok tanítása gyermek és felnőtt csoportban

– Méhkeréki táncok a felnőtteknek

– Kézműves foglalkozások minden nap

– Minden este táncház

Tanít: Virág Endre és Virág Imola (Háromszék

Táncgyűttes), Gábos Endre és Kósa Gabriella

Hargita Táncgyűttes)

Muzsikál: Pirászló zenekar, Kicsi és bandája

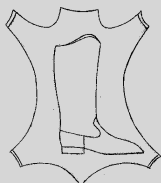
Részvételi díj: 10.000,- Ft vagy 1,5 millió Lei

Jelentkezés, információ: Jankó Szép István

Tel.: 0040-261-710810

E-mail: madisz@datec.ro, janko@cjsm.ro

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

Kricskovics Antal

Tekintettel arra, hogy – saját tájékozatlanságomnak vagy tudatlanságomnak (?) köszönhetően – igen kevés információval rendelkezem Tóni bácsi munkásságáról, alaposan utána kellett néznem a táncos-zenész szaklapokban, folyóiratokban, hogy ki ez a termékeny alkotó egyéniség, akivel szeretnék személyesen is találkozni. A beszélgetésre történő felkészülesem kicsit elszomorított, hiszen már számos cikk, tanulmány, kritika és könyv jelent meg róla és műveiről. Mi értelme van tehát nekem írnom róla? Megtették ezt már tölem sokkal kompetensebb szakemberek, barátok, tanítványok.

„Törekvése a megmérettetés igényére, a munka áhítatára és a sajátos arculat, a műhely megteremtésére követendő feladat.” (Vidákovics Antal); „...táncosait idomítottá valami utolérhetetlen erővel...” (Novák Ferenc); „A tánc iránti tisztelet és a tánc keltette áhítat valahogyan áramlik a rivaldán...” (Dr. Dienes Gedeon)

Úgy gondolom, e pár soros idézetekből mindenki megérti, hogy miért volt bátorságom felhívni Tóni bácsit. Elhatározásomat külön erősítette az a rövid telefonos párbeszéd, mellyel rögzítettük találkozásunk időpontját. Úgy tűnt, mintha hosszú évek óta nem látott barátjaként beszélne hozzám.

– Tóni bácsi, mi az az ösztönző erő, amely arra készíteti az embert, hogy időt és anyagiakat nem kímélve hosszú évtizedeken keresztül táncos szakemberként sikeresen alkosson és oktasson?

– Mi? Hát a gyökerek. Legyen az magyar, szerb, horvát vagy román. Mindegy. Nekem születésemnél fogva a bunyevác kultúra jelentette ezt az igen erős gyökeret. Egy Gara nevű bácskai település melletti tanyán születtem 1929-ben. Bár családnk szegény volt, én mégis gazdagnak éreztem magam, hiszen megtapasztalhattam a szabadságot adó természet közelségét, a szülői szeretetet, majd később a faluba beköltözve a soknemzetiségű közösség nagyszerű hangulatát. Azok a mély nyomok, melyeket a vasárnap délutánon összejött tanyasi emberek felszabadultan táncolt kóliói és énekelt dalai hagytak bennem, máig izzanak gondolataimban.

– Úgy vélem, hogy ez az élő hagyományokba való beleszületés valóban meghatározó az ember számára. Ettől viszont még nem lesz valaki táncművész. Sokan beleszülettek, mégsem lettek alkotó egyéniségek.

– Valóban. Számomra azonban különös jelentéssel bírtak minisztársáskori emlékeim is. Munkáim bibliai témái a templomból és

a hitből nőttek ki, szövédvé a bunyevác tánc- és dallamvilággal. Nem csoda tehát, hogy a népi kultúra, a mindennapokat meghatározó hagyományok és a katekizmus bámulatos, misztikus világa egyaránt arra készítetett, hogy a Testnevelési Főiskolára kerülve Budapesten is keressem a tánc közelségét, ami végül meghatározta életemet.

– Miért a Testnevelési Főiskolát választotta, ha a tánc vonzotta?

– Azért, mert a bajai középiskolás éveimben nagy hatással volt rám kiváló testneveléstanárom. Ő szeretett meg velem ezt a tantárgyat olyannyira, hogy ezt választottam továbbtanulásom irányának. Nem bántam meg, hiszen nem sokáig kellett nélkülözni a táncot. Tanárom volt ugyanis többek közt Rábai Miklós, aki akkoriban a főiskola táncsoportját vezette. Sőt, hamarosan megismerkedtem Molnár Istvánnal is, aki a főiskolai éveimet követően el is hívott hivatásos táncosnak a SZOT együttesbe. Ekkortájt barátkoztam össze Vujicsics Tihamérral is, akivel a nyugati végektől a keleti határig jártuk a falvakat, és gyűjtöttük a délszláv folklórkinccset. A SZOT együttes felbomlása után én tanári pályára léptem,

Stabat Mater
fotó: Kanyó Béla

a budapesti Horvátszerb Gimnázium tanára lettem. Eredeti szakmám gyakorlása nem tartott túl sokáig, hiszen 1956-ban megismerkedtem a zágrábi hivatásos Lado együttessel, amelyet tolmácsként kísértem magyarországi turnéjukon. Nem sokkal később már ebben az együttesben dolgoztam táncosként.

– *Munkája azonban nem merült ki a táncos szerepben, hiszen koreográfusként is kipróbálta magát.*

– A Ladonál töltött három év alatt rengeteg élménnyel gazdagodtam. S valóban nemcsak előadóművészként, hanem alkotóként is kipróbálhattam magam. A Késés című koreográfiámmal, valamint

egy magyar táncokból álló szvittel gazdagítottam az együttes repertoárját. 1959-ben azonban hazatértem, s ekkor alakítottam meg a mai Fáklya Táncegyüttes elődjét, a Központi Délszláv Táncegyüttest. Ennek vezetése mellett még öt évig aktívan táncoltam az akkor Falvai Károly vezette Építők Táncegyüttesben. Sajnos hosszabb távon nem tudtam összeegyeztetni a táncosi és az együttesvezetői munkámat. Az együttesi teendőket tartottam fontosnak, így otthagytam az Építőket.

– *A táncegyüttesénél folyó kiváló munka hamar meghozta a gyümölcsét, hiszen az 1964-es Zalai Kamarafesztiválon már hatalmas sikert arattak.*

– Igen, a Kilencen voltak c. tematikus művet első helyezéssel jutalmazta a zsűri. Ugyanebben az esztendőben rendezték meg az első Ki mit tud? vetélkedőt is, amelyre szintén ezzel neveztünk. Azon a versenyen is szépen szerepeltünk, hiszen a három fordulóból álló küzdelemből másodikként kerülünk ki. A vetélkedés során három koreográfiám szerepelt: a Kilencen voltak, a Szkopje '63 és az Emberek és Farkasok. Ezt a hármast túl a döntőben Novák Ferenc Várj rám című műve.

A nagyszerű munkamorálon kívül még annak is kiemelkedő szerepe volt e sikerekben, hogy ekkorra érett meg bennem az a felhalmozódott élményanyag, amely születésemtől a profi táncos időszakon át idáig elkísért engem. A csapat felkészültségének és a bennem lévő „töltetnek” köszönhetően az ezt követő években sorra születtek a táncművek (Elektra, Antigone stb). Talán ennek a termékeny műhelymunkának is köszönhettem, hogy 1976-ban megbíztak a Budapest Táncegyüttes vezetésével, amit el is vállaltam, és egészen 1989-ig irányítottam.

– *Munkásságát számos díj és kitüntetés dicséri. Hosszú évek oktatói és koreográfusi tapasztalata (Pécsi Balett, Állami Népi Együttes, Honvéd Együttes) áll a háta mögött, amit ma már a Táncművészeti Egyetem koreográfus szakán tanulóknak is átad. Ha röviden össze kellene foglalnia ezeket a tapasztalatokat, mit mondana?*

– Talán a legfontosabb, hogy az ember szeresse azt a kultúrát, azt a népet, azt a tájat, azt a táncot, amellyel foglalkozik. Ismerje meg személyesen az embereket és a hagyományait. Úgy is mondhatnám, hogy egyen, igyon, aludjon együtt velük. Enélkül nem fogja megérteni őket és mozgásvilágukat, s nem tudja hitelesen színpadra állítani sem autentikus, sem pedig tematikus formában táncukat. Aki erre vállalkozik, annak tudnia kell, hogy ez nem foglalkozás, hanem hivatás. A szívébe, a lelkébe és az agyába kell lüktetnie az alkotás vágyának. Tehát legyen az élete az alkotásé. Engem is ez fűt nap mint nap. S hál' Istennek feleségem, Mária és két felnőtt gyermekem, Jelica és Antal személyiségükkel és munkájukkal mindig segítenek ennek a tűznek az életben tartásában. Mit sem érne azonban mindez, ha nem tartanánk vashegyelmet a próbatermen belül. Fegyelem nélkül nem létezik kiemelkedő alkotó mun-

ka. A gyermeknek, felnőttnek, aki belép a próbahelyiségbe, éreznie, tudnia kell, hogy az a tánc szeretetének és a művészi munkának a helye. Annak pedig, aki első eseten lépéseitől a profi szintű mozgások megvalósítására képes táncossá válásig neveli a gyermeket, fanatikusként kell lennie. Érződnie kell rajta annak a szeretete, amit átadni készül, s ha érződik, akkor azt évek múlva viszontlátja a tanítványtól.

Végezetül elengedhetetlen, hogy a koreográfusnak kellő irodalmi tájékozottsága legyen. Jómagam is rengeteget olvastam egyebek mellett a görög mitológiát és a Bibliát, amelyek számos produkció megalkotására sarkalltak. Nos, talán ezek a legfőbb gondolatok és tulajdonságok. Nélkülük lehet ugyan színpadi produkciót csinálni, de nem érdemes.

– *Együttesével nemcsak a szakmai sikerekben osztozhatott, hanem annak örömeiben is, hogy a táncmozgalmak népszerűsítésében részt vehettek. Hogyan emlékszik vissza azokra az évekre?*

– Ha csak egy mondattal kellene válaszolnom, akkor idézném Novák Feri barátomat, miszerint: „örülök, hogy egy ilyen aranycsapat tagja lehettem”. Nagyon jóleső érzés volt, hogy a magyar tánczások beindulása mellett a Fővárosi Művelődési Ház felkért minket a délszláv tánczások megtartására. Így kezdetben Budapesten, később vidéken is egyre több helyen megfordultunk zenés-táncos összejöveteleken.

– *Mi az a cél, amelyet a táncoktatással és a koreográfiák színpadra állításával el szeretne érni?*

– Célom, amellet, hogy műveimmel mindig az agresszivitás ellen harcolok, hogy bebizonyítsam: bármely anyaghoz, történethez is nyúl a koreográfus a feldolgozás szándékával, ne feledje, hogy azt mindig tisztelettel és alapos felkészültséggel kell tennie. Ám ne csak a saját „anyagát” tisztelje, hanem a hasonló igényességgel mások által készített produkciót is. Én soha nem kerültem konfliktusba kortársaimmal, pedig a Zalai Kamarafesztiválon és a Szolnoki Néptáncfesztiválon is mindig igen nívós mezőny képviseltette magát. Természetesen, valahányszor versenyben voltunk, egy kicsit féltékenyen méregettük egymást, de valahol a szívünk mélyén tiszteltük a másik munkáját. Talán ez az erény és magas színvonalú versenyhelyzet hiányzik a mai mozgalomból.

– *Életfilozófiája és koreográfusi munkájának gerince a Fáklya Táncegyüttesben testesül meg. Az együttes nevéből adódóan úgy gondolom, hogy olyan fényt, utat képviselnek a szakmában, amely egy embereket, nemzeteket összefogó, „határokon átvivő” közös művészet. Jól gondolom?*

– Igen. Magam is úgy vélem, hogy a csapat megtestesíti mindazt a komplex művészet szeretetet, amit egészen kisgyermekkorától kezdve a táncosainkba belenevelünk. A nekünk helyet adó és utánpótlást biztosító budapesti Horváth Iskolában óvodás kortól a felnőtté válásig egy közösségben nőnek fel a gyerekek. Talán ez az a nagy család, amelynek a Fáklya Táncegyüttes több évtizedes léte köszönhető. Itt van meg az a kohéziós erő, ami segít abban, hogy a nevünkhöz hűen minden sötétséget jelentő negatív dolog ellen küzdjünk. Számtalan koreográfiánk mellett ezt a törekvést szemlélteti a Lucidum Intervallum (Út a világosságba) címet viselő produkciónk. Biztosan sokakban felötlött a kérdés ezzel a művel kapcsolatban, hogy miért akarok én a halált jelképező sötétség ellen küzdeni, hiszen hasztalan. Én erre azt mondom: nem a halál ellen, hanem az életért dolgozunk, táncolunk és alkotunk.

– *Életfilozófiája és koreográfusi munkájának gerince a Fáklya Táncegyüttesben testesül meg. Az együttes nevéből adódóan úgy gondolom, hogy olyan fényt, utat képviselnek a szakmában, amely egy embereket, nemzeteket összefogó, „határokon átvivő” közös művészet. Jól gondolom?*

– Igen. Magam is úgy vélem, hogy a csapat megtestesíti mindazt a komplex művészet szeretetet, amit egészen kisgyermekkorától kezdve a táncosainkba belenevelünk. A nekünk helyet adó és utánpótlást biztosító budapesti Horváth Iskolában óvodás kortól a felnőtté válásig egy közösségben nőnek fel a gyerekek. Talán ez az a nagy család, amelynek a Fáklya Táncegyüttes több évtizedes léte köszönhető. Itt van meg az a kohéziós erő, ami segít abban, hogy a nevünkhöz hűen minden sötétséget jelentő negatív dolog ellen küzdjünk. Számtalan koreográfiánk mellett ezt a törekvést szemlélteti a Lucidum Intervallum (Út a világosságba) címet viselő produkciónk. Biztosan sokakban felötlött a kérdés ezzel a művel kapcsolatban, hogy miért akarok én a halált jelképező sötétség ellen küzdeni, hiszen hasztalan. Én erre azt mondom: nem a halál ellen, hanem az életért dolgozunk, táncolunk és alkotunk.

Paluch Norbert

BÖRDUDA – BORDÓ

A bördudák fontos, jellegzetes tartozéka az ún. bordósíp. Nevét – az általánosan kialakult vélemény szerint – az európai bordun, vagy burdon alakból kölcsönözhetette.

Vajon mi lehet ennek az idegen hangzású szónak az értelme? Nyilván szorosan kapcsolódik a bördudák valamilyen jellegzetességéhez. Ez lehet mindjárt a hangszer neve is. A börduda név hangzói nagyban hasonlítanak a basszussíp névalakjához, a bordóhoz (BÖRDuDa–BoRDó). Vajon véletlen egybeesés volna?

A bördudák legjellemzőbb tulajdonsága – a folyamatos hangzás mellett –, hogy legalább két síp szól együtt. A dallamsíp mellett szóló síp a jellegzetes börduda-síp, ami általában egy tartott hangot ad, de a mi dudánk kontraszóját is bordósípnak nevezték korábban. Ilyen sípot más hangszer nem tartalmaz, a bordósíp tehát nem egyéb, mint jellegzetes börduda-síp. A börduda összetett szó, tartalmazza a bőr és a duda elemeket.

A duda szó a magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (TESZ) szerint szláv eredetű (vö.: szerb-horvát *dúda* 'síp, füttyülő; furulya, tilinkó'). Ehhez csak annyit, hogy pl. a sokmillió szláv nyelvű népesség, az orosz nem ismeri ezt a szót! Pedig, ha valakik, akkor az oroszok igazán szlávok. A duda oroszul *volynka*. Magyar ember pedig véletlenül sem téveszti össze a dudát a furulyával.

A duda név jelentését többen is megkísérelték megfejteni, találkozhatunk perzsa-arab eredet feltételezésével is.

Magam a *duda* szóban a tömlő értelmet vélem fölfedezni. A tömlő eredetileg folyadék tárolására szolgált. A tömlőt teletömik borral vagy vízzel. Ahol nyílás van rajta, ott ömlik. Ez a része az ömlő, vagy emlő. Ezért nevezzük a női keblet, az emlőt is dudának. Ez is tömlőként szolgál, az anyatej tárolására. A csecsszopó kisgyermek dudapótló játékszere a dudli, amit cuppogva szopogathat. Becézve cucli.

A dudatömlő is tartalmaz emlőt. A magyar dudások azt a nyílást nevezik emlőnek, ahol a levegőt befűjják a tömlőbe.

A tömlő sok nyelvben a hangszer, a dudát is jelenti. A török *tulum* egyaránt jelent tömlőt és dudát. A grúzok ugyanezt *guda* néven ismerik. Ez a névalak a hangszer és a tömlő mellett magát az állatot is jelenti, a gidát, aminek bőréből a tömlő készül.

Talán ezekhez hasonlóan létezhetett nyelvünkben a bördudának másik névalakja, a *börtömlő*.

Ez a névváltozat két dologra is emlékeztet, a börtönre, és a tömlőre. Mindkét intézmény jellemzője az egyhangúság. Kenyéren és vízen élnek ott a rabok, elzárva mindentől, ami változatosságot

nyújthatna. Akit tehát a régi időkben börtönre ítélték, azt egyhangúságra kárhoztatták. A dudabordó folyamatosan szóló, tartott hangja az egyhangúság legteljesebb megnyilvánulása. Ez maga a monotonia. Ugyanakkor az egyhangúság más területéről is ismert a bördudákkal kapcsolatban. A hangszer kialakulását megelőző ókori párhuzamos kettőssípok görög neve az azonos hangzást, vagyis egyhangúságot jelentő *szimfónia* volt. Korábban a szétárt szárú kettőssípok zenéjét a *polifónia* jellemezte. Az ehhez képest új sípszerkezet, a paralel kettőssíp erre nem volt alkalmas, mivel a két síp hangnyílásait egyszerre kezelték. Ezért, együttszólo hangzása alapján kapta a megkülönböztető névalakot. Legkorábbi írásos említése az ószövetségből ismert. A Károli-féle kiadásban a szimfónia dudának van lefordítva. A szimfónia névváltozatai általában bördudát jelentenek, pl. olasz *zampogna*, román *csimpolya* stb., ami a párhuzamos szárú ókori kettőssípok és a középkorban elterjedt bördudák közti genetikai kapcsolatra utal.

A TESZ szerint ismeretlen eredetű börtön szónak régen *börtöny*, *bördön*, *börtömöt* alakjai is használatban voltak. Ez – úgy vélem – kellően alátámasztja a börtömlő és a börtön közötti hangalaki és fogalmi kapcsolat feltételezését. A bordósíp *bördő* névalakját az említett szótár is ismeri. Ennek egykori széleskörű használatára utal egy püspökladányi pásztor, Törő Gábor beszámolója a nádsípkészítésről. Szerinte a nádduda készítéséhez *berdős* nádat kell keresni. Itt a duda bordószárába való, jó erős, vastag nádra gondolhatunk.

A bördön alak azután idegen nyelvekben fölvehette a bordon, majd abból tovább módosul *bordun* formát. Az indoeurópai nyelvek többsége kerüli az ő hangot, általában o-val, vagy u-val helyettesítik azt. A *burdó* névváltozatot az etimológiai szótár román eredetűnek írja, aminek – talán nem véletlenül – börtömlő jelentést állapít meg. Helyesen

tehát a román *burdó* származhat a magyar bördőből, és nem fordítva.

Dudatömlő szavunk összetett szóként ugyanazt a tömlő fogalmat ismétli, hiszen a duda maga is tömlőt jelent. Hasonló a német *Dudelsack* is, ami szó szerint tömlőzsák jelentésű.

A börduda európai megjelenése nagy valószínűség szerint a sztyeppe népekhez, az avarokhoz és magyarokhoz köthető. A Kelet felől érkező népek nagyban hozzájárultak az európai kultúra kialakulásához, elég, ha csak a jellegzetes lovaskultúra újdonságaira gondolunk (nyereg, kengyel stb.) Az újszerű dolgok saját nevükkel együtt terjednek el általában. A név azután idegen nyelvi környezetben rendszerint eltorzul, hiszen más nyelven nem hordoz jelentést. Végül számunkra érthetetlen formában találkozunk vele ismét, mint idegen eredetű jövevényszóval, saját nyelvünkben.

Kozák József

Jakab István (Szügy, 1932.)
Archív fotó, Néprajzi Múzeum

Bornépek dalai

A bor spirituális, kultúr- és szellemi történeti szempontból egyaránt különös jelentőséggel bír az emberiség történetében. Az ókortól napjainkig sorolhatnánk azokat a művészeket, gondolkodókat, akiket megihletett vagy inspirált, és dicsőítésére vállalkoztak.

Hamvas Béla „A bor filozófiája” c. művében a jó bort spirituális esszenciának tartja, amely magában hordozza és szimbolizálja a rendet és a harmóniát. Elfogyasztása olyan tudatállapotba emeli az embert, amely magasabb rendű a köznapinál. Szerinte vannak bornépek, amelyek gondolkodásukban, érzéseikben és egész életmódjukban, de még mozgásukban is különböznek azoktól, akik inkább pálinkát fogyasztanak. Ezek a múzsa népek, akiknél az ivás lelki aktus, amelynek szertartástana is van. Ilyen múzsa nép a magyar is, így a bornak kitüntetett szerepe van a magyarság és a velünk együtt élő népek folklórájában is.

A Magyar Szőlő- és Borkultúra Kht., a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és az Etnofon Népzenei Kiadó azzal a céllal hirdeti meg a Bornépek dalai elnevezésű dalversenyt, hogy a szőlőműveléssel, borral, mulatással kapcsolatos dal- és zenekultúra feledésbe merült vagy rejtőzködő, eddig ismeretlen kincsei nagyobb nyilvánosságot kapjanak, s ez által újraéledjenek, ismét az ünnep részévé váljanak.

Nevezési feltételek

Olyan, legfeljebb 8 fős népzenei, táncmuzsikus vagy történeti zenét játszó hangszeres és vokális együttesek, valamint énekes szólisták jelentkezését várjuk, akik a Kárpát-medence népeinek szőlő- és borkultúráját megidéző dalokat magas színvonalon szólaltatják meg (szüreti- és bortalok, mulató énekek). 16 év feletti, bármilyen nemzetiségű, határon innen és határon túl élő előadók pályázhatnak, minimum 10, de legfeljebb 15 perces hangfelvétellel. Kizárólag olyan dalokkal, melyek eddig nem jelentek meg hanghordozón. A hanganyagot legkésőbb 2005. július 31-i postai bélyegzővel kell elküldeni CD-n vagy kazetán a Magyar Szőlő- és Borkultúra Kht. címére: H-1124 Budapest, Somorjai u. 21. Telefonszámok: 203-8507, 20/474-4161, 20/474-7496. A pályázati anyag tartalmazza az előadó rövid bemutatását (ha együttes, akkor a tagok névsorát, s hogy ki milyen hangszeren játszik), egy jó minőségű fényképet, a zeneszámok pontos leírását (esetleges szerzőjét, eredeti forrását vagy gyűjtésének adatait), valamint a pályázó elérhetőségét (levelezési cím, telefonszám). A beérkezett pályázatokat megőrizzük, de nem küldjük vissza.

A szakmai bírálóbizottság döntése alapján 20 versenyző kap meghívást a 2005. szeptember 23-24-én, Budapesten rendezendő elődöntőkre, s végül a szeptember 25-i döntőre, amely már nagyközönség előtt zajlik. Az elődöntőkre meghívott és a döntőbe kerülő művészek útiköltségét, szállását és ellátását a rendezők biztosítják. Az elődöntőbe való bekerülésről, illetve a verseny további követelményeiről a nyertesek legkésőbb augusztus közepéig kapnak értesítést.

Díjak

- I. díj: 350.000,- Ft
- II. díj: 250.000,- Ft
- III. díj: 150.000,- Ft

Ezen felül a verseny rendezőinek és támogatóinak jóvoltából a döntőbe jutott versenyzők további értékes különdíjakban részesülnek. Az első öt helyezettel pedig egy közös CD-advány készül, melyre a népzenei mozgalom legjelesebb képviselői is meghívást kapnak. A felvételek október első hetében zajlanak majd az Etnofon hangstúdiójában. A lemez előadói november 11-13. között, az Újbor ünnepe nagyszabású rendezvényén, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Jászárokszállási fogadjában gálaműsorok keretében mutatják be közös műsorukat, nagy nyilvánosság előtt, melyekről rádiós és televíziós felvétel készül.

A versenyprogramok elbírálásakor a zsűri az alábbi fontos szempontok szerint dönt:

- a.) mennyire autentikus, stílusos és hiteles a versenyzők megszólalása;
- b.) mennyire élményszerű, mennyire ihletett az előadás;
- c.) a dalok esztétikai színvonala, a szövegek szépsége és egyedisége;
- d.) mennyire változatos, jól szerkesztett a program;
- e.) felmutat-e a produkció eddig ismeretlen, a borkultúrához kapcsolható énekes vagy hangszeres hagyományt;
- f.) előnyös, ha az előadó a magyar történelmi zene archaikus rétegeit, hangszereit, a déák és vágáns költészet értékes vonulatát vagy eltűnt néphagyományok dallam- és szövegvilágát eleveníti fel.

Nem fogadjuk el olyan pályázatokat, amelyek határidőn túl érkeznek meg címünkre, valamint olyanokat sem, amelyek magyar nőtáncokat, népies műdalokat vagy mezenésített verseket tartalmaznak. Ez utóbbi műfajban kivételt képeznek azok a dalok vagy verses szövegek, amelyek a XIX. század előtti közköltészet darabjai, és szerzői esetleg név szerint is ismertek.

Kiss Ferenc

Kiállítás, film és zene

T-Com Kaláka Folkfesztivál
– 2005. július 7-11. –

Immár 26. alkalommal rendezik meg Miskolcon és Diósgyőrben a Kaláka Folkfesztivált. A fesztivál programjai évek óta már nemcsak a Diósgyőri várban folynak, hanem Miskolc számtalan helyszínén: a Herman Ottó Múzeumban, a Városháza Díszudvarán, a Belvárosi Evangélikus Templomban, a Zsinagógában, a műemlék Avasi Református Templomban, a Minorita Templomban. A rendezők reményei szerint idén az Európa Házban is lesznek programok. A Diósgyőri várban július 9-10-11-én tartanak koncerteket délután 5-től hajnalig. A házigazda Kaláka mellett szokás szerint most is fellépnek külföldi művészek, például a baszk Xarnege együttes, Olaszországból a Mattanza, amely tavaly is nagy sikert aratott. Ismét muzsikál majd Zerkula János, a Szászcsávási zenekar és egy moldvai együttes. A Czechomor együttest is érdemes megemlíteni, amely a leghíresebb cseh folkbanda, egyébként Vacláv Havel kedvenc zenekara. Tudomásunk szerint még soha nem léptek fel Magyarországon.

A hazai fellépők közül néhány: Kolinda, Besh-O-Drom, Hot Jazz Band, Dűvő, Szegony zenekar. A Gyerekesztivál szombaton, azaz július 9-én délelőtt lesz a várban.

Idén filmprogramot is terveznek a szervezők „Rendezte Szomjas György” címmel. A Kossuth-díjas művész játék- és dokumentumfilmjeiből láthatnak válogatást az érdeklődők: többek között olyan régen nem vetített filmjeit, mint a Talpuk alatt fütyül a szél vagy a Rosszemberek, s a legújabbat, a Vagabondot, amely a táncmuzsikus világában játszódik. Dokumentumfilmjei közül Zerkula Jánosról és a Szászcsávási Bandáról készített munkái is szerepelnek majd.

Csütörtökön (július 7-én) a Herman Ottó Múzeumban cseh hangszerkiállítás, valamint Arday Ildikó textilművész tárlata nyílik, majd a Városháza Díszudvarán Verskoncert következik költők és zenészek közreműködésével. Este a Zsinagógában Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos és Palya Bea a Kányádi Sándor zsidó népköltészeti gyűjtéséből összeállított „Volt egyszer, volt egy kis zsidó” című műsort adja elő.

A Belvárosi Evangélikus templomban vasárnap (július 10-én) délelőtt Ökumenikus Isztentiszteletre kerül sor, majd délután az Európa Házban Sebestyén Márta ad koncertet. Fassang László orgonaművész hétfőn (július 11-én) lesz hallható az Avasi Református Templomban. A fesztivál idején népi iparművészeti vásár működik a Vár utcában, s természetesen várják a kempingezőket is a Várfürdőben.

MEGÚJULT HAGYOMÁNY

Ardai Ildikó szötteseiből nyílik kiállítás a Kaláka Folkfesztivál keretében

A XXVI. Kaláka Folkfesztivál egyik jelentős eseményének ígérkezik Arдай Ildikó textilművésnek a miskolci Herman Ottó Múzeumban sorra kerülő kiállítása, amelyet Sebő Ferenc nyit meg július 7-én, szóval és zenével. A textilművész behatóan tanulmányozta a székely festékes szőnyeget – helyszíni gyűjtéseket is végzett, együtt dolgozott hagyományörző helybéli asszonyokkal –, s egyre közelebb került a motívumrendszer és a szövés technika összefüggéseinek megértéséhez. Vallomása szerint ma is a téma személyes változatait készíti.

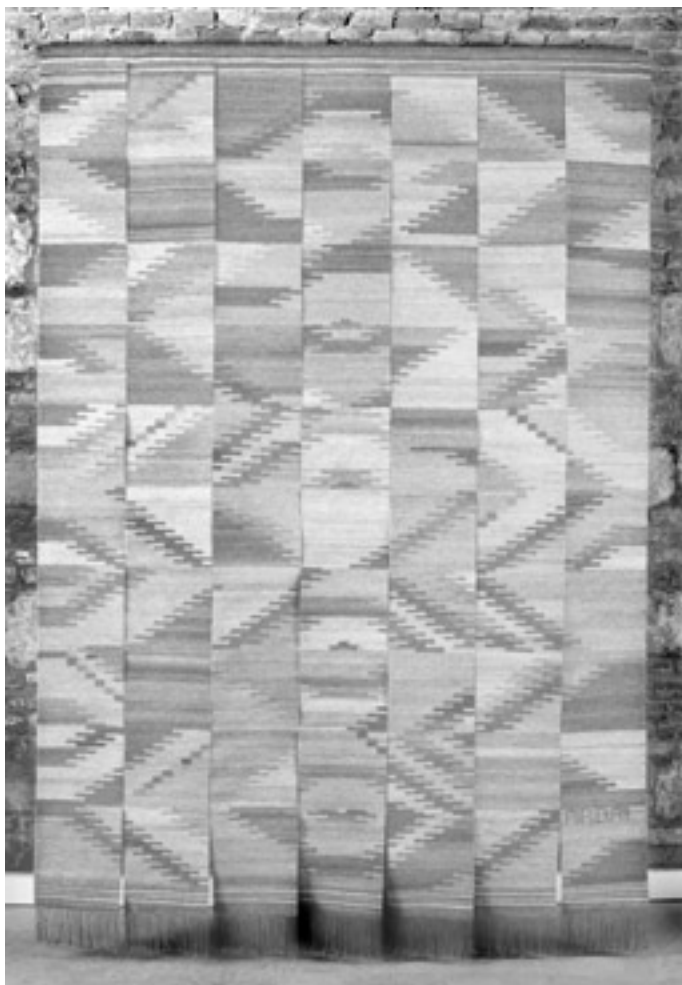
Ardai Ildikó az az egyedülálló személyiség a magyar textilművészet területén, aki a műfaj több ágában meghatározóan és folyamatosan van jelen idestova harminc esztendeje. (...) Nem szokott ugyanis előfordulni, hogy egy művész a tértextil területén, a modern design térfelén és az archaikus technikán alapuló, népművészeti újjáéledés terén egyaránt a legjobbak közül való – ekként méltatja az iparművészt Fitz Péter művészettörténész a Magyar Iparművészet című folyóirat 2004/2. számában.

A művésznő 1968-ban szerzett diplomát a Magyar Iparművészeti Főiskola szövőtananyag és gobelin tervező szakán. 1970-ben finnországi ösztöndíjas tanulmányi ideje alatt számtalan jó példáját láthatta a hagyományra épülő modern designnak. Elhatározta, hogy a hazai tradícióból a hozzá közel álló székely festékes szőnyeget fogja tanulmányozni. Munkáihoz helyszíni gyűjtést végzett Csíkban, Kászonban és Gyimesben, felkutatott eredeti darabokat részben házaknál, részben múzeumokban. Tanulmányozta a hagyományos festés- és szövés technikát. Szövés gyakorlatot is folytatott, együtt dolgozott helybéli hagyományörző asszonyokkal.

Hazatérve több tervsorozat szövését indította el vidéki kéziszővő szervezeteknél. A szövéshez szükséges rajzok készítésénél, azok újra és újra átdolgozásánál egyre közelebb került a motívumrendszer és a szövés technika összefüggéseinek megértéséhez.

„A 20. század második felére már nem sok helyen maradt érintetlen az ősi technika, és természetesen a hagyományos díszítőkéinc. A finn modern design tudatosan a tradicionális formavilágból építkezett, ami esetükben abból a különös történelmi helyzetből adódott, hogy a finn társadalom,

Európában egyedülként, teljesen paraszti kultúra volt, nélkülözve a nemzeti főúri, nemesi, polgári kultúrát, s ennek minden nemzetközi stílusvonalatkozását. Kulturális szempontból a helyzet kicsit hasonló volt az 1970-es évek eleji Erdélyben is, mindenestre a hagyományos eszközök és anyagok, s a belőlük megteremthető formavilág még fellelhető volt a csiki és kászoni székelység

Hét karamán (kézi szövött racka gyapjú, 2001.) – fotó: Rosta József

körében. Arдай a fizikai felfedezésen túl egy ennél talán még fontosabb dolgot is megtalált, annak megértését, hogy ehhez a témához, eredetehz végtelen alázat és tisztelet szükséges” – olvasható Fitz Pétertől.

„Nem divatból kezdtem el a székely festékes szőnyegekkel foglalkozni, hanem azért, hogy látszódjon, magyar lány készítette a kezem alól kikerülő darabokat. Kezdetben

egy az egyben utánoztam az eredeti munkákat, de jó ideje egyre jobban átérektelem a színeket úgy, hogy a hatásuk ugyanolyan legyen, mint az eredetieké. Festetlen natur árnyalatokkal is dolgozom, ám ha átszínezem az anyagot – egy nagyon megbízható festő végzi ezt a munkát, aki ügyel arra, hogy a fonal színtartó maradjon –, akkor is figyelek arra, hogy a hangsúlyos szín ugyanott legyen, mint az eredeti mintán” – beszél művészetéről Arдай Ildikó.

„Egész munkásságára jellemző, hogy ő az, aki a tárgyalgató művészek között talán a legpontosabban valósítja meg azt a kapcsolatot a népművészet és a magas művészet között, amit végül is a Bartók-féle ideának tartunk. Mindez igaz volt már a hetvenes évektől, ahogy a népművészeti formanyelvet értelem szerűen – azaz alkotóian – interpretálta. A tradicionális kézművesség

mai funkciói mások, egyszerűen a feladatok és célok eltűntek, s vele a népművészet mint olyan kihalt, vagy legalábbis eredeti formái nem élők. Arдай számára mindig rendkívül fontos volt a formálás eredeti alkotórészeihez való visszanyúlás, ez részben eredetileg természeti formákhoz vezethető vissza” – írja idézett cikkében Fitz Péter.

Ardai Ildikó szőnyegeit földre, falra és ágyra is lehet tenni, de mint mondja, az eredeti szőnyegek nem helyezték a földre. Vagy az asztalra terítették – ezek az asztalfedél festékesek –, vagy az ágy mögötti falra függesztették fel ott, ahol a párnák nem értek a mennyezetig, hogy a falat díszítsék vele. Az iparművész a szőnyegek mellett szalagfüggönyöket is készít. Rackagyapjúval dolgozik, mert az ebből készült fonal hosszú szálú, rusztikus, erős és tartós.

A művész alkotásaiból rendeztek már kiállítást Párizsban, Rómában, Varsóban, Bártfán, Berlinben, Tallinban, Helsinkiben, Budapesten, s munkái most Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelyén is bemutatkoznak.

A miskolci kiállítás szeptemberig, a Herman Ottó Múzeum Görgey u. 28. szám alatti épületében látogatható. Arдай Ildikó életmű kiállításra készül, s a jövőben jobban eltávolodik az eredeti szöttesektől, de ahhoz ragaszkodik, hogy a hagyomány továbbra is felfedezhető legyen a munkáiban.

K. Tóth László

Egy ír sztár Magyarországon

Beszélgetés Andy Irvine-nel

A tavaly júliusi diósgyőri Kaláka Folkfesztivál részletes programjáról csak a nyitónap délutánján értesültem. Sajnálattal vettem tudomásul, hogy már lekéstem a péntek esti műsorban szereplő Andy Irvine-ről, aki az ír Patrick Street és más együttesek legendás énekese, dalszerzője, több hangszer virtuóz megszólaltatója, s akit eddig csak lemezekről ismertem. Nem reméltem, hogy mikor másnap eljutok Diósgyőrbe, még mindig ott találom. De ő – szemben a hasonló rendezvények sok más szereplőjével – nem csak saját fellépése kedvéért utazott oda, hanem másnap is kíváncsian hallgatta a színpadra lépő zenészeket. Megragadtam az alkalmat, hogy többet megtudjak zenei életútjáról és a hagyományos zene írországi értelmezéséről, szerepéről.

– Hosszú karriered során több együttesben játszottál, az utóbbi években leginkább a Patrick Street lemezein hallhattunk. Ezt az együttest „supergroup”-ként írják le az ismertetők, hiszen valamennyi tagja külön-külön is kiváló muzsikus.

– Nem igazán szeretem ezt a megjelölést. Azt érthetik alatta egyesek, hogy ezek a muzsikusok már ősidők óta színpadon vannak, öregek. Az azonban igaz, hogy olyan zenészekből áll, akik nagyon jó ír zenét játszanak: Kevin Burke, Jackie Daly és mások. Van egy új, kitűnő hegedűsünk is, John Carty. De egy évben általában csak egy turnét játszunk együtt. Más együtteseim is voltak és vannak. Az egyik leghíresebb a Planxty volt 1972 és 1983 között. A Patrick Street 1985-86 körül kezdett együtt zenélni. Aztán van egy másik együttesem, a Mosaic, amely balkáni, ír és amerikai „Old Timey” zenét játszik, és Nikola Parov is tagja.

– Magyarországon a népzene alatt a falvak autentikus paraszti zenéjét értik. Amennyire én tudom, Írországból szívesebben használják a „tradicionalis zene” megjelölést, és sokkal lazábban értelmezik, hogy mi tartozhat bele ebbe a fogalomba. Míg a népzene, a népdal Magyarországon ismeretlen szerző műve, s generációról-generációra öröklődik, térben és időben ugyanannak a dalnak számos variánsa lehet, s a hangszerek köre is behatárolt, addig az ír hagyományos zenét sokszor egész modern, Írországból esetleg csak néhány évtizede elterjedt hangszereken játszzák, a dalok szerzői gyakran ismertek, ezért eredeti változatuk rögzített stb. A „kelta”, „brit”, „ír” (nép/hagyományos) zenét ígérő lemezcímek alatt gyakran találunk néhány éve keletkezett, ismert szerzőjű, modern hangszereken játszott kompozíciókat. Hogyan kell értenünk ezeket az elnevezéseket?

– Ez csak a modern időkben van így. Eredetileg a valóban hagyományos zenét Írországból egyetlen hegedűs vagy egyetlen dudás játszotta. Vagy pedig egy énekes adta elő minden kíséret nélkül. Később esetleg két hegedűs vagy két hegedűs és egy furulyás játszott együtt, vagy furulyás és dudás. Ezt nevezték valamikor hagyományosnak, és a zene régi volt. Ha valaki írt egy új dalt, az nem került azonnal be a tradicionális kategóriába. Egészen a hatvanas évekig ez a hozzáállás uralkodott.

A hatvanas évek elején elterjedt Írországból az ún. „amerikai kávéházi zene”, amit például öthúros bendzsón és gitáron játszottak.

Ekkor sokan elkezdték ezeket a hangszereket használni, de ugyanakkor hagyományos zenét akartak játszani. Természetesen mások ellenállást fejtettek ki ezzel kapcsolatban, nem akarták, hogy gitáron játsszák a tradicionális zenét. De a hagyomány is olyan dolog, hogy változnia kell. Mert ha senki nem ír semmi újat, és a zene csak az marad, ami a falvakban volt korábban, akkor abból műzeumi tárgy válik. Lehet, hogy ez szomorúan hangzik, de a hagyományt táplálni kell, tovább kell vinni, és remélhetőleg a zenészeknek elég jó ízlésük volt és lesz ahhoz, hogy a zenét a hagyományos keretein belül tartsák.

– Számomra az a legfurcsább, amikor keltának nevezik, hiszen a kelták régen kihaltak, illetve felolvadtak más népekben. Nem tudhatjuk, milyen volt a zenéjük, bár a kelta nyelvű népek hagyományos zenéjében található hasonlóságok talán valamit elárulnak erről nekünk.

– Ezt a kifejezést az amerikai ír zenében alkalmazzák, ottani kiadású lemezekon. Mi nem használjuk Írországból. Nálunk a traditional [hagyományos] szó a legelfogadottabb, talán egy kicsit túl tág értelemben. Sok olyan zenét is így hívnak, ami valójában nem az. A folk music [népzene] elnevezést alig használjuk.

– Te is játszol olyan hangszereken, amelyek szorosabb értelemben nem nevezhetők népinek.

– Én klasszikus gitáron kezdetem, aztán a mandolin következett. De aztán úgy határoztam,

hogy – mivel, bár szép hangszer a mandolin, de nem nyújt tág lehetőségeket – buzukin folytatom. Bár a buzuki eredetileg valójában nem ír hangszer, mára már szinte annak számít.

– Számomra is sokszor megdöbbenő, milyen természetes hangzik ír dalok előadásakor.

– Ez az, amiről beszélek. Változik a hagyomány! Ötven évvel ezelőtt elképzelhetetlen lett volna, hogy a hegedűsök elfogadják, hogy a hagyományos zene játszásakor buzukin kísérjék őket.

– Érdekes dolog, hogy olyan hangszerek, mint a zongora, ami sokkal régebben jelen van Írországból, soha nem kapott jelentősebb szerepet a hagyományos zene előadásában, míg néhány, a hatvanas-hetvenes években elterjedt hangszer mára természetes részévé vált ennek a kultúrának.

– Így van! Ez magával a zenével lehet összefüggésben, nem csak az előadók preferenciáival. Az ír hagyományos zene – akár csak a

fotó: Shigeru Suzuki (www.andyirvine.com)

magyar falusi zene – alapvetően egyszólamú. A hegedűs egyszerre egy hangot játszik. Hasonlóan a dudás, bár nála nyílik már egy kis lehetőség a polifonikus hangzásra. Amikor bejön a gitár, buzuki, mandolin, s egyéb hangszerek, akkor megszűnik az eredeti, hagyományos hangzás. A buzuki sokkal jobban tud igazodni a hagyományos ír táncdallamok hangneméhez. A gitár megint más, ahol hat húr van, s az akkordok alapvetően tercekéből épülnek föl. A buzukit alapvetően kvintre hangolják, és így egyszerűbb játszani vele modális akkordokat. A zongorán ezt nehéz lenne megtenni. A zongora továbbá túl nagy kísérőhangszernek, s a zongoristákat egyébként is klasszikus vagy jazz zenére képezik ki.

– *Mégis, akármilyen más nép zenéjére jellemző hangszerrel játszák is az ír népzene (buzuki, mandolin stb.), ha halljuk, azonnal felismerjük: „Ez ír zene!” Mitől van ez?*

– A hegedű esetében a díszítések teszik ezt, amelyek nagyon jellegzetesek. Ha csak az alpdallamot íránk le, akkor nem is lenne olyan könnyű megállapítani, hogy melyik országból való. A díszítés viszont minden kultúrában különböző. Ha én egy másodpercig magyar hegedűjátékot hallok, azonnal felismerem, hogy az magyar. A ritmus is például sokkal feszesebb a magyarban, mint az írben. Az írben két fő táncforma van: a reel és a jig. Az egyik 4/4-es, a másik 6/8-os ütemű. Tehát elsősorban a díszítés és a ritmus teszi, hogy azonnal felismerjük melyik nép tánczenéjét halljuk.

– *Nekem még feltűnő az ír zene esetében a dallam sűrű ismétlődése, esetleg kis módosulásokkal. Nem tudom, ez okozza-e, hogy ha valamilyen ír zenét hallunk, rövid időn belül ismerősnek tűnik.*

– A szerkezete valóban nem túl komplikált. Ha én hegedűn meg akarnék valakinek tanítani egy dallamot, amit nem ismer, öt perc alatt meg tudnám tenni. Csaknem minden kétütemű frázis egyfajta építőelemként szolgál, s az építőelemek helyének finomságai azok, amik egy új dallamot nagyra tudnak tenni. Persze a szerkezet sok népnél hasonló (például kétszer játszuk ugyanazt a sort, aztán kétszer a másikat, de ezt már általában magasabban), de tartózkodnunk kell az általánosításoktól is.

– *Dublinban egyszer végighallgattam egy ún. session-t. Ez ott azt jelenti, hogy – általában amatőr – zenészek, akik talán nem is ismerik egymást, összejönnek egy kocsmában, elkezdenek zenélni, aztán menet közben újak jönnek, beszállnak, mások elmennek. A külföldi számára elég nehéz a dallamot azonnal megragadni, még akkor is, ha azonnal élvezhető a zene. Sőt a kívülállónak van egy olyan érzése, hogy meglehetősen improvizatív, amit hall, a zenészeknek láthatóan mégsem okoz gondot csatlakozni...*

– Sokan tényleg úgy érzik, hogy sok improvizáció van az ír zenében, de ez inkább abból adódik, hogy ugyanannak a dallamnak számos különböző variánsa van. Ez a különböző tájegységekre is vonatkozik. Elmegy az ember egy másik vidékre, hall egy egyébként számára ismerős dallamot, de érzi, hogy az mégis valahogy más. Elraktározza magában, aztán hozzáilleszti a repertoárjához. Aztán az ember úgy játssza el azt a dallamot egymás után négyszer, hogy az mindig kicsit más. Az improvizálás tehát inkább azt jelenti, hogy bármely ponton eldöntöd, hogy melyik variánst akard játszani.

– *Úgy tűnik, jó ismerője vagy a magyar népzene, valamelyik számodban még magyar dallam is előfordul. Mióta van kapcsolatod a népzeneinkkel, zenészeinkkel?*

– A hetvenes évek óta. A dallamot pedig a Muzsikás egyik számából vettem, aminek a címe „Azt gondoltam, eső esik ...”. Ez is egy olyan dal, ami arra példa, hogy az ének száz évvel ezelőtt Európában a legtöbb helyen sokszor kíséret nélkül hangzott el. Az első magyar zenészek, akikkel megismerkedtem, a Kolinda együttes tagjai voltak. Emberként is nagyon érdekesnek találtam őket. Eljöttem hozzájuk látogatónak, így találkoztam később a Muzsikással,

Planxty

1982-ben. Elkezdtem rendszeresen járni ide. Látni akartam, mi minden van még itt. Összességében 1976 óta körülbelül húsz alkalommal jártam Magyarországon. Különösen Éri Péterrel és Sebestyén Mártával tartom a rendszeres kapcsolatot. Sokat játszottam itt, főleg Budapesten, de már a nyolcvanas években is vagy négyszer részt vettem a Kaláka Folkfesztiválon. Magyar zenét viszont sohasem játszottam. Annyira a hegedűre épül, hogy nem könnyű átvinni az én hangszereimre.

– *Magyarországon nagyon sok ír lemez kapható, de kevés közülük a minőségi zene. A legjobb ír együttesek lemezei a legritkább esetben jutnak el ide.*

– Talán ez néhány éven belül változni fog, hogy most már Magyarország is tagja az Európai Uniónak.

– *Míg Magyarországon, ha egy külföldi turista autentikus magyar népzene akar venni, nincs könnyű helyzetben, mert ilyen vagy egyáltalán nincs a legtöbb lemezboltban, vagy más műfajokkal keverve, addig Dublinban mindenütt óriási választékot találtam ír zenéből. De vonatkozik ez a minőségi és kommersz zene arányára is?*

– A legjobb, minőségi zenét természetesen a koncerteken lehet hallani. A kocsmaiban (pubokban) már vagy jó, vagy rossz. Természetesen a boltokban mindenféle zene megtalálható, de mennyiségben dominálnak a turisták részére készített lemezek, amelyek gyakran hangos, kocsmai zenét tartalmaznak. Sajnálatos, hogy a legtöbb országban a rossz zene a másik ország nagykövete. Ha valaki például Amerikában azt mondja: „Szeretem a magyar zenét!”, valószínűleg vendéglői cigányzenére gondol.

– *Bizonyára ismered a magyarországi táncmozgalom történetét, hogyan kezdődött, s hogy később milyen hullámvölgyek, illetve fellendülések voltak. Hasonlóan játszódtott le a hagyományos zene ápolásának folyamata, s az egész revival Írországon?*

– A hatvanas évek elejéig az emberek nemigen ismerték a hagyományos ír zenét, mindazonáltal nem szerették. Valami elavult, rossz dolognak tartották. Az első lépés az amerikai Clancy Brothers színrelépése jelentette, dalaik kezdték a hozzám hasonló embereket megérinteni. Aztán a hatvanas évek közepén olyan dalok mentek, amik akkor nagyon népszerűek voltak, de most már elborzadunk tőlük. 1972-ben már játszott a Planxty és a The Chieftains, azóta több fiatal zenész játszik hagyományos zenét, mint valaha, még hozzá nagyon jók. Nálunk is voltak hullámhegyek és hullámvölgyek.

– *De úgy tűnik, hogy – szemben Magyarországgal – az írek elfogadták ezt a zenét, büszkéek rá, sőt jó üzletet csinálnak belőle. Nálunk elképzelhetetlen lenne olyasmi, amit Írországon tapasztaltam. A Cambridge University Press egy nemzetközi konferencia résztvevőinek rendezett fogadást a dublini Nemzeti Galériában, de a szervezők csak az oda útra rendeltek buszt, mert úgy gondolták, hogy a fogadás után „természetesen” mindenki kocsmaiba megy ír népzene hallgat-*

ni. Mi nem hogy nem szervezünk így Magyarországon, de igencsak bajban lennénk – különösen vidéken –, ha a vendégek részéről ilyen igény merülne fel.

– Így van. Nálunk nagy turistaipar épült erre. Talán nálatok ez még ezután alakul ki. Igazán remélem.

– *Té magad is szerzel dalokat, például a híres „Elfelejtett bős”-t, s nem csak autentikus népzeneét játszol.*

– Igen. Ami hagyományos benne, az a mód, ahogyan énekelem. De az a helyzet, hogy én egyszerre két lovat ülök meg. Amennyire szeretem a hagyományos írt zenét, ugyanannyira szeretek saját dalokat is írni és előadni. Ezeket bizonyos mértékig azokon a paramétereken belül írom, ahogy a hagyomány jelenleg él. Ha ugyanezeket a dalokat mondjuk hatvan évvel ezelőtt, kíséret nélkül előadtam volna, lehet, hogy azt mondták volna, hogy jók, de furcsák. Mert ezek nem valódi írt dallamok, nem is akarnak azok lenni, hanem az én fejemben születtek. De, ahogy mondtam, szerintem a hagyományt tágítani, bővíteni kell, mert különben múzeumi tárgy lesz belőle.

– *Magyarországon időnként elég éles viták bontakoznak ki a csak autentikus népzene hívei és azok között, akik ezt csak kiindulási pontnak tekintik saját zenei kísérleteikhez.*

– A megújítás azon múlik, hogy értjük-e a hagyományt, s el tudjuk-e dönteni, hogy az újítás a hagyomány szempontjából még elfogadható, vagy már nem. Ha egy zenésznek sikerül úgy újítani, hogy más zenészek azt szépnek és követendő útnak találják, akkor az egy jó dolog. De ha valaki rossz zenét játszik, az nem fog a hagyomány részévé válni. Az idő eldönti, mi az értékes, mi marad meg, s mi nem.

– *Vannak-e esetleg olyan hangszerek, amik nem egyeztetetők össze a hagyományos zenével, például olyan modern eszközök, mint a szintetizátor?*

– Még szintetizátort is lehet hallani bizonyos fajta énekek kíséretként Írországból, például „slow air”-rel [lassú dal]. Ezt én magam is el tudom fogadni, ugyanakkor érzem, hogy kissé túlzottan nyomul ez a hangszer.

– *Nálunk, ha együttes ilyen hangszereket használ és saját dalokat játszik, akkor már a világgzene kategóriájába sorolják őket, mint a Ghymest.*

– Valóban? Nálunk használják még a „root music” elnevezést is, ami arra utal, hogy a zenészek a – zenei – gyökereikhez fordulnak, s úgy alakítják ki saját zenéjüket. Csak az a baj, hogy ebben a kategóriában sok olyan zenész is van, aki nem sokat tud a hagyományokról.

– *Tudod-e, hogy hány lemezen szerepeltél eddig?*

– Nem. Saját lemez nem olyan sok van: három szóló, aztán hat-hét a Planxty-vel, kilenc a Patrick Street-tel, egy a Mosaickal, összességében vagy harmincon játszhatok.

– *Van-e kedvenc?*

– Igen, az utolsó, amit a Mosaickal csináltam. Ez balkáni, ír, amerikai zene keveréke.

– *Azért kedvenc, mert ez a legfrissebb?*

– Nem, ez tényleg egy régi álmod volt, mert ez a három fajta zene az, amiket igazán kedvelek. Ez a lemez ennek a három zenének a fúziója, nem hagyományos zene, bár Írországból ilyen besorolást kapna. Nehéz meghatározni, hogy milyen műfaj is. Tudod, egyfelől tradicionalista vagyok, szeretem a hagyományt. De ugyanakkor, ha találkozni egy igazán nagy hegedűssel, akkor a saját zenéjét szeretném hallani, nem elsősorban azt, hogyan tud kísérni másokat. Persze az is érdekes, mert ott meg például a hegedűs és az énekes között alakul ki egy kölcsönhatás. Szóval szeretem a hagyományt is, de azért szeretem a magam útját is járni.

Abkarovits Endre

VI. MARATONI FOLK HÉTVEGE ÉS EGRI BORMUSTRÁ

Eger, 2005. augusztus 12-14.
www.maratonifolkhetvege.agria.hu

augusztus 12.

17:00 - 18:30 Csík Zenekar – Dobó Tér
19:00 - 20:30 Besh o Drom – Dobó Tér
21:00 - 23:00 Experidance: Revans – Főiskola udvara

augusztus 13.

10:00 - 12:00 Gyerek-táncház a Művészetek Háza előtt
16:00 - 18:00 Afro Keguy's Afrikai táncház a Művészetek Háza előtt
17:00 - 18:30 Balogh Kálmán Gypsy Cimbalom Band – Dobó Tér
19:00 - 20:30 Kerekes 10 éves jubileumi koncert – Dobó Tér
21:00 - 22:30 Bontovics Kati és a Jazzpression – Dobó Tér
21:00 - 22:30 Barbaro koncert – Főiskola udvara
22:30 - 0:00 Szalonna és bandája – Főiskola udvara

augusztus 14.

0:00 - 1:30 Söndörgő – Főiskola udvara
1:30 - 3:00 Kerekes – Főiskola udvara
3:00 - 4:30 Bran – Főiskola udvara
4:30 - 6:00 Berkó – Főiskola udvara
10:00 - 11:00 Bartha Tóni bábelőadása – Művészetek Háza Nagyterem
15:00 - 17:00 Fonó Zenekar – Művészetek Háza előtt
17:00 - 18:30 Miskolci Ütösök – Dobó Tér
17:00 - 18:30 Calcutta Trió – Művészetek Háza Nagyterem
18:30 - 20:00 Arasinda – Művészetek Háza Nagyterem
19:00 - 20:30 Vidróczki Táncegyüttes – Dobó Tér
21:00 - 23:00 Eger a Marson Band – Dobó Tér
21:00 - 23:00 Lajkó Félix – Főiskola udvara

FELHÍVÁS!

Intézményvezetőt és néptáncpedagógusokat keresünk!

A Lajtorja Néptánciskola 2003 szeptemberétől működik Balassagyarmaton (Nógrád megye), egyedüli néptáncoktató intézményként Nyugat-Nógrádban. Fialat iskolánkat egyre többen ismerik, kedvelik, amely a hat éves Lajtorja Gyermek Néptáncegyüttes eddig elért sikereinek köszönhető. A 2003/2004-es tanévben alig több, mint kétszáz, ma pedig már négyszáz gyermek számára oktatjuk a néptáncot.

Nógrád megye hazánk egyik leghátrányosabb helyzetű megyéje, s kulturális élete – élő néphagyománya ellenére is – szegényes. A táncegyüttes létrehozásával és az iskola megnyitásával remélhetően nemcsak egy jó programot adunk a gyermekeknek, hanem a népi játékok és a magyar táncok tanításával hovatartozásukat is erősítjük.

Hazánkban kevés olyan kisváros van, ahol a környékbeli asszonyok falujuk népviseletében felülnek a hajnali buszra, hogy még korán odaérhessenek a gyarmati piacra, és az is ritkaság, hogy ezek a falvak őrzi még a régi kultúrát – én is egy ilyen helyen, Terényben élek családommal.

Kedves Érdeklődő! Ha vezetőként, vagy pedagógusként Te is részese szeretnél lenni kulturális misszióknak, az oktatás-nevelésnek és együttesünk építésének, várjuk jelentkezésedet telefonon és akár személyesen is!

Címünk:

Lajtorja Néptánciskola Alapfokú Művészetoktatási Intézmény

2660 Balassagyarmat, Szabó L. u. 6.; Pf.: 163.

Tél.: 06-20-961-5989, 06-35-300-343

Üdvözlettel: Tamásné Veress Kata igazgató

Pontozó a legényesversenyen

Vajon igaz-e, hogy a magyar néptáncoktatás a táncot ma már részletekbe menően, típusra, falura, sőt, előadó egyéniségekre lebontva ismeri, és ennek szellemében ontja a kiváló táncosokat? Ha pontozóról lenne szó, a legutóbbi legényesversenyen látottak alapján a kérdésre nem vághatjuk rá az öntudatos igent.

A Bartók Táncgyűttes Alapítvány és a Budapesti Művelődési Központ ez év áprilisában is megrendezte immár hagyományosnak tekinthető nemzetközi legényesversenyét. Kilencedik éve adnak lehetőséget a legényes gyakorlott előadóinak a megmérettetésre, évenként változtatva a kalotaszegi, mezősegi és a Maros-Küküllő menti táncokat. A verseny szokás szerint két részből állt: a „kötelező tánc” kategóriában mindenkinek elő kellett adnia egy-egy kiemelkedő táncos egyéniség néhány táncfolyamatát, „szabad táncként” pedig a versenyzők lehetőséget kaptak, hogy egy tággabban megjelölt anyagból egyéni tehetségük szerint improvizáljanak. Az idén Vincze Ferenc, magyarszentbenedeki táncos három pontozó folyamata volt a kötelező anyag, szabadon pedig továbbra is tőle vagy más magyarszentbenedeki táncos előadásaiból lehetett választani. A rendezők most is komoly segítséget nyújtottak a felkészüléshez, a kötelező és ajánlott táncokat videón mindazok rendelkezésére bocsátották, akik beneveztek a versenyre, és kérésre elküldték a kötelező táncok lejegyzéseit is.

Mielőtt rátérnénk magára a versenyre, álljunk meg egy pillanatra, s tündödjünk el, nem támad-e megmagyarázhatatlan rossz érzésünk rögtön, ha egy művészeti ágban hirdett *verseny*ről hallunk? Korunkra és hétköznapi kultúránkra oly jellemző versenyszellem teljesítménykényszert feltételez, és megköveteli a helyezések alá-fölé rendelési viszonyát. Nem idegen-e ez alapvetően a művészet és kritikája lényegétől? Hogyan hangzana: Bartók nyert Debussy előtt, Picasso lenyomta Dalit, Fellini magasan verte Bergmant, Thomas Mann maga mögé utasította Steinbecket, Milos Aurél lelépte Kurt Joost, Gropius győzött Gaudíval szemben? Értelmetlenség, ráznánk a fejünket méltatlankodó zavarral. Hasonlóképpen, az előadóművészetekhez tartozó tánc az egynemű összemérhetőséget feltételező versengéstől (többnyire: ki a gyorsabb vagy erősebb) alapján idegen, lényegéhez inkább a megjelenítés sajátosságainak különlegessége és különbözősége tartozik. Nem inkább műfajunk legjellemzőbb előadói kategóriáiban kellene díjazni azokat, akik kiemelkedőt, egyénit, esetleg meglepően újat mutatnak be, de mind mást, és a maga jellegzetességében különleges figye-

lemre érdemest? A jobb-rosszabb (első, második, harmadik) ítéletét kitörölhetetlenül magában hordozó versenysorrend felállítása helyett nem inkább a különbözőképpen megjelenő értékeket kellene kiemelni és jutalmazni? Talán érdemes lenne megfontolnia a rendezőknek, ne változtassanak-e a jelenlegi gyakorlaton. A változtatás a jövő kérdése, a mostani alkalommal a hagyományos verseny zsűrijébe kértek fel, és aggódtam is rendesen, miként lehet majd az induló hivatásos és a feltehetően rendkívül felkészült amatőr táncosok között nyugodt lelkiismerettel különbséget tenni. Hogyan lehet rangsorolni ott, ahol a hibátlan előadások közt csak az egyéniség interpretációja tesz különbséget? Mint majd látjuk, aggodalmam végül – sajnos – teljesen feleslegesnek bizonyult.

A versenyfelhívásban a célokat illetően a következőket olvashattuk: „A rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbéltetéséhez”. Ha jól értelmezem, az alkalom szervezése elsősorban arra szolgál, hogy rávegye a résztvevőket a kiírás szerinti táncban való elmélyülésre, annak minél részletesebb megismerésére. Eredményképpen szinte automatikusan létrejön a tánc – mondhatnánk – hiteles „továbbéltetése”.

De mit jelent pontosabban a talányosan megfogalmazott „minél magasabb színvonal”? Vannak-e szempontjai, számon kérhető kritériumai? Égető kérdés a zsűri számára, mert döntenie, majd döntését indokolnia kell, de alighanem az volt a versenyzőknek is, mert még jóval a verseny előtt nem egyszer érdeklődtek: „Mit néztek majd, hogyan készülünk, mire figyelünk?” Azaz: hogyan feleljünk meg a zsűri igényeinek, ha nyerni szeretnénk? Nem könnyű a válasz, mert érdemi kifejtése valós tánckritikai szempontok felállítását igényli.

Megkísérlek itt egyszerű elvi választ adni, amelyet azonban tartalommal maradéktalanul kitölteni már egyáltalán nem könnyű feladat. Autentikus néptánc esetében számomra az elérhető legmagasabb színvonalat a *formailag hiteles*, tartalmilag az adott anyag *szellemében*, a táncos *egyéniségét* is megjelenítő tánc jelenti. Lehet, mindhárom tényező része a stílus fogalmának, de magát a stílust nem merném meghatározni, lévén oly sok bizonytalanság e fogalom kö-

rül. Szorítkozzunk csak a formai hitelesség kérdésére, az is épp eléggé problémát okoz.

A táncbeli hitelesség kapcsán Martin György *A sárközi-Duna menti táncok motívumkincse – Motívumkutatás, motívumrendszerezés* c. könyvében megjegyzi, hogy a tradicionális néptáncban az írásbeliség hiánya miatt egyszeri hiteles formáról nem beszélhetünk. A közelmúltban egész tanulmánygyűjtemény jelent meg a témában Hitelesség – Kié a hagyomány? címmel. A kötetben Theresa Buckland a néptáncversenyeken felmerülő hitelességi ítéletek viszonylagosságával foglalkozott, de a hitelesség fogalmát közelebről nem határozta meg. Hasonlóképpen Felföldi László sem, aki a hitelességet a néptánc fesztiválokön előadott művek kapcsán mind művészi, mind tudományos vonatkozásban nehezen megragadhatónak tartotta. Feltette a kérdést: létezik-e hitelesség kontextus nélkül – kielégítő választ szerinte csak további kutatás adhat. Egil Bakka már azt is megtapasztalta, hogy a hitelesség kérdése a tánc fölötti véleményezési és rendelkezési joghoz kapcsolódott. (A véleményalkotást illetően e jelenség kezdeteit már szomorúan tapasztalhatjuk nálunk is.) A néptánc mozgásait alaposan elemző Bakka azonban feltett egy, a legényesversenyünk szempontjából kritikus kérdést is: tekinthetjük-e az autentikus forrást semleges viszonyítási alapnak a rekonstruált tánc bizonyos tényezőinek mérésére? Amennyiben Martin György tiszteletére kiírt rendezvényről és hiteles előadásról van szó, a válasz csak egyértelmű igen lehet.

A fenti szerteágazó és a hitelesség közelebbi fogalmát illetően kissé elbizonytalanító áttekintés tükrében úgy tűnik, a hitelesség „versenykörülmények” között (értsd: hagyományesztétikai ítéletek meghozatalára) is használható meghatározásától tartózkodtak a kutatók. Egy táncoktatási kísérlet kapcsán – szükségből – kísérletet tettem a táncbeli hitelesség közelebbi meghatározására, amelyet a legényesverseny előadásainak megítélésénél is használtam: a hitelesség egy előadói minta adekvát rekonstrukcióját jelenti. Más szavakkal a hitelesség az eredeti táncos mozgás autentikus fellelevenítéseként is megfogalmazható, tehát *hiteles az a tánc, amely az eredeti anyag fő mozgásjellegzetességeit megőrzi és visszaadja*. Az „eredeti táncos mozgás” vagy „eredeti anyag” esetünkben a példaként magunk elé állított paraszttáncos mozgáshagyománya. E hagyományból azt tekinthetjük követésre méltónak, ami a többszöri előadás alapján is a táncos mozgás jellegzetessége, tehát a fenti Martin felvetés szellemében, nem az egyszeri esetlegest, hanem az ismétlésekkel hitelesített gyakorlatot. A néptánc

ilyen értelemben vett hiteles reprodukciója nem csak az identitásörzés szempontjából fontos, hanem azért is, mert – és azt hiszem, ezzel műfajunk valamennyi képviselője örömet egyetért – a kiváló előadók mozgásjellegeinek összessége *különleges értéket képvisel*.

Mivel elsősorban a tánc itt megfogalmazottak szerinti hitelességéről szeretnék szólni a legényverseny kapcsán, a fent tartalmának nevezett fogalom, a tánc „szellemének” pontosabb kifejtésétől eltekintenek, bár semmivel sem tartom kevésbé lényeges szempontnak, mint a hitelesség kérdését. Csak jóval elvontabbnak – ezért nehezebbnek. Most csupán két tényezőjét említeném meg: a *mértéket* és a *minőséget*. E kettőt is azért, mert olyan kritikus elemként jelentek meg a verseny során, hogy komoly nézetkülönbséget okoztak a táncosok, a közönség és a zsűri (tagjait bemutatam végre: Varga Zoltán, Farkas Zoltán Batyu és jelen sorok írója) véleménye között. A harmadik tényező, a táncos egyéniség szavakba foglalása pedig még reménytelenebbnek tűnik, mint a tartalmi elemek megközelítése, meg sem próbálom. Annyit fűznék mégis hozzá, hogy az előadó egyéniséget is csak akkor ítéld meg, ha magát a táncot jól ismerjük. Összefoglalva: a táncbeli hitelesség fogalmát a mozgás jól ismert hármasságának, az idő, a tér és az erő (ha úgy teszük: ritmika, plasztika, dinamika) többé-kevésbé elemezhető tényezőihez kötném, míg a nehezebben megfogható elemeket meghagynám a „szellem” és az „egyéniesség” később eloszlatandó, de most még csak enyhén áttetsző kódében.

A hitelesség is hagy épp elég határozottan számon kérhető, és ami a fontosabb, az általánosnál egzaktabban megfogalmazható és kritikai pontként felállítható. Egy legényverseny talán a legalkalmasabb terep az ilyen jellegű számonkérésre, mert itt egyértelmű a feladat, a kiadott anyagot kell megjeleníteni a lehető leghitelesebb módon. Ez nem az a fajta szólótáncverseny, ahol a forrásanyag csak orientációként szolgál, és ahol a zsűri esetleg sokkal fontosabbnak ítéli a táncos készséget és az „egyéniességet” az anyag hiteles megjelenítésénél (emlékezhetünk például Ónodi Béla 2003-as folkMAGazin-beli cikkére egy általa teljesen hiteltelennek tartott, mégis díjazott cālų interpretáció kapcsán). Rendezvényünk ugyancsak nem hasonlítható az általában standard nélküli balettversenyekhez, amelyekről Anderson beszél. Az általa említett bemutatón harminckét Don Quijote pas de deux változatot adtak elő, de kettő nem volt azonos koreográfiailag, és egy sem emlékeztetett arra a műre, ame-

Vincze Ferenc
fotó: Fügedi János (1990.)

lyet korábban követendő mintának tekintettek. Hogy mégiscsak azonos műről lenne szó, a zene biztosította, mert a lejegyzett zene nem változtatható... Így talán értékelhetőbb, hogy mi már rendelkezünk kötött forrással, van követendő hagyományunk, filmünk – és tánclejegyzésünk.

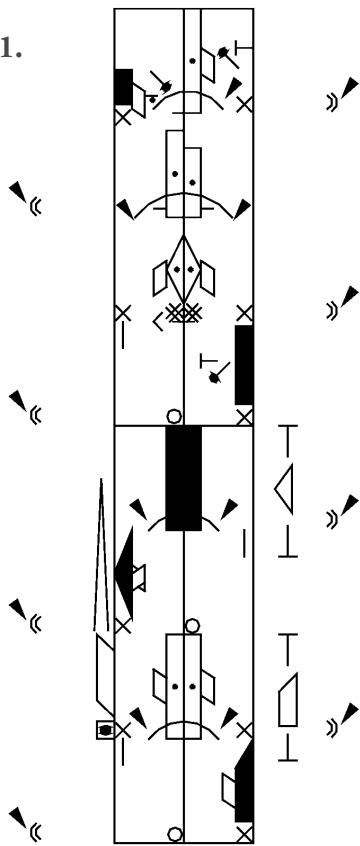
De térjünk vissza a néptánc hitelességének kérdéséhez. Az alábbiakban – semmiképp sem a teljesség igényével – felsorolok néhány szempontot, amelyek segíthetnek a pontozó hitelének megítélésében.

A legényes táncról szólva egyik legáltalánosabb elvárásnak, vagy még inkább alapkövetelménynek állíthatjuk fel azt a *többszólamúságot*, amely az egyszerűbb mezőségi sűrű legényestől a pontozón át a legvirtuózabbnak tekintett kalotaszegi legényesig valamennyiben fellelhető. A fő szólamokat az ujjak csettintése és a láb figurázása adja. Hogy mindig is mennyire fontos volt az ujjakkal létrehozott kíséző hanghatás, arra Karácsony Zoltán említ történeti példákat a mozdulatot jelző szóalakokról írt tanulmányában. Legkorábbi forrásként Lázár Istvánt idézi 1896-ból: „...a táncban a legény ... a tánc ütemét hüvelyk s gyűrűs ujjának pattogatásával kíséri, mégpedig oly erővel, hogy néha a vér is kiserked.”

A rendszerint váltott kézzel végzett csettintés vagy pattogatás a legényesben általában nyolcados ritmusú, de egyes kiváló táncosok már ettől eltérő ritmusokat is előadnak. A bogártelki ifjabb Fekete János „Poncsa” táncában például következetesen elő-

fordul, hogy a nyitófiguráját nem nyolcados, hanem *tá-ti-ti ti-ti-tá* ritmusú, a kar határozott utakat bejáró szólamához illeszkedő csettintésekkel kíséri. Alapkövetelményként azonban elégedjünk meg a nyolcados pattintásritmussal. De nem annak *markírozásával*, hangtalan és ernyedtt utánzásával, a csettintésnek ugyanis *szólnia kell* („oly erővel, hogy néha a vér is kiserked”). Valamennyi autentikus táncos felvételen a valamire való táncosnál a csettintés olyan hangos, hogy határozottan „áthallható” még a többtagú zenekari kíséreten is. Megalapozottan jelenthetjük ki, *a csettintés a legényes nélkülözhetetlen mozdulat-akusztikus eleme, hiányában a tánc elszegényedik*. A legényverseny anyaga most sajnos csak némafilmen állt rendelkezésre, de a felvételeken azért így is jól látszik, hogy Vincze Ferenc minden lábfigurázó pontját nyolcados pattintásokkal kíséri, még az is megfigyelhető, hogy hangsúlyra rendszerint bal kézzel csettint. A verseny huszonkilenc táncosa közül három tudta előadni a lábak mozgásától független kézzőlámmot. Attól tartok, nem jobb a helyzet máshol sem. Feltehetjük a kérdést: milyen az a táncpedagógia, amelyik hagyja elveszni a legényes többszólamúságának egyik legfontosabb elemét, hagyja elszürkülni, kifakulni a valaha színeset? Válaszoljuk is meg: felületes. Visszakanyarodva alapkérdésünkhöz: hiteles-e az a tánc, ahol a csettintésre magasba emelt karok mellett csak úgy teszünk, mintha? A válasz egyértelmű – nem.

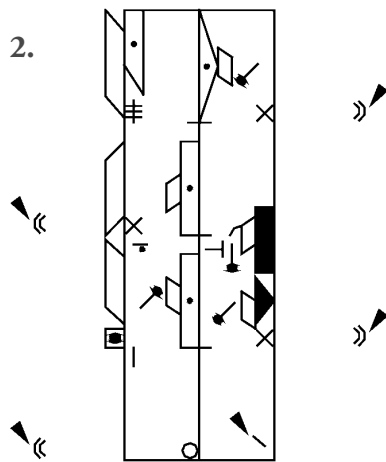
1.

Térjünk rá most már határozottabban Vincze Ferenc pontozójára. Szinte minden figurájában felfedezhetünk olyan kritikus pontokat, amelyek lényegesen nehezebben adhatók elő, mint a legényes technika általános elemei, az egyszerű lépések, ugrások, bokázók vagy csapások. Épp e kritikus pontok teszik táncát a többi legényestől elkülönülő pontozóvá, mintegy sajátos „pontozó-esztétikát” képviselve. Hozzátehetnénk még, ha valaha rendszerbe akarnánk foglalni a legényes technikákat, ezeknek az elemeknek feltétlen helyet kellene kapniuk közöttük. Valamennyit felsorolni igen terjedelmes lenne, ezért az alábbiakban csak azokat emelem ki, amelyeket a verseny során különösen figyeltem.

„Ferike” bácsi – ahogy Vincze Ferencet táncos körökben nevezik – táncát mindig az 1. ábrán bemutatott összetett, kétütemes kontrás bokázóval kezdi. (Az ábrákat csak az egyértelmű utalás kedvéért helyeztem a dolgozatba. Nem a táncírásról fogok szólni, hanem magáról a táncról.) Technikai nehézséget a magas tempóban végrehajtandó dupla bokázó jelent a figura végén. E bokázó jellemzője, hogy a figura második ütemének harmadik nyolcadára egy szokásos páros súlyos bokázót kell előadni, a következő nyolcadra végzett bokázóban azonban az oldalt gesztusra készülő jobb (vagy bal) lábat már szabadítani kell, így a bokázó a súlyszimmetria szempontjából „féloldalal” lesz, azaz a szabadulni készülő láb többnyire csak érint. Tovább nehezíti a figurát, hogy e

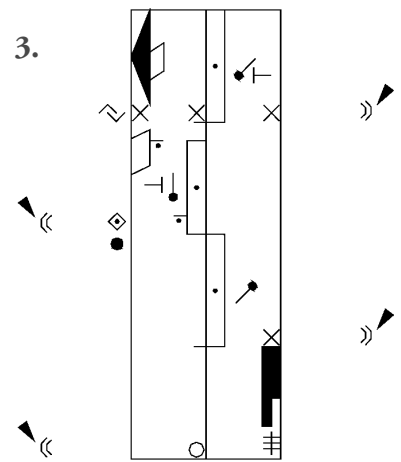
2.

két nyolcad alatt az előzőekben csak a kontranyolcadra kényelmes negyedeket előadó súlypontnak a nyolcadokat megjelenítve szaporán kétszer is szintet kell váltania, azaz előbb fel- majd ejtve lefelé mozdulnia. A bokázás dinamikai és egyben táncakusztikai elem, így mindkét bokázónak szintűgy hallatszania kell, mint a csettintésnek vagy a csapásoknak és tapsoknak. Ez a nyolcadoló kettős bokázó a mezősegi és a kalotaszegi legényesben szinte soha nem fordul elő. Előadói technikája nem a véletlen műve. A figurát Ferike bácsi valamennyi felvételen következetesen így adja elő. De Jakab József magyarórdi táncos – mára a Népművészet Mestere – is ugyanezzel a technikával bokázik ugyanezen motívumban. Ő azonban a szabadítani kívánt lábon némi súlyt is hagy, azaz még nehezebben előadható módon táncol. A legényesverseny gálaműsorán pontozott is, és 75 éves kora dacára az itt említett bokázókat – bár kicsit lassabban, mint korábban – pontosan, hallhatóan, még mindig kijárta. A versenyzők közül viszont senki, kivéve a verseny nyertesét és egy vendéglőadót. Mindkettőjükről lesz még szó.

A 2. ábra szerinti motívum Vincze Ferenc pontozójában rendszerint a harmadik pontban jelenik meg önállóan, később többnyire már valamely összetett motívum részeként. A hiteles előadáshoz a figura legalább két különlegességére kell figyelniük. Az egyik a csípő erőteljes oda-vissza forgatása, azt is mondhatnánk, a figura energiája nem a lábgesztusok különböző irányainak eltáncolásából ered, hanem a csípő forgatásából. A másik fő jellegzetesség, hogy a harmadik nyolcadon is van ugrás. A többi legényesben, a kalotaszegiben és a mezősegiiben ezen a ritmikai helyen a súly rendszerint nem mozdul, vagy ha igen, egészen biztosan nem ismétli a támasztékot. Mint általában a legényes 4/8-os motívumainál, a pontozóban is ez a nyolcad a figura csúcspontja, amelyet a csípő, a súlyláb és az érintő gesztus azonos irányú forgatása is hangsú-

3.

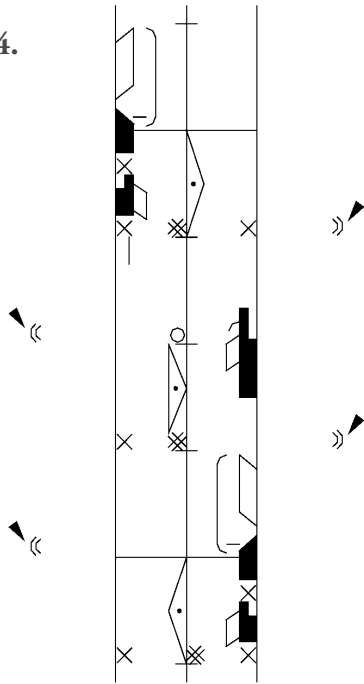

lyoz. Az már csak hab a tortán, hogy Ferike bácsi ezt az ugrást a figura másik két ugrásához képest mennyire kontrolláltan adja elő, lába el sem hagyja a talajt, azaz úgynevezett érintő ugrást táncol. Tegyük még hozzá, hogy a harmadik nyolcadon az érintő láb erőteljesen keresztes is a súlyláb előtt, amit persze a csípő forgatása nélkül nem is lehet a pontozó tempójában előadni. A verseny táncosainak zömétől sem a csípő aktív forgatását, sem az említett ugrást nem láttuk. A pontozót a többi legényestől megkülönböztető egyik fő mozgásjelleg itt is eltűnt.

A következő két példa a hitelességet inkább az esztétikai érték oldaláról közelíti, míg a fentiek e mellett még a legényes al típusok közötti különbségtételre is alkalmasak. A 3. ábrán bemutatott figura a kiadott kötelező táncok hetedik vagy nyolcadik pontjában jelent meg önálló motívumként, de mint a többi 4/8-os mozgás, összetételek részeként a folyamatokban máshol is megtalálható. Egyszerű lépegetésből állnak, és így is adta elő a legtöbb versenyző. Azonban közelebbről megvizsgálva a figurát, megint csak a harmadik nyolcadnál találunk különlegességeket. A motívum ismétetések az előre lépésben a táncos a részleges súlyok egész variáció-sorát adja elő, a negyedik nyolcad támaszték váltáskor pedig a régi súlyláb befelé forgatásával a test súlyát „átolja” a másik lábra, de végül a súlyt egy ugrás-közeli ejtéssel váltja. Ugyancsak a motívum lényegéhez tartozik és nehezíti az előadásmódot, hogy az ejtéskor az elől lévő részleges súlyos láb mellé, vagy kicsit előbbre kell helyezni a testsúlyt. Technikailag lényegesen könnyebb lenne az elől lévő lábat kiegyenlítve egyszerűen hátralépni, amely megoldás az ugrós táncban például mozdulat-közhelynek számít. A forgatással játékosan díszített súlyátviteli formából inkább csak annak eredményét, az utolsó fázisban befelé forgatott gesztuslábát vették észre az előadók a felkészülés során.

A 4. ábra szerinti 4/8-os mozgásor önálló motívumként a 7., 8. vagy a 9. pont-

4.

ban jelent meg a kiadott táncfolyamatokban, és motívum összetételekben ugyanúgy máshol is megjelenhet, mint az előbb említett példák. A motívum első két fázisa érdemel kitüntetett figyelmet. Az első fázis lényegéhez tartozik annak fázist előző mozanata, amely során a láb kiforgatva előre lendül a súlyvételhez, de mielőtt a talajra érne, „trükkösen” kicsit rézsút előre kitér. A féltalpon talajfogás részleges súlyos, azaz a súlypont nem igyekszik a súlyvétel helye

főlé, marad az előző láb fölött, viszont a régi súlyláb sem tartja a testet. A nehezen megfogható mozdulat lényege a rézsút kitérést szervesen folytató befelé forgatás, amellyel a táncos mintegy oldalt „húzza” magát. A második fázis keresztirányú súlymozdulata így nem aktív lépés következménye, hanem az előző húzó beforgatás passzív eredménye. E technika megvalósítására néhány jó mozgásértelmező képességgel rendelkező táncosnál már lehetett biztató példát látni a versenyen. De a többség csupán féltalppal érintette a talajt, és súlytalanul forgatta a lábfőt. Így elmaradt a „húzás”, a passzív súlyváltás és a részleges súly miatti pilanatnyi egyensúlyvesztés, amit a táncosnak fölényesen kezelnie, megoldania kell. Azt is mondhatnánk, a részleges súlyos forgatást kihagyva a táncosok biztonsági játékot játszottak, így táncuk közhelyszerű és érdektelen maradt.

Ha már felvettem, végül ejtenék néhány szót a pontozó „szelleméről” az említett mértéket és minőséget illetően. Szinte elegendő csak a versenyprodukciókat végignéző Jakab Józsefet idézni: „Aki nagyon akar énekelni, nem jön ki hang a torkán.” A parasztemberek utánozhatatlan „képes beszédével” a lényegyet ragadta meg. A többség nem vette észre, hogy a pontozó nem erőmutatvány és nem gyorsasági verseny. A pontozó az áramlóba hajló staccato előadásmód mellett könnyed, elegáns ma-

gabiztos, játékos tánc. Ennyi mértéktelenül felerősített dobogást, rossz helyen megjelenő hangsúlyt vagy a dinamikai arányok teljes figyelmen kívül hagyását még nem látam legényes tánc közben. Az előadások zöme *tánc* helyett görcsös erőfeszítés volt, és a zsűri bizony komoly zavarban lett volna, ha előadói kategóriák odaítéléséről kellett volna döntenie. Csak nem a pontozó jellegzetes technikáiról való ismereteik hiányát akarták izomból pótolni a táncosok? A mértéktévesztés és minőségvesztés legkiválóbb példaként említhetném azt a táncost, aki tényleg versenypályának tartotta a színpadot. A valódi néptáncot a showbusiness-től elválasztó széles határt mélyen átlépve próbálta erejét és az előadhatóság tempóját a végsőkig feszíteni. Önmaga paródiája lett vagy egyszerűen csak giccs, talán mindegy is – Jakab József fenti képes beszéde eredetileg róla hangzott el. De táncosunknak lehet valami fogalma a korszellemről, mert a közönség díját megnyerte.

A sok sikertelen kísérlet láttán zsűritársaimmal ámulva vettük észre, hogy a pontozó végül is milyen nehéz tánc. Mennyi figyelmet igényelnek részletei, milyen komoly felkészültséget értékeinek kiemelése, bemutatása. Ellenzőink mondhatnák, hogy az itt csak példaként felsorolt technikák, a táncbéli hitelesség elemeinek tartott mozdulatjellegek esetlegesek vagy annyira periférikusak, hogy nem érdemelnek különösebb figyelmet. Épp az ellenkezőjét állítom. Úgy gondolom, az eredeti táncosok nagyon is tudatában vannak előadásaik részleteinek, ugyanis e mozdulatokat következetesen az itt elmondott módon hajtják végre. E technikák táncaik alapelemei, ezek adják előadásaik sajátos ízét és különlegességét. Vitatkozhatnánk erről – ha lenne kivel. Ha a táncpedagógia lenne azon a színvonalon, hogy észrevegye és tudatosítsa ezeket a részleteket, ha módszereket dolgozna ki tanításukra, ha mentené az értékeket, amíg még menthető. Ha nem elégedne meg a mozdulatok legnyilvánvalóbb, közhelyszerű előadásaival, hanem egy-egy tánc megismerésében elmélyülve a forma titkait fűrkészne. Még szerencse, hogy volt két táncos, akiknél a pontozó lényegi elemei maradéktalanul megjelentek. Egyikük, Balla Zoltán kapta a verseny I. díját, a másik táncos pedig Lévai Péter volt, aki Ferike bácsi emlékére eljött, és a gálaműsoron tisztelettel jelül eltáncolta azt a pontozót, amit tőle személyesen megtanult. Mindketten *hitelesen*, a tánc *szellemében*, azt saját *egyéniségükkel újraalkotva* táncoltak. Nem csak „rázéreztek” a táncra, hanem értették is, hogy mit táncolnak.

Fügedi János

Vincze Ferenc és felesége
fotó: Fügedi János (1990.)

Anyám élet(fény)képei

– részlet –

Most, hogy a múzsa ismét hozzám szegődött – bizonyára eddig egy másik hajó partra segítségén fáradozott –, újra tollat ragadok, és segítségével felidézem anyám tavaly nyári önvallomását. Már nem emlékszem, hogy kiről faggattam, amikor mélyen a szemembe nézett, és azt kérdezte, hogy miért érdekel engem jobban a mások sorsa, élettörténete, amikor itt az övé, még utánajárni sem kell, drámai elemekben sem szűkölködik, és nincs híjával az artistikumnak sem. Aztán egyszer csak elakadt benne a szó, a gyorsan harmatosodó szemét új ruhájának szélébe itatta, miközben tekintete a padlóra szegeződött, mintha az általa szőtt rongyszőnyegben fedezett volna fel valamilyen hibát, pedig annak túlzott tarkaságán kívül semmi hibája nem volt, s különben is csak abból szöhetne, ami a házban még nem vásott el teljesen a használatból. Korábban észre kellett volna vennem, hogy amikor másokról érdeklődöm, mondandójában saját életét is maga előtt görgeti, mint a gyorsfolyású hegyi patakok az útkjukban álló köveket, hogy mielőbb megkönnyüljenek, pedig örökösen erre a hálátlan feladatra vannak ítélve, mert még a kő alatt is kő van...

„Az iskolából hamar kimaradtam, még a harmadik osztályt sem fejeztem be, apám azt mondta, hogy egy leánynak még két osztály is sok! Szólt a tanító néninek, hogy ha segítségre van szüksége a kertben, a ház körül, vigyen csak ki engem bátran az órákról, hadd szokjam a munkát, többet érek a dologgal, mint a könnyvek nyálázásával.

Ha jött a vándorfényképész, én nem állhattam a gépe elé, apám nem engedte volna kiváltani a fényképet. A konfirmációs emléképet is keresztanyám váltotta ki, amikor otthon megmutattam, apám összetépte, és csúfosan leteremtette jóakarómat, nehogy azt higgye, hogy Vinczellér Pistának nincs pénze egy rongyos fényképre... Csak asszonykoromból van rólam fénykép.

Mivel apám városzolga (kispíró) volt, napi teendői a központ-hoz kötötték, ahol a kocma is volt, szemben a községházával, jó

„Anyám szerint – ha jó kenyeret akarunk sütni! – a kenyértésztát addig dagasszuk, amíg veritékünkkel is megszózzuk...” (1995.)

viszonyát a kocsmárossal napjában többször is megerősítette... Estéként mindig pityókásan jött haza. A második világháború utolsó hónapjaiban egyszer a megszokottnál is ázottabban érkezett, szóltanul leült az asztal mellé, mélyen maga elé bámult, azt hittük anyámmal, hogy mindjárt azért köt belénk, hogy miért van tiszta abrosz előtte, de kisvártatva kotorászni kezdett a dohányporos lábizsebében, ahonnan egy összegyűrt papirost húzott elő, ami arról értesítette, hogy két nap múlva egyhónapos munkaszolgálatra kell bevonuljon a dési tartalékos utászszázadhoz. Velünk is közölte a számára szomorú hírt, de arcunkról mégsem a búslakodás jelét vélte tükröződni, mi inkább örültünk a híreknek, legalább néhány hétig nyugtunk lehet. Közönyösségünkől dühbe gurult, és az összes tányérunkat leakasztotta a falról, és a földhöz vágta... Másnap hajnalban begyalogolt Szamosújvárra, és este húsz tányérral érkezett vissza.

Tíz éves koromban már aratonapszámba jártam. Apám anyám mellett engem is vitt, hogy több legyen a részesedése, az évi kenyérgabona szükségletünket így teremtettük elő, ugyanis nem voltak jó búzaföldjeink.

Amikor a velem egykorú leányok szolgálni mentek Kolozsvárra, az én apám azt kiabálta, hogy mi nem vagyunk rászorulva a szolgaságra, pedig sokan nem a pénz miatt álltak be egy orvos- vagy ügyvédházhoz cselédnek, hanem azért, hogy műveltebben, tapasztaltabban menjenek majd férjhez. Megtanulták a városi háztartás fortélyait, a főzést, vasalást, bevásárlást, s hetente egyszer amikor „kimenősek” voltak, még színházba is eljártak. Ezért ilyen megbecsültek ma is Budapesten a széki bejáróasszonyok. Engem inkább otthon tartott apám, hogy járjak a járomba tanulatlan tulkok előtt. A jobbra-balra tépelődő ideges állatok estére valósággal kilyukasztották hegyes szarvukkal a hátamat. Még álomban is barázdában jártam... A szántás végére már jól betanultak a járomba,

ennek azonban nem sokáig örülhettem, mert Péter-Pálkor a bonchidai vásáron apám túladdott rajtuk, és hozta a következő „tanulatlan” pár marhát, hordások idejére kezdődött minden előről.

Boldogságot akkoriban csak vasárnap délután éreztem, ugyanis nagy örömrre táncházba mehettem. A felszegi táncház Győri Kali néniék házában volt, olyan közel hozzánk, hogy kertjeink egymásra rúgtak. Mondhatom, hogy elég korán megfogott a tánc öröme, gyönyörűsége, ami azóta is rabságban tart. Pedig már a hetvenet is betöltöttem... Engem még a temetőbe is zenével vigyettek!

Szóval már konfirmálás előtt bebocsátást nyertem a nagyok táncára, mert igen jó táncosnak számítottam. Táncoltattak is engem minden rendben, igaz néha szenvedtem is ezért, a botlábú, irigykedő nagylányok néha fel is pofoztak és hazazavartak. Ilyesmikért sohasem szomorodtam el, inkább sajnáltam őket, hogy jó érett lányok már, és mégis a tornác padját nyomják egész este. De annál inkább szomorkodtam, amikor valamelyik nagylegény kerülgetni kezdett, mert az két-három pár tánc után haza akart kísérni, és ha fájó szívvel is, de ott kellett hagynom a jó mulatságot, mert ha azt találtam volna mondani neki, hogy nem megyek veled, akkor az megállította volna a zenészeket, és Rákóczi-marssal kimuzsikáltat engem a táncból, ami néhány vasárnap kényszerpihenőt és nagy szégyent jelentett volna. De erre gyógyírt találtam! A házunk előtt elkezdtem hangosan köhögni, tudtam, hogy a rosszalvó apám arra rögtön felébred, és kijön a tornácra cigarettázni, amitől az én fiúm elszégyelli magát, és otthagy engem apámmal. Csakhogy én nem be a házba, hanem vissza a táncházba igyekeztem, ahol egy kis derűtséget okoztam sületlen cselekedetemmel, aztán bomlásig kitarítottam az ének és a tánc mellett.

Férjhez adásom már nem sikerült ilyen mulatságosra. Én nem férjhez mentem, hanem engem férjhez adtak. Apám azt mondta, hogy a lány akkor menjen, amikor kéri. Így akasztottak rám egy nálam jóval idősebb legényt, aki nem is tetszett, táncolni sem tudott.

Meg sem eskettek, mert a tizenhatalcadik évemet nála töltöttem be. Szerencsémre pár hónap múlva szétmentünk. Jött a tél és megkezdődött az asszonyfonó, én csak oda járhattam, mivel már felkontyoltak. Sajnálkoztak is ott rajtam az asszonyok, hogy egy fiatal tizenkilenc éves lélek velük idős asszonyokkal kell töltse az idejét, holott még bőven a lányfonóban lenne a helye. Nem győzték átkozni apámat, hogy ilyen önkényes ítéletet hozott fiatal életemre.

Nagyon szerettem kézímunkázni, a kedves asszonyoknak köszönhetem, hogy esténként sok mindenre megtanítottak. Varrtam, kötöttem, szőttem, mindezeket az asszonyfonóban tanultam meg, anyámtól nem volt módom ezeket elsajátítani, mert apám nem engedte őt a ruhafoltozáson kívül más kézímunkát végezni. Ő csak a kapálást, kaszálást, állatokkal való foglalatosságot ismerte el munkának. Sohasem felejttem el, egyik este nem guzsalyt vittem a fonóba, hanem kötőtűt és egy gombolyag gyapjúfonalat, hogy megtanuljak szvettert kötni. Segítettek az első sort felszedni a tűre, aztán elmagyarázták, hogy miként folytassam. Mint egy verset, ismételtettem hazáig. Amikor hazaértem, apámat még ébren találtam, aki észre vette hónom alatt a kötést, azon nyomban egy nagy pofonnal fogadott, hogy ott a sok fonatlan kender, és én ilyen úri huncutságot űzök... A pofontól még a kontyom is elmozdult, miután azt visszaigazítottam, elkezdtem keservesen sírni, de nem a pofon miatt, hanem újra ismételni kezdtem magamban a „darázs-fészekes” minta kötésmenetét és elakadtam... Másnap reggel eszembe jutott, azóta is minden évben megkötök egy utcára való széki szvettert és női lájbit.

Ma már alig van olyan család Széken, ahol ne viselnék valamelyik kötésemet. Pestiek is rendeltek már tőlem rézpikkelyes, piroszöld kézelős szürke szvettert...”

Széki Soós János

Kedves Muzsikusok, Táncosok!

Évek óta dédelgetett tervem, hogy olyan fesztivált (találkozót) szervezzek, amely – hasonlóan a táncos rendezvényeinkhez – a jó hangulatú zenész találkozásról és nem feltétlen a nagy gázsik felvételéről szól. Tavaly megpróbáltuk Csopakon elindítani az eseményt, de a késői propaganda és a rossz időjárás hatására nem az lett belőle, amit vártam. Régóta keresem a megfelelő helyszínt, hiszen egy panelvárosban, vagy egy nyaraló helyen nem biztos, hogy elérhető az általam megálmodott léghör. Célom, hogy olyan érzelmeket próbáljunk kelteni, amelyek a magyar népművészet fejlődését színesítik és elősegítik. Erre ideális helyszín a „világtól elzárt”, alig száz lelkes, Somló hely mögötti falucska, Kiscsösz.

Nagy álmaimat nagy pályázatokba foglaltam, melyekből kis csatlódás mellett nagyon kicsi támogatás is származott. Kevés latolgatás után úgy döntöttem, hogy kiegészítve ezt a pénzcsekét meghirdetem az első Kiscsösz Pajtáfesztivált.

A fesztivál időpontja:

2005. július 15-16-17. (péntek-szombat-vasárnap)

A fesztiválra várjuk olyan zenekarok jelentkezését, akik az alábbiak mellett szívesen eljönnek:

– Szállás sátorban (sátorhelyet biztosítunk)

– Fürdés házaknál (megszervezzük)

– Étkezés a magunk készíttette ételekből (szabadtűz, szakácsot szervezünk)

– Muzsikálás a falu pajtáiban hang- és fénytechnika nélkül koncert jelleggel (1 db 100-as égőt biztosítunk)

– A gázsik – mint régen is – az lesz, amit a közönség jó szívvel ad. Ez lehet pénz, de más adomány is.

A koncertek a jelentkező zenekarok számának ismeretében pénteken és szombaton a késő-délutáni – kora esti órákban lesznek.

A közönség várhatóan a térség lakóiból és táncosokból, zenészekből áll majd össze. A hírverést igyekszünk a lehető legszélesebbé tenni.

Tervezünk még néhány programot:

– Hagyományörző együttesek zenés-táncos programja, népszokások bemutatása

– Kiscsösz búcsúi sütemények versenye

– Mangalicavágás

– Etno kocsmák (néprajzi beszélgetés, történetmesélés)

– Népi Virtuózok III. – zene és tánc a kultúrházban szombat este

– Táncházak pénteken és szombaton a kultúrházban

– Pörköltfőző verseny vasárnap napközben

– Könyvbemutató: Békefi Antal: Munkadal, Munkaritmus, Munkarigmus – Állattartás

Belépőt nem szedünk, a koncerteken a zenekarok adományokat fogadhatnak el, minden más program ingyenes. Ha megfogott valakit a tervezet, koncertre jelentkezhet, pajtát igényelhet.

Jelentkezési lap az alábbi címen kérhető, de nagyon fontos, hogy ezek június 28-ig érkezzenek vissza!

A fellépő a magyarság vagy nemzet népzenejét is játszhatja, kövételment nem támasztunk. Minőségi, időtartambeli igények nincsenek, akár több zenekar is összeállhat. A csoportok saját magukat mutatják be, de kérhetnek felkonferálást is.

Elérhetőségünk: Kovács Norbert, 8451 Ajka, Iparos u. 5.

E-mail: apte@netelek.hu

Tel./fax: 06-88/243-125; 06-20/378-6459

Szeretettel várunk mindenkit!

Üdvözléssel: Kovács Norbert (Cimbi)

Kalotaszeg-monográfia

Balogh Balázs – Fülemile Ágnes: *Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen*
(Fejezetek a regionális csoportképzés történeti folyamatairól)

Az 1980-as évektől járunk Kalotaszegre, a módszeres néprajzi gyűjtést azonban csak az 1990-es évek elejétől kezdtük meg. Fülemile Ágnes 1991-ben indította el jelenkori társadalomkutatásait Kalotaszentkirályon és Mákófalván. Balogh Balázs 1994 tavaszától kapcsolódott be a – vizsgált területeket és a módszertant tekintve is – egyre kiterjedtebbé váló terepkutatásba. Közös munkahelyünk (MTA Néprajzi Kutatóintézete), közös családi életünk (1996-tól házastársak vagyunk) és elsősorban közös érdeklődésünk magától értetődővé tette, hogy a zömmel együtt végzett terepkutatást közösen is dolgozzuk fel. A több mint tíz éve folyó kutatásunk során eleinte évente ötször-hatszor, később – gyermekeink születése után – kétszer-háromszor végeztünk terepmunkát: ketten együtt, mindent összevetve legalább egy évet töltöttünk Kalotaszegen. Könyvünk megjelenése után fél éves állomásozó terepmunkára szálltunk ki a felszegei Nyárszóra, mivel kalotaszegi vizsgálatainkat folytatni kívánjuk.

Kutatásunk megkezdésekor törekedtünk arra, hogy a kutatni kívánt terület meghatározásakor ne befolyásoljanak minket preconcepciók. Kiindulási alapállásunk az volt, hogy nem csak azokban a falvakban akartunk terepmunkát végezni, amelyeket az eddigi kutatás Kalotaszeghez sorolt, hanem azokon túlmenően, újabb településeket is vizsgáltunk, beleértve román többségű, illetve teljesen román lakosú falvakat is. Éppen ezért minden irányban túlléptük – földrajzi és etnikai értelemben is – az eddigi kutatások által felvetett határvonalakat, illetve ellenőriztük a valóságtartalmát, hogy a már-már sztereotipikusan kalotaszeginek tartott közösségek mindegyike valóban beletartozik-e valamilyen szempont szerint a táji szerveződésbe. Természetesen a kutatás előrehaladtával, ahogyan újabb és újabb kérdések vetődtek fel, bővült a vizsgálandó falvak köre. Az általunk vizsgált térség településein megpróbáltuk egységes szempontrendszer szerint kitapintani a közösségek kapcsolatrendszerét. A következtetéseket az egyes közösségek közötti kapcsolatok megléte vagy hiánya, intenzitása és jellege alapján igyekeztünk levonni. Ennek alapján kíséreltük meg a terület árnyaltabb, a kapcsolathálókat által hol elmosódottabban, hol kontúrosabban kirajzolódó külső határait megvonni, s emellett nagy figyelmet fordítottunk arra is, hogy megrajzoljuk Ka-

lotaszeg belső, az eddigi kistáji beosztásán túlmutató, finomabb erezetű tagolódását is. A református magyar Kalotaszeg mellett figyelmet szenteltünk a katolikus magyar falvakra, az egykori kismemesi magyar településekre és nem utolsósorban a román közösségekre. Kutatásunkba vontunk az egykor, a nem is oly távoli múltban még magyarok által is lakott, mára már tisztán román lakosúvá vált falvakat (pl. Tamásfalva) és a magyar etnikus területet körbeölelő nagy múltú román településeket is (pl. Malomszeg). 1991 és 2003 között összesen 73 magyar és román lakosú településen végeztünk terepmunkát.

Könyvünkben a Kalotaszeg társadalmának kapcsolatrendszeréről tudott ismereteinknek csak egy részét összegeztük. Alapállásunk szerint a falvak, falucsoportok belső intézményrendszerének, az alulról jövő kapcsolatépítés módozatainak, a kapcsolathálókat tudati struktúrájának a vizsgálata is vezethet egy olyan társadalomnéprajzi monográfiához, amely különbözik a szakirodalomban általános tematikus tájmonográfia műfajától. A szükséges tájékozódási irányok mindegyikének alapos vizsgálata azonban két ember több mint tíz éves kutatása során sem valósulhatott meg maradéktalanul. A mostani munkánkban arra törekedtünk, hogy a kapcsolathálókat működését befolyásoló tényezők vizsgálatából azokat az általunk legfontosabbnak tartott témaköröket elemezzük, amelyek kutatása Kalotaszeg esetében hiánypótló jellegű.

Koncepciókat leginkább a házassági körök vizsgálata határozta meg. E témakör tanulmányai alapján sikerült olyan térképeket

szerkeszteni, amelyek jól körülhatárolhatóan mutatják be a kapcsolathálókat térbeli szerveződését, a mikrotáji egységeket és esetenként az ezeken belüli finomabb erezteket is. A házassági kapcsolatok viszonyrendszerének vizsgálata és az ennek segítségével megrajzolt tájstruktúra a kiindulási pontunk, ezért az erről írt elemzésünk kívánkozott a fejezetek élére (*Házassági kapcsolatrendszerek Kalotaszegen és környékén*). Ez az a – néprajzi módszerekkel még mindig kutatható – közelmúltbeli viszonyrendszer az emberi kapcsolatok kohézióval egységekké való szerveződésének, amely számunkra is a viszonyítás, az összehasonlítás alapját képezte. Éppen ezért munkánkban nem egy hagyományos kronológiai gondolati rendet követtünk, hanem ennek a kikristályosodott rendszernek kerestük az előzményét, a kialakulásában szerepet játszó tényezőket és ehhez viszonyítva mutatjuk be a táji struktúra elemzésének egyéb lehetőségeit. A tájszerkezet és a falvak közötti rangsor elemzése mellett a táji identitás kérdéseivel is foglalkozunk. Az eddigi kutatások kevésbé firtatták, hogy az egyes falvak lakói a helyi önazonosság-tudaton túl milyen tágabb összefüggésrendszerbe helyezik magukat. Egy területi egység külső és belső határainak, megrajzolásához nem lehet figyelmen kívül hagyni az ott élők vélekedését. Kérdés, hogy mely helyi társadalmak vagy ezek bizonyos társadalmi rétegei, etnikai és vallási csoportjai sorolják magukat egy adott regionális egység tagjai közé, és kik határolódnak el. Tehát kik és miért helyezik belül vagy kívül saját közösségüket egy valamely névvel nevezett, időben és

térben változó kapcsolathálóba, és hogyan látják annak belső tagolódását? Fontos látni azt a belső nézőpontot, amely szerint egyes falvak nemcsak önmagukat helyezik bele egy kapcsolatrendszerbe, hanem másokat kívül vagy belül állónak minősítenek. Melyek azok a közösségek, amelyeket kétségkívül mindenki a táji csoport tagjának tart, és melyek azok a közösségek, ahol az értékelés elbizonytalanodik? Az is kérdéses, hogy mekkora és milyen táji egységek esetében van nemcsak vállalt összetartozás-tudat, de élő elnevezés használata is. Ez vajon tudatosan vállalt önelnevezés, vagy egy kívülről jött kifejezést fogadnak el különböző mértékben és érzelmi intenzitással, esetleg bizonytalan semlegességgel használják azt?

Felvetődik, hogy a néprajztudomány által kalotaszeginek tartott közösségek mindegyikében van-e valós, megfogható Kalotaszeg-identitás. Mindent összevetve kérdés, hogy mennyire jogos a „Kalotaszeg” kifejezés használata egy sokváltozós, folyton alakuló rendszerben. A történeti anyag, a kapcsolatháló és az önmeghatározás szempontjait együttesen figyelembe véve érzékelhető, hogy a kora középkortól alakul

Magyar bevonulás Bányfőhunyadra 1940-ben

egy elsősorban földrajzi, történeti (egyházi és világi igazgatás, birtokstruktúra) és vallási-etnikai paraméterekkel körülírható táji struktúra, amely, mint egy mozaik-kép, több kisebb táji részrendszerből rakható össze, s amelynek elemei nem vagy nem mindig éreztek közösséget egymással, vagy más szempontok szerint szerveződtek for-

mációkba, mint ahogyan azt a mai tudásunk alapján feltételezni vélénk. Az elnevezés használatának is megvan a maga története, tehát diakrón időmetszetekben a „Kalotaszeg” elnevezés tartalma változik.

Dolgozatunk második nagy fejezetében (*Példák a tágabb térháló problémáinak megragadására*) a „mindennapok” kiterjesztett gazdasági-társadalmi-etnikai érintkezéseinek komplex térhálóját igyekszünk kitapintani a táji struktúra nagyobb léptékű körbehatárolásához. Itt térünk ki a vizsgált terület nem paraszti társadalmára, nem református vallási csoportjaira, nem magyar etnikai közösségeire, a „kalotaszegi identitás” meglétére, illetve hiányára, a magyar, illetve román „térvesztés” kérdéseire, a peremterületek problematikájára.

Az egyes közösségek közötti kapcsolatokat befolyásoló történeti előzmények bemutatására a harmadik fejezetben kerül sor (*Kalotaszeg és tágabb területének története a középkorban*). A történeti fejezetet a már korábban publikált Kalotaszegre vonatkozó régészeti, történeti, művészettörténeti és nyelvészeti ismeretek szintetizáló, hiánypótló összefoglalásának szántuk.

A negyedik fejezetben (*Etnikai feszültségek magyarok és románok egymásról alkotott képében, és ennek előzményei az 1940-44 közötti korszak konfliktusaiban*) a magyar-román viszony feszültségeit elemezzük az 1940-44-es időszak konfliktusainak tükrében. Ez a korszak hordozza magában a legmélyebb sérelmeket, ennek az időszaknak az eseményei napjainkig meghatározzák az egyes magyar és román közösségek egymáshoz való viszonyát, gazdasági kapcsolatait.

Kötetünkben egységes gondolati rendszerbe foglalva igyekszünk bemutatni a kalotaszegi kapcsolatháló vizsgálatának jelenlegi tudásunk szerint legfontosabbnak tartott sarokpontjait. (B. B. – F. Á.)

A könyv rövidített tartalomjegyzéke:

Bevezetés: Kalotaszeg behatárolásához; A vizsgált terület; Külső és belső kapcsolatok; Elméleti problémák a kalotaszegi néprajzi táji csoport körülhatárolásának módszereiben

I. Házassági kapcsolatrendszerek Kalotaszegen és környékén

Tendenciaszerű jelenségek, táblázatok, térképek. Összefüggések a települések közötti rangsor értelmezéséhez.

A házassági kapcsolatrendszerek alapján kirajzolódó kistáji struktúra

A „kalotaszegiek” házassági kapcsolatrendszereiből kifelé integrálódó egységek: Jegenye; Egeres; Gyalu; Római katolikus magyarok; Középlak-magyarzsombori házassági kör az Almás völgyében; Szucság református kisenemesi; Györgyfalva és vidékének, az ún. „Erdőalja”

A Kalotaszeg – identitás rétegei a lokális önazonosság – tudat és a tájszemlélet tükrében: A kalotaszegi identitás régi és új rétege; A kalotaszegi táji identitás legújabb adoptálói

II. Példák a tágabb térháló problémáinak megragadására

Nemesi eredetű falvak

A polgárosodás példái

Térvesztés

Erdőalja (Adalékok egy kevésbé ismert erdélyi kistáj meghatározásához Kalotaszeg szomszédságában)

III. Kalotaszeg és tágabb területének története a középkorban

Birtokviszonyok: Királyi és egyházi birtokok; Várbirtokok; Nemesi birtokok;

Egyházi és világi igazgatás

Korai etnikai kérdések

A középkor művészeti emlékei Kalotaszegen

A „középkori Kalotaszeg” pusztulása

IV. Etnikai feszültségek magyarok és románok egymásról alkotott képében, és ennek előzményei az 1940-44 közötti korszak konfliktusaiban

1940: a magyar bevonulás és a „kis magyar világ”

1944 ősze: a front és ami utána következett

Egeres

Internálások és az „októberi nagyvásár”

Záró gondolatok: A mai házasságokról; A regionális identitásvesztés perspektíváiról

A Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen monográfia az MTA Néprajzi Kutatóintézetének nagy múltú, de megújult arculatú és formátumú Néprajzi Tanulmányok sorozatának legfrissebb kötete. Az Akadémiai Kiadó által megjelentetett 276 oldalas kötet 20 fényképet, 18 térképet, 10 ábrát, 8 táblázatot és 6 dokumentumot tartalmaz.

Karnevál a világ, a világ meg karnevál...

Élmények és tapasztalatok a barranquillai karneválon, Kolumbiában, 2005 februárjában – I. rész

„Hölgyeim és uraim! Kérjük, csatolják be biztonsági öveiket, rövidesen megkezdjük a leszállást Caracasban, a Simon Bolívar Nemzetközi Repülőtéren”. Déja vu. Vagy gondolhatnám azt is, hogy álomban újra Venezuelába érkeztem. Ha nem tudnám, hogy ébren vagyok. Bizony, alig három hónapja, hogy a százhalombattai Ifjúforrás Néptáncgyűttessel először szálltam le ezen a repülőtéren. Akkor sem, és elutazásunkkor sem gondoltam, hogy hamarosan viszontláthatom a venezuelai partokat, hogy megpillanthatom a repülőgépről a végelethatalan vörös földet, amelyről egy kedves venezuelai magyar ismerősöm mesélt. Amikor a családjával hosszú és keserves utazás után megérkeztek új hazájukba, édesanyja így kiáltott fel: „bármilyen történések, engem ebbe a vörös földre ne temessetek!”

Mind ez talán azért jutott eszembe a leszállás perceiben, mert amikor december 4-én elhagytuk Venezuelát, félúton ég és föld között arra gondoltam, hogy bárcsak megláthatnám még egyszer ezt a vörös partoldalt. Nem hittem, hogy ez ilyen hamar valóra válhat. És tessék, még néhány perc, leszálltunk, és ugyanaz az örömteli érzés fogott el, mint novemberben. Arcomat megcsapta a délutáni Caracas harmincöt fokos levegője. Nem kis elégedettség volt bennem, amikor arra gondoltam, hogy hajnalban Budapesten mínusz tíz fokot mutattak a hőmérők.

Legnagyobb meglepetésemre a tranzit bejáratánál ugyanaz a repülőtéri alkalmazott állt, akiben biztosan életre szóló és kitörölhetetlen nyomot hagyott együttesünk, amikor elutazásunkkor mintegy 650 kilogrammnyi túlsúlyt regisztrált, és engedett el, látva, hogy nem turistákról, hanem művészgyűttessről van szó. Mindenesetre az akkor valószínűtlennek tűnő „vizontlátásra, remélem, találkozunk még” örömteli köszönés – hogy végre megszabadult a rémálommal felérő bőröndhegytől – akkor egy formális latin köszönéssel ért fel. Hogy nem felejtett el minket, azt abból is gondoltam, hogy a felismerés és a köszönés utáni első kérdése az volt: most hányan vagyunk, és megint annyi bőröndünk van-e? Hihetetlen módon megkönnyebbült, amikor elmondtam, hogy ezúttal egyedül érkeztem. A kötelező formások után, néhány perc múlva a tranzit várótermében boldogan ölelgettük egymást a venezuelai magyar kolónia egyik legaktívabb tagjával, Gázso Enikővel, akivel örök életre szóló barátságot kötöttünk novemberben. (És aki a magyar kultúra egyik legfőbb védelmezője Caracasban.) Mostani találkozásunk alkalmával nagyon rövid időt töltöttünk együtt.

Megérkezés után alig három nappal már utaztam is tovább: Kolumbiába, mivel ezúttal az úti céloom a világ egyik legjelentősebb karneválja volt, a Karib tenger partján lévő, csodálatos Barranquillában. A caracasi villámlátogatást követően helyi idő szerint este 10 órakor (Jézusom, otthon már hajnali négy óra volt, éppen 24 órája voltam úton) újabb három és fél órás repülés, és nem kis izgalom várt rám. Vaksötétben repültünk, eléggé feszülten üldögéltem egy noname dél amerikai légitársaság európai szemmel nem túl bizalomgerjesztő repülőgépének fedélzetén, amikor viharba kerültünk. Az ezután következő harminc percet nem kívánom az ellenségemnek sem. Mindenesre a zakóm zsebébe tettem az útlevelemet, gondolván arra, hogy hátha ezzel is segíthetem majd az áldozatok azonosításának nem könnyű feladatát végző szakemberek munkáját. Amikor végre normalizálódott a helyzet, óriási

örömmel vettem tudomásul (csatlakozva valamennyi utas örömehez), hogy végre leszállunk Bogotában. Egy kicsit irigyeltem a többieket, hiszen a megpróbáltatások számukra véget értek, ők ugyanis hazaértek. Nekem meg ezután jött a java.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Kolumbiába eljutni nem egyszerű dolog: nagykövetség csak Bécsben van, ahol kizárólag személyes interjú után lehet vízumot igényelni, ezért minimum két alkalommal kell megjelenni. A Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának honlapján, Kolumbiáról nem túl biztató sorokat olvashat, aki ide látogat. Az utazást kizárólag annak ajánlják, akinek halaszthatatlan dolga van itt, mert az ország közbiztonsága a tájékoztató szerint rendkívül rossz.

Mivel én úgy ítéltem meg, hogy a karnevál, az bizony halaszthatatlan dolog, az utazás mellett döntöttem. A tényszerűséghez persze az is hozzátartozik, hogy nem véletlenül, és nem csak a karnevál miatt utaztam Kolumbiába. Novemberi venezuelai turnénk során találkoztunk azzal a barranquillai együttesel, akiket meghívtunk a Summerfest Nemzetközi Folklórfesztiválra, Százhalombattára. Ebben az évben a karnevállal egyidőben az UNESCO Kulturális Bizottsága itt tartotta soron következő találkozóját, és a Kolumbiai Folklórszövetség is ülésezett. A barranquillai együttes vezetője, a karnevál egyik főszervezője az említett rendezvények megszervezésében is érintett volt. Mivel nagyon sokat beszélgettünk egymással, meghívott. Rettenetesen felkeltette érdeklődésemet, hogy mi köze lehet az UNESCO-nak egy karneválhoz. Néhány éve Brazíliában vettem részt karneválokban, Rio de Janeiróban, illetve Recifében. Mi tagadás, nagyon tetszetek és életre szóló élményt jelentettek, hiszen a riói karnevál nemzetközi zsűrijének tagja voltam. De látva az ottani – valljuk be őszintén – tömegkultúra jellegű népünnepélyt, egy némi székszisszel viseltetem a karneválokkal szemben. Éppen ezért, amikor barranquillai kollégám a kolumbiai karneválról úgy mesélt, mint a kontinens legnagyobb kulturális eseményéről, a tradíciók és az autenticitás jegyében – nos, hittem is, meg nem is. Mindenesre az a tény, hogy az UNESCO a „Világ Szellemi Öröksége” címet adta a rendezvénynek, és hogy a hivatalos ünnepségre pont az idején került sor, mégiscsak ellentmondott elképzeléseimnek.

Az immár közel harminc órás utazás után tehát nem kis izgalommal léptem a Külügyminisztérium által oly veszélyesnek ítélt ország földjére. (Itt szeretném megjegyezni, hogy természetesen Kolumbia nem veszélyes, illetve nem feltétlenül veszélyesebb, mint Budapest, ahol ugyanúgy robbantanak idióták, vernek meg em-

bereket izomagyú biztonsági örök, és nyúlnak le külföldieket nem kevés pénzzel a gátlástalan vendéglátóshiénák.) Kolumbiában – ugyanúgy, mint Franciaországban, Olaszországban vagy bármely más országban – illik tudni, hogy mi illik, mit lehet, s hogy mire kell ügyelni. Aki képes némi elővigyázatosságra, azt semmi baj sem érheti. Persze, azért nagyon megkönnyebbültem, amikor a hotel-szobám ajtaja végre becsukódott, hiszen Százhalombatta nem éppen a szomszédban van Bogotához képest.

Másnap néhány óráig volt, hogy megismerjem Bogotát. Csofálatos város, a latin-amerikai kontinens Athenja – ahogy a helybéliek mondják. Gyönyörű épületek, s hihetetlen tömeg az utcán. A Köztársaság téren egész nap menetrendszerinti demonstrációk és tüntetések zajlottak. Meglehetősen furcsának találtam, amikor a hadsereg katonái Darth Vader öltözkéjében vonultak le a föl. Mivel szerettem volna megtudni, mi történik (kívülről és idegen szemmel „nagyon komoly volt a helyzet”), nem bírtam ki, hogy ne érdeklődjek. Az egyik Darth Vaderes marconát szólítottam meg, hogy akkor most háború lesz, vagy mire is számítsak (például lesz-e lövöldözés, meg ilyesmi, mert ugye akkor az ember mégiscsak előveszi a fényképezőgépét, és előre megnézi, merre lehet majd futni). Nos, a marcona a kérdésemre egy jót nevetett, majd elmondta, hogy semmi rendkívüli, csak egy kis tüntetés. Előbb a marhatenyésztők vonulnak fel, aztán pedig a bogotai zöldek – ennyi. A hadsereg jelenléte formalitás, hozzátartozik az eseményhez. És tényleg. Jöttek a marhatenyésztők, hevesen elmondták, mit akarnak. Aztán később jöttek a zöldek, és ők is nagyon komolyak voltak. A felvonulás végét a vízagyús kocsijelentette. Ezek után megnéztem az Arany Múzeumot, ami egyszerűen káprázatos. Ősi arany indián ékszerek és használati tárgyak, hihetetlen mennyiségben. Az egyik teremben – legnagyobb megdöbbenésemre – kézbe is lehetett venni a tárgyakat. Többször megkérdeztem, hogy ezek ugyebár másolatok, de mindannyiszor ugyanaz volt a válasz: nem, ezek a tárgyak eredetiek. Éppen ez a dolog lényege: ha a látogató megérinthet valamit ezer év távlatából, az biztosan életre szóló élményt jelent számára. Egész napomat végigkísérte a bogotaiak (így utólag azt írnám: kolumbiaiak) kedvessége, udvariassága, tapintatos kíváncsisága. Kora este ismét a repülőtérre voltam.

A Columbian Airlines (a nemzeti légitársaság) egyenruhája, az alkalmazottak megjelenése rögtön szemet szúrt. A hölgyek ugyanis kivétel nélkül két ágba fonva hordják hosszú hajukat, a copfok végén színes szalagokkal. És panchót viselnek. Természetesen a felszállás után szokás szerint kérdezősködni kezdtem, vajon nem kényelmetlen számukra, hogy már-már népviseletben kell dolgozniuk. Azt válaszolták, hogy miért lenne kényelmetlen, hiszen ez a nemzeti viseletük, és különben is büszkéek rá. (Elképzeltem, hogy mit szólna saját nemzeti légitársaságunk személyzete, meg a közvélemény, ha az utaskísérőknek mondjuk kalocsai ingvállat kellene viselniük.) A barranquillai járaton mindenesetre már érezhető volt a karnevál: színes koktélokot kaptunk, kizárólag a karnevál ideje alatt kedveskedik ezzel a Columbian. Az utastér első soraiban nem véletlenül, és népviseletben ülő zenekar (?) kolumbiai népzeneét játszott. (Vetítsük le ezt a hazai viszonyokra, és akkor megértjük a dolog jelentőségét.) Barranquillában a repülőtérrel kilépve legnagyobb elképedésemre ott állt viseletben és hangszerekkel a novemberben megismert együttes valamennyi táncosa és zenésze, akik hatalmas ovációval és kisebb műsorral köszöntöttek. Ezt sem értettem, de a kamerákkal és a riporterekkel végképp nem tudtam mit kezdeni. Mint kiderült, a barranquillai karnevál történetében először kapott helyet a zsűriben külföldi szakember, pláne magyar (ez voltam én), és ez arrafelé igen nagy hír. Ettől kezdve kénytelen voltam beletörödni sorsomba...

Szigetvári József

SUMMERFEST NEMZETKÖZI FOLKLÓRFESZTIVÁL ÉS NÉPMŰVÉSZETI VÁSÁR

Százhalombatta – Ráckeve – Tököl
2005. augusztus 12-21.

Albánia • Belgium • Bulgária • Ciprus • Dél-Afrika • Dél-Korea
Finnország • Kína • Kolumbia • Lengyelország • Nepál
Románia • Spanyolország • Szardínia • Thaiföld • Törökország
Udmurtia • Venezuela • Magyarország

MEGNYITÓ (augusztus 14.) és ZÁRÓCEREMÓNIA (augusztus 21.)

Százhalombatta

– minden résztvevő ország fellépésével –

TÁNCPANORÁMA (augusztus 16-17-18-19)

mindhárom rendezővárosban, esténként 19:00 órakor

– négy-négy ország bemutatkozásával –

Előtte: nemzetközi játszóház, gyermekprogramok

NEMZETISÉGI GÁLA – *Tököl*

VÍZIKARNEVÁL – *Ráckeve*

MAGYAROKRÓL MAGYAROKNAK – bemutatkozik: Moldva

Százhalombatta

*Hagyományörző gasztronómia fesztivál, utcaszínházi előadások,
világzenei koncertek, kézművesek utcája, civilek utcája,
képzőművészeti kiállítás, éjszakai klasszikus zenei koncertek
(Százhalombatta)*

Központi Szervező Iroda

Magyarok Öröksége Alapítvány – Forrás Néptáncgyűttes

Százhalombatta – tel.: 23-358973

forras@mail.battanet.hu • summerfest.battanet.hu

Summerfest Ráckeve

Ács Károly Művelődési Központ – tel.: 06-24-518-650

summerfest@akmk.rackeve.hu • www.summerfest.rackeve.hu

Summerfest Tököl

Művelődési Központ – tel.: 06-24-510905

hali@invitel.hu • www.summerfest.tokol.hu

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Critique – 2005 Dance House Festival. Szász József's comments centered around the overbearing presence of the Sport Arena's security guards and a general lack of warmth in those attending, performing and organizing.

Page 6 Next to the town of Csíkszereda [Miercurea Ciuc] in Transylvania there is a Catholic church in a place called Csíksomlyó. Hungarian Székely and Csángó people traditionally make a pilgrimage to this church at Pentecost. 2005 marked the 438th pilgrimage – a religious event attended by tens of thousands of Hungarians. This year a group of celebrated guests traveled onward from Csíksomlyó to the Hungarian Csángó village of Rekecsin in Moldavia (Romania) for a ceremony laying the first foundation stone of a Hungarian school to be built there. In this area of Romania there have been very strong efforts towards assimilation of the Csángó Hungarians into Romanian society. Hungarian schools have been prohibited for many, many years. Now finally with Romania on the threshold of the European Union, they are obliged to show deference to minorities in their country and a Hungarian school can be built.
By Kóka Rozália

Page 10 15th Csángó and Hungarian Minorities Festival. 2005 Aug. 4-9. Jászberény. Invited guests include traditional musicians and dancers from: 3 Hungarian Moldavian villages, 3 villages in Gyimes, 3 Csík villages, 5 other Transylvanian villages (and more). Festival is as usual preceded by the International Dance and Music Camp (this year's is the 24th annual). Jul. 30th – Aug. 6th.
Announcement: Kocsán László

Page 12 Kallós Zoltán – dr. Martin György: [Gyimes Csángó dances and dance life]. Printed here is an introduction to this publication which also includes audio recordings of traditional musicians from 1962-1990. 35 kinds of dance events and 30 different dances are known from this region. D'sing Kft. 2000. Szentendre, Hungary.

Page 14 Vujcsics Ensemble- specializing in traditional music of various Southern Slav ethnic groups - celebrated their 30th birthday in April in a 3 hour concert to a full house at Budapest's new National Concert Hall. Renowned musicians in the Hungarian dance house movement along with the Söndörgő Ensemble – a young band made up largely of the Vujcsics Ensemble's offspring - were invited to share the stage for this event. A sentimental and symbolic gesture during the performance was presentation of a flute once owned by

Vujcsics himself, to the youngest member of the Söndörgő Ensemble.
Report by Tóth Ferenc 'Vuk'

Page 20 New Publication: Wagner Péter: 'Feneketlen a múltnak kútja...' [The unfathomable well of the past] Documentation of traditional architecture of the village of Szék – photographs and survey drawings done in the beginning of the 1970's by architect Wagner Péter (during his student years). The life and culture of this village has changed enough over the past 30 some years, that most of the traditional homes in this book are no longer standing. Europrint Kiadó, Nagyvárad [Oradea, Romania] 2005.
Announcements: Wagner Péter

Page 28 Kricskovics Antal – choreographer, dancer Born in 1929 near the village of Gara in the area of northern former Yugoslavia known as 'Bácska'. He danced professionally with the SZOT, LADO Ensembles, became director of Central Yugoslav Ensemble, danced in the Építők Ensemble, was director of the Budapest Ensemble 1976-1989 and is still active with the Fáklya Ensemble. He did field collection work the length of Hungary's southern border with Vujcsics Tihamér. "Perhaps the most important thing is to love the culture, its people, and the region of the dance you are involved in. Get to know the people and their customs personally by eating, drinking and sleeping with them."
Interview by Paluch Norbert

Page 32 Textile Exhibit Exhibition of Arday Ildikó's work will open on July 7th, 2005 at the Herman Ottó Museum in Miskolc. Ildikó graduated from the Hungarian College of Arts and Crafts in Budapest in 1968 with specialization in weaving. She has studied in Finland and has done extensive field research on the rug weaving of the Csík, Kászon and Gyimes areas in Transylvania. All of her work is and has been influenced by Hungarian traditional weaving. The exhibition will be open until September 2005. Report by K. Tóth László

Page 33 Interview – Irish musician Andy Irvine. Irvine has been playing music since the 1960's in famous Irish bands such as Planxty, Patrick Street, Mosaic and others. Here is discussion and comparison of the Irish traditional music scene and revival movement and the Hungarian authentic peasant music and dance house revival movement. "Tradition is the kind of thing that must change...if no one writes anything new...it'll become a museum object. This may sound sad, but tradition must be fed, it must be carried forward. And hopefully the musicians have

enough good taste to keep the music within the framework of the tradition".
By Abkarovits Endre

Page 36 9th Legényes competition. April, 2005 – Budapest
Material performed by competitors: Pontozó dance of Vincze Ferenc, traditional dancer from Magyarszentbenedek [Sinbenedic], Kükküllőmenti region of Transylvania. First prize went to Balla Zoltán. Fügedi János, member of the jury, reports on the event with a discussion of authenticity in dance, also exploring concrete aspects of the movement motifs that characterize this particular men's dance and provided the basis for his opinions.

Page 42 New publication: Balogh Balázs – Fülemile Ágnes: [Society, landscape structure, identity in Kalotaszeg]. [Ethnographic studies] series. Akadémiai Kiadó, Budapest. 2004
This monography publishes the results of methodical ethnographic research conducted in both Hungarian and Romanian villages in the Kalotaszeg region of Transylvania since the beginning of the 1990's.
Chapter headings are: Patterns of marital connections in the Kalotaszeg area
Examples of regional network problems
History of the region in the Middle Ages
Ethnic stress between Hungarians and Romanians ...originating from the period of 1940-44.
Sue Foy

folkMAG®azin

2005/3., XII. évfolyam, 3. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bakonyi Erika, Eredics Júlia,
Gósi Anett, Havasréti Pál, Kőrösi Katalin

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

Hátlap: Leltár 1970-2000; Prizma III. – Arday Ildikó iparművész munkái
(fotó: Kolozs Ágnes és Rosta József)

Felszegi házak – Szék, 1972.
Wagner Péter felvétele

